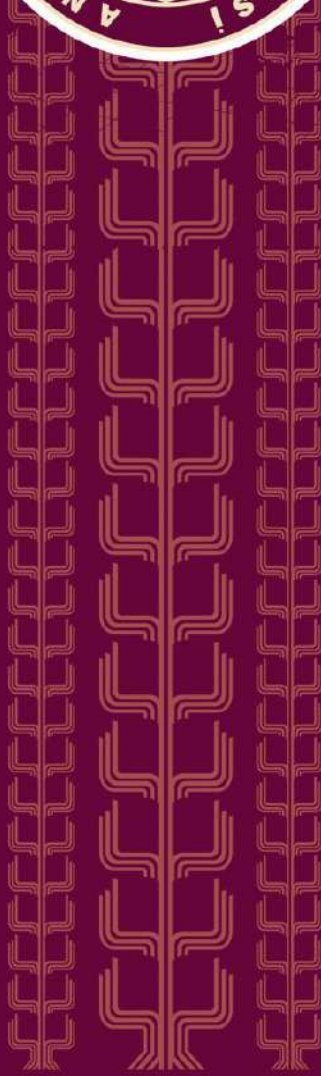

K A İ D E

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

Kış, 2023, 01

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Sahibi/Journal Owner

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN (Rektör)

Baş Editör/Editor-in-Chief

Doç. Dr. Ayten EROL

Editör Yardımcıları /Assistants Editors

Dr. Öğr. Üyesi Bilal GÜZEL

Arş. Gör. Zeynep SAFİ

Arş. Gör. Hatice İPEK KESKİN

Arş. Gör. Tolga BÜKRÜK

Alan Editörleri/Subject Editors

Aile Felsefesi/Family Philosophy:

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK

Aile Psikolojisi/Family Psychology:

Prof. Dr. Hakan TÜRKÇAPAR

Aile Sosyolojisi/Family Sociology:

Prof. Dr. Şebnem AKÇAPAR

Aile Hukuku/Family Law:

Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

İlahiyat/Theology:

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

ii

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı/Children's and Youth Literature:
Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ

Dil Editörleri/Language Editors

İngilizce/English:

Arş. Gör. Tolga BÜKRÜK

Türkçe/Turkish:

Öğrt. Gör. Fatma Bilge ŞİMŞEK

Arapça/Arabic:

Prof. Dr. Atik AYDIN

ASBÜ Yayınları

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Hükümet Meydanı No: 2 06050 Ulus/Altındağ/Ankara

Telefon: +903125964444-45

Fax: +903123118600

PTT keş: ASbü@hs01.keş.tr

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

iii

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. M. Hakan TÜRKÇAPAR

Prof. Dr. Ali Osman KURT

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ

Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

Prof. Dr. Şebnem AKÇAPAR

Prof. Dr. Mine ÖZYURT KILIÇ

Prof. Dr. Erol KAHVECİ

Prof. Dr. Sutay YAVUZ

Doç. Dr. Ayten EROL

Doç. Dr. Murat BOYSAN

Dr. Öğr. Üyesi Hicret KİRAZ TOPRAK

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜÇ

Dr. Öğr. Üyesi Nevfel BOZ

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

iv

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Amany LUBİS, MA- Şerif Hidayetullah Devlet İslam Üniversitesi Rektörü, Endonezya,
Jakarta

Prof. Dr. Raafat Al-MİKATİ- Lübnan Trablus Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Wei-Jun Jean YEUNG – Singapur Ulusal Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice MÜFİD- V. Muhammed Üniversitesi-Rabat/FAS

Prof. Dr. Ayşen GÜRCAN- Eskişehir Milletvekili- Eski Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN- ASBÜ Rektörü

Prof. Dr. Saffet KÖSE-İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU-Trabzon Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Şehmuz DEMİR- Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK-Çorum-Hitit Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Sevgi KURTULMUŞ-ASBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Nevzat TARHAN- Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal SAYAR -Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Yasin AKTAY - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Şamil ÖÇAL- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Zekiye DEMİR- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet TEMEL- İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-Malezya Din Hizmetleri Müşaviri

Ali KURT- İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB) Bir Önceki Genel Sekreteri-
Avukat

Dr. Samia Raheel QAZİ- Pakistan Eski Milletvekili, Büyükelçi, Birleşmiş Milletlerde ECOSOC
Statüsüne Sahip bir STK olan Uluslararası Müslüman Kadınlar Birliği IMWU'in Mütevelli Heyeti
Başkanı

Dr. Camelia HELMY/ Kamilya TOLUNOĞLU- Uluslararası Müslüman Alimler Birliği Aile Komitesi
Başkanı-Mısır

Dr. Rabiye YILMAZ- İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Uluslararası Aile Enstitüsü
KAGE Bir Önceki Eş Başkanı

Dr. İslam UDDİN- Londra/İngiltere

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

**ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları
Dergisi**

ASBU International Journal of Family Research

v

İTHAF

KAİDE'nin bu ilk sayısı, İsrail'in Gazze'deki üniversitelere, okullara, hastanelere, mülteci kamplarına, evlere, camilere ve kiliselere düzenlediği vahşi, barbar, insanlık ve hukuk dışı saldırıları nedeniyle hayatını kaybeden bilim insanları, öğrenciler, sağlık çalışanları, din adamları, gazeteciler, bebekler, çocuklar ve masum sivillere ithaf edilmiştir.

DEDICATION

This first issue of KAİDE is dedicated to the scientists, students, health workers, religious officials, journalists, babies, children and innocent civilians who lost their lives as a result of Israel's brutal, barbaric, inhumane and illegal attacks on universities, schools, hospitals, refugee camps, homes, mosques and churches in Gaza.

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

vi

TAKDİM

Sayın KAİDE Dergisi Okuyucuları

Aralık 2023 yılında yayımlanan bu ilk sayısı ile yayın hayatına başlayacak olan KAİDE Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımıdır. Kültürümüzde “kâide” kelimesi genellikle “bir kural, prensip, temel ilke veya dayanak noktası” anlamına gelmekte ve bir şeyin temelini oluşturan ya da bir yapıyı ayakta tutan temel prensipleri ifade etmektedir. Bu bağlamda kâinatı imar edecek ve orada adaleti ve erdemleri tesis edecek insanı yetiştirmek için var olan aile, bir toplumun dayanağı, bir toplumu ayakta tutan temel yapı taşlarından birisi olduğu için Enstitü Dergisine KAİDE ifadesi isim olarak seçilmiştir. Böylece, toplumları ayakta tutan ailelerin temelinde bulunan sabit unsurların yanı sıra aile yapılarındaki değişim ve dönüşüm süreçlerine adapte olma ve ailedeki denge ve değişim arasındaki dinamiklere odaklanılarak, bilimsel temellere dayalı, disiplinlerarası bir yaklaşımın yansıtılması amaçlanmıştır.

KAİDE Dergisinde, aile felsefesi, aile hukuku, aile psikolojisi, aile sosyoloji, ilahiyat, çocuk ve gençlik edebiyatı gibi alanlarda ulusal ve uluslararası özgün makaleler yayımlanacaktır. KAİDE'nin uluslararası bir dergi olması, farklı kültürlerdeki aile yapıları, değerleri ve sorunları üzerine yapılan bilimsel araştırmaların bir araya getirilmesi ve kültürlerarası anlayışı artırması bakımından önem arz etmektedir.

KAİDE Dergisi Haziran ve Aralık aylarında birer sayı olmak üzere yılda iki sayı yayımlanacaktır. Dergide Türkçe, İngilizce ve Arapça dilleri ile yazılmış araştırma makalesi, çeviri makale, derleme makale, yayın değerlendirmesi gibi bilimsel çalışmalara yer verilecektir. Yayın kurulu olarak amacımız bilimin gerektirdiği objektiflik ve ciddiyetle yetkin ve özgün çalışmalarını bilimsel literatüre kazandırmak, ulusal ve uluslararası saygın indeksler tarafından taranan bir dergi niteliğine sahip olmaktır.

KAİDE Dergisi'nin ilk sayısında dört Türkçe, bir İngilizce bilimsel araştırma makalesine, bir İngilizce, bir de Arapça olmak üzere iki değerlendirme yazılarına yer verilmiştir. Derginin bu

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

vii

ilk sayısındaki ilk makalede Selin Tutku Tabur ve Mehmet Hakan Türkçapar, Bilişsel davranışçı aile terapisinin gelişim ve güncel durumunu ele almaktadır. İkinci makalede Fatma Bayraktar Karahan, Kimlik oluşumunda ailenin rolünü dile getirmektedir. Üçüncü makalede Khadija Moufid, Ailede rol kavramını ve aile işlevlerini Kur'ân vizyonu ile değerlendirmektedir. Dördüncü makalede Şirin Targan Çalış ve Mustafa Çevik, Çocukları sosyal ekonomik destekten yararlanan ailelerde çocuğun değerini ele almaktadır. Beşinci makalede Hayrunnisa Özdemir, Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde nişanlanma ve evlenme konularını incelemektedir. Altıncı makalede Kamilya Tolunoğlu, İstanbul Sözleşmesi'nin aile üzerindeki tehlike arz eden hususları hakkında değerlendirilmelerde bulunmaktadır. Bu sayının son makalesinde Samia Raheel Qazi, ailelerin, toplumların ve ulusların kalkınması ve ilerlemesi için kadınların güçlendirilmesi ile ilgili Kadın ve Aile Komisyonunun çalışmalarını değerlendirmiştir.

Derginin çıkarılmasının her aşamasında yakın desteğini gördüğümüz Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN başta olmak üzere, emeği geçen editör kuruluna, yayın kuruluna, yazılarını KAİDE'nin ilk sayısına gönderen yazarlara ve bu yazıları dikkatle değerlendiren hakem kuruluna çok teşekkür eder, KAİDE Dergisi'ne yayın hayatında başarılar dilerim.

Doç. Dr. Ayten EROL

Baş Editör

KAIDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

viii

FOREWORD

Dear KAIDE Journal Readers,

With the inaugural issue published in December 2023, the KAIDE International Journal of Family Studies commences its publication under the auspices of Social Sciences University of Ankara, Institute of Social Sciences. The term “kaide,” in our culture, commonly signifies “a rule, principle, fundamental concept, or foundation point,” representing the principles that form the basis of something or uphold a structure. In this context, the selection of the term “KAIDE” as the journal’s name reflects the significance of the family, which exists to cultivate individuals capable of building the universe, establishing justice and virtues therein. The family, as a cornerstone of society and a fundamental building block sustaining a community, has led to the adoption of the expression “KAIDE” for the Institute Journal. Consequently, the aim is to reflect a scientific, interdisciplinary approach that focuses on the constant elements underlying families that sustain societies, alongside adapting to changes and transformations in family structures, and exploring the dynamics between balance and change within the family, all based on scientific foundations.

KAIDE Journal will feature original articles in national and international levels, covering areas such as family philosophy, family law, family psychology, family sociology, theology, children, and youth literature. The international quality of KAIDE as a journal is significant in bringing together scientific research on family structures, values, and issues across different cultures, thereby enhancing intercultural understanding.

Published biannually in June and December, KAIDE Journal will include research articles, translated articles, review articles, and publication evaluations in Turkish, English, and Arabic. As the editorial board, our goal is to contribute objective and rigorous research to scientific literature, aiming to establish the journal as one recognized by reputable national and international indices.

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAIDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

ix

The inaugural issue of KAIDE Journal features four Turkish and one English scientific research articles, along with two review articles in English and Arabic. In the first article, Selin Tutku Tabur and Mehmet Hakan Türkçapar discuss the development and current status of cognitive-behavioral family therapy. The second article, authored by Fatma Bayraktar Karahan, explores the role of the family in identity formation. Khadija Moufid, in the third article, evaluates the concept of role and family functions through the vision of the Qur'an. The fourth article, by şirin Targan Çalış and Mustafa Çevik, addresses the value of the child in families benefiting from social and economic support. Hayrunnisa Özdemir, in the fifth article, examines engagement and marriage issues in the Family Law Decree. The sixth article, by Kamilya Tolunoğlu, assesses the hazardous aspects of the Istanbul Convention on the family. The final article in this issue, by Samia Raheel Qazi, evaluates the work of the Women and Family Commission concerning the empowerment of women for the development and progress of families, communities, and nations.

I extend my heartfelt gratitude to our esteemed Rector, Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN, for his unwavering support throughout the process of bringing this journal to fruition. I also express gratitude to the editorial and publication boards, authors who submitted their work for the inaugural issue of KAIDE, and the diligent peer review panel. I wish KAIDE Journal success in its journey of publication.

Sincerely,

Assoc. Prof. Dr. Ayten EROL

Chief Editor

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

x

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Mustafa AVCU- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Nevin ÜNAL BOZKURT- Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Zekiye DEMİR- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Adem YILDIRIM-Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Fatma Zeynep BELEN- Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Harun ASLAN- Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Taha Burak TOPRAK- İbn Haldun Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Tuğba ÇAPAR TAŞKESEN- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Semih SÜTÇÜ- Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

xi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Dergi Künyesi/ <i>Journal Information</i>	i-iv
İthaf/ <i>Dedication</i>	v
Takdim/ <i>Foreword</i>	vi-ix
Bu Sayının Hakemleri/ <i>Referees of this Issue</i>	x
İçindekiler/ <i>Contents</i>	xi-vxi
Bilişsel Davranışçı Aile Tereapisi Gelişim ve Güncel Durum <i>Cognitive Behavioral Family Therapy Development and Current Status</i> Selin Tutku TABUR& Mehmet Hakan TÜRKÇAPAR	1-13
Kimlik Oluşumunda Ailenin Rolü <i>The Role of Family in Identity Formation</i> Fatma BAYRAKTAR KARAHAN	14-33
Çocukları Sosyal Ekonomik Desteklerden Yararlanan Ailelerde Çocuğun Değeri <i>The Value of Child in Families Benefiting from Social Economic Support for Their Children?</i> Şirin TARGAN ÇALIŞ & Mustafa ÇEVİK	34-59
Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Nişanlanma ve Evlenme <i>Engagement and Merriage in the Family Law Decree</i> Hayrunnisa ÖZDEMİR	60-79
Rol Kavramı ve Ailedeki İşlevleri: Bir Kur'ân Vizyonu <i>The Concept of Role and Its Functions in Family: A Qur'anic Vision</i> Khadija MOUFID	80-104

Kaide Dergisi

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2023

KAİDE DERGİSİ

ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi

ASBU International Journal of Family Research

xii

انفاقية اسطنبول وأثرها على الأسرة

İstanbul Sözleşmesi ve Aile Üzerindeki Etkisi

Kamilya Tolunoğlu

105-111

Women and Family Commission

Kadın ve Aile Komisyonu

Samia Raheel Qazi

112-135

Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 11.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 29.12.2023
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Gelişim ve Güncel Durum

SELİN TUTKU

TABUR

Doktora Öğrencisi, Hasan
Kalyoncu Üniversitesi

selintutkutabur@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5726-8655>

**MEHMET HAKAN
TÜRKÇAPAR**

Prof. Dr., Ankara Sosyal
Bilimler Üniversitesi

hakan.turkcapar@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5298-8039>

ÖZ

Aile yapısı ve ilişkileri, psikolojik yapımızı yani, düşünce, duyu ve davranışlarımızı etkiler. Bu nedenle gerek aile sorunları gerekse de bireysel sorunlara dönük bir yaklaşım olarak aile terapileri geliştirilmiştir. Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi (BDAT), "aile" birimi bağlamında bilişsel ve davranışsal ilkeleri bir araya getirerek ailesel sorunları ele alan etkili bir psikoterapötik yaklaşımdır. Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi ailedeki bireylerin düşüncelerinin, duygularının, davranışlarının ve ilişkilerinin birbirini etkilediğini ve aile sorunlarının bu karşılıklı etkileşime dayanan döngü içerisinde ortaya çıktığını savunmaktadır (Dattilio, 1997). Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi, aile terapisine yönelik yaklaşımlar arasında; bilişsel ve davranışçı terapi yaklaşımların terapötik etkinliği ve kontrollü çalışmalar yapılmasına izin veren doğası ile benimsenen bir yaklaşım olmuştur (Dattilio & Epstein, 2005). Bu doğrultuda bu yazıda bilişsel davranışçı aile terapisinin ilgili literatürü detaylı şekilde incelenerek; kuramsal altyapısı, pratik uygulaması ve geçmişten günümüze gelişimi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Bilişsel davranışçı aile terapisi, aile terapisi, aile ilişkileri, Bilişsel davranışçı terapi

Atıf/Citation

Tabur, S.T.& Türkçapar, M.H.(2023).Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Gelişim ve Güncel Durum .Kaide Dergisi, 1(1), 1-13.

Tabur, S.T.& Türkçapar, M.H.(2023)). Cognitive Behavioral Family Therapy Development and Current Status. *Journal of Kaide*, 1(1), 1-13.

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Cognitive Behavioral Family Therapy Development and Current Status

ABSTRACT

Family structure and relationships have an impact on our psychological makeup, encompassing our thoughts, emotions and actions. To address familial and individual difficulties, therapeutic interventions have been developed. Cognitive Behavioral Family Therapy (CBFT) represents an effective approach that combines cognitive and behavioral principles within the context of the family structure. Cognitive Behavioral Family Therapy posits that the thoughts, feelings, behaviors, and relationships within a family mutually influence each other, thereby resulting in familial issues emerging within the psychological cycle (Dattilio, 1997). Among the approaches to family therapy, Cognitive Behavioral Family Therapy has been an approach adopted due to the therapeutic effectiveness of cognitive and behavioral therapy approaches and its nature that allows controlled studies to be conducted (Dattilio & Epstein, 2005). Accordingly, in this article, the relevant literature of cognitive behavioral family therapy is examined in detail and its theoretical background, practical application and development from past to present are discussed.

Keywords:

Cognitive behavioral family therapy; family therapy, cognitive behavioral therapy

Giriş

Aile yapısı ve ilişkileri, psikolojik yapımızı yani, düşünce, duygu ve davranışlarımızı etkiler. Bu nedenle gerek aile sorunları gerekse de bireysel sorunlara dönük bir yaklaşım olarak aile terapileri geliştirilmiştir. Aile terapileri içerisinde tarihsel olarak en önemli ekollerden birisi de davranışçı ve/veya bilişsel davranışçı aile terapileridir. Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi (BDAT), “aile” birimi bağlamında bilişsel ve davranışsal ilkeleri bir araya getirerek ailesel sorunları ele alan etkili bir psikoterapötik yaklaşımdır. Bireysel Bilişsel Davranışçı Terapinin (BDT) kuramsal içerik, yapı ve tekniklerinin, aile terapisinin sistemik yaklaşımıyla bütünleştirilmesi ile oluşmuştur (Dattilio, 2001). Temelde bireylerin yaşadıkları sorunların oluşumuna ve sürmesine yol açan bilişleri (düşünce ve inançlarını) ve davranışları değiştirmeyi hedefler. Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi ailedeki bireylerin düşüncelerinin, duygularının, davranışlarının ve ilişkilerinin birbirini etkilediğini ve aile sorunlarının bu karşılıklı etkileşime dayanan döngü içerisinde ortaya çıktığını savunmaktadır (Dattilio, 1997). Bilişsel – davranışçı terapinin temeli olan bu düşünce-duygu ve davranış döngüsü, aile üyeleri arasındaki etkileşimlerde ortaya çıktığında kişilerin düşünceleri, davranışları ve duyguları aile içi çatışmalara neden olabilmektedir.

Aile terapisine yönelik yaklaşımlar arasında bilişsel ve davranışçı terapi yaklaşımları terapötik etkinliği ve kontrollü çalışmalar yapılmasına izin veren doğası ile benimsenen bir yaklaşım olmuştur (Dattilio & Epstein, 2005). Bu doğrultuda bu yazıda bilişsel davranışçı aile terapisinin kuramsal altyapısı, pratik uygulaması ve geçmişten günümüze gelişimi ele alınmaktadır.

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Tarihçesi

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi (BDAT), bilişsel ve davranışçı terapilerin temel ilkelerini aile zemininde birleştiren bir psikoterapi yaklaşımıdır. Daha geniş bir alan olan bilişsel davranışçı terapi (BDT) ve sistemik aile terapisi yaklaşımlarının ilkelerini bir aile birimi içindeki sorunları ele almak için bütünleştirmiştir.

Tarihsel olarak davranışçı terapinin aile sorunları için kullanımı oldukça eskiye dayanır. 1960'larda ailede saldırgan çocukların davranışlarını kontrol etmek için yapılan aile görüşmelerinde davranışçı terapistler edimsel koşullanma ve sonuçlara ilişkin mukavele gibi teknikleri uyguladılar. Yine aynı dönemde ilk kez yakın ilişki sorunlarının nasıl bilişsel davranışçı terapi bağlamında ele alınabileceği konusundaki ilk görüşler akılcı duygusal terapinin (ADT) kurucusu Albert Ellis tarafından ortaya konuldu. Albert Ellis'in bilişin evlilik sorunlarındaki rolünün önemine dikkat çekti (Ellis & Harper, 1961). Ellis, ilişki sorunlarının bireylerin eşlerine dair akılcı veya gerçekçi olmayan inançları olduğunda ve bu gerçekçi olmayan beklentilerine ulaşamadığında yaptıkları olumsuz değerlendirmelerden kaynaklandığını belirtti. Bu olumsuz bilişsel süreçlerin etkisiyle de birey, olasılıkla, güçlü olumsuz duygular (öfke, hayal kırıklığı ve karamsarlık) yaşar ve eşine karşı olumsuz biçimde davranır. Ellis, psikolojik sorunlar yaşayan kişilerde olduğu gibi çiftlerle ve aile bireylerinde yaşanan sıkıntıları azaltmanın en iyi yolu olarak çiftin akılcı olmayan inançlarının değişimi sayesinde olacağını görmüştür. Ancak, ADT'nin bu yaklaşımı, yani aile ilişkilerinde ADT uygulanması, o dönemin popüler çift ve aile terapistleri tarafından 1960 ve 1970'ler boyunca soğuk karşılandı. Aynı dönemlerde Aile terapisinde de Salvador Minuchin ve Jay Haley gibi isimler tarafından savunulan sistemik aile terapisi yaklaşımları aile üyelerinin birbirine bağlılığını ve etkileşimlerinin hem ailenin hem de bireyin psikolojik sorunlarına nasıl yol açtığını vurgulayarak değişimi sağlamak için aile dinamiklerini yeniden yapılandırmaya odaklanmışlardı (Hutcheson, 2019).

Görüldüğü gibi BDT her tür sorunda bireysel etkenleri ve bireyin psikolojisini esas alırken, eş zamanlı gelişen aile terapileri ailenin bir birim olarak bireyin sorunlarının kaynağı olduğunu öne sürmüşlerdir. Ellis'in akılcı duygusal- davranışçı terapisi ve Beck'in bilişsel terapisinden gelen ilk fikirlerin çoğu, o zamanlar popülerliğinin doruğunda ve daha karmaşık olan sistem teorisiyle karşılaştırıldığında aile terapistleri tarafından basit görülmüş ve bu nedenle çok az ilgi görmüştür (Goldenberg, Stanton & Goldenberg, 2016). 1980'lerde ve 1990'larda ise bu iki farklı yaklaşımın bir araya gelmesi ve BDT çatısı altında bütünleşmesiyle

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi ortaya çıkmıştır. BDAT, bilişsel ve davranışsal teknikleri aile sistemleri kuramı ile bir düzeyde bütünleştirmiştir. Aile içindeki işlevsiz düşünce ve davranış kalıplarını belirlemeyi ve bu kalıpların bireyleri ve aileyi bir bütün olarak nasıl etkilediğini anlamayı amaçlamıştır. Böylece zamanla, aile üyeleri arasındaki bilişsel ve davranışsal etkileşimlerin önemini vurgulayan, eşlerin birbirlerinin tutum ve davranışlarına ilişkin algılarının, düşüncelerinin ve beklentilerinin rolü üzerine yapılan araştırmalar ile evlilik ve aile terapisinde bilişsel müdahaleler yaygınlık kazanmıştır. BDAT, pek çok aile terapisti tarafından benimsenmiştir (Baucom, Shoham, Mueser, Daiuto & Stickle, 1998; Akt. Hutcheson, 2019).

BDAT, iletişim sorunları, sorun çözme, ebeveynliğin getirdiği zorluklar ve birden fazla aile üyesini etkileyen depresyon veya anksiyete gibi ruh sağlığı sorunları da dahil olmak üzere ailelerdeki bir dizi sorunu ele almak için kullanılmaktadır. Zaman içinde, BDAT yeni ve güncel terapötik teknikleri de dahil ederek farklı aile yapılarına ve kültürel bağlamlara uyum sağlayacak şekilde daha da gelişmiştir. Ailelerin daha sağlıklı etkileşim kalıpları geliştirmelerine ve zorlukların üstesinden gelmek için başa çıkma mekanizmaları geliştirmelerine yardımcı olmada etkili bir yaklaşım olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda bu yaklaşımın teknik açıdan zengin olduğu söylenebilmektedir (Dattilio, 2001).

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Kuramsal Yapısı:

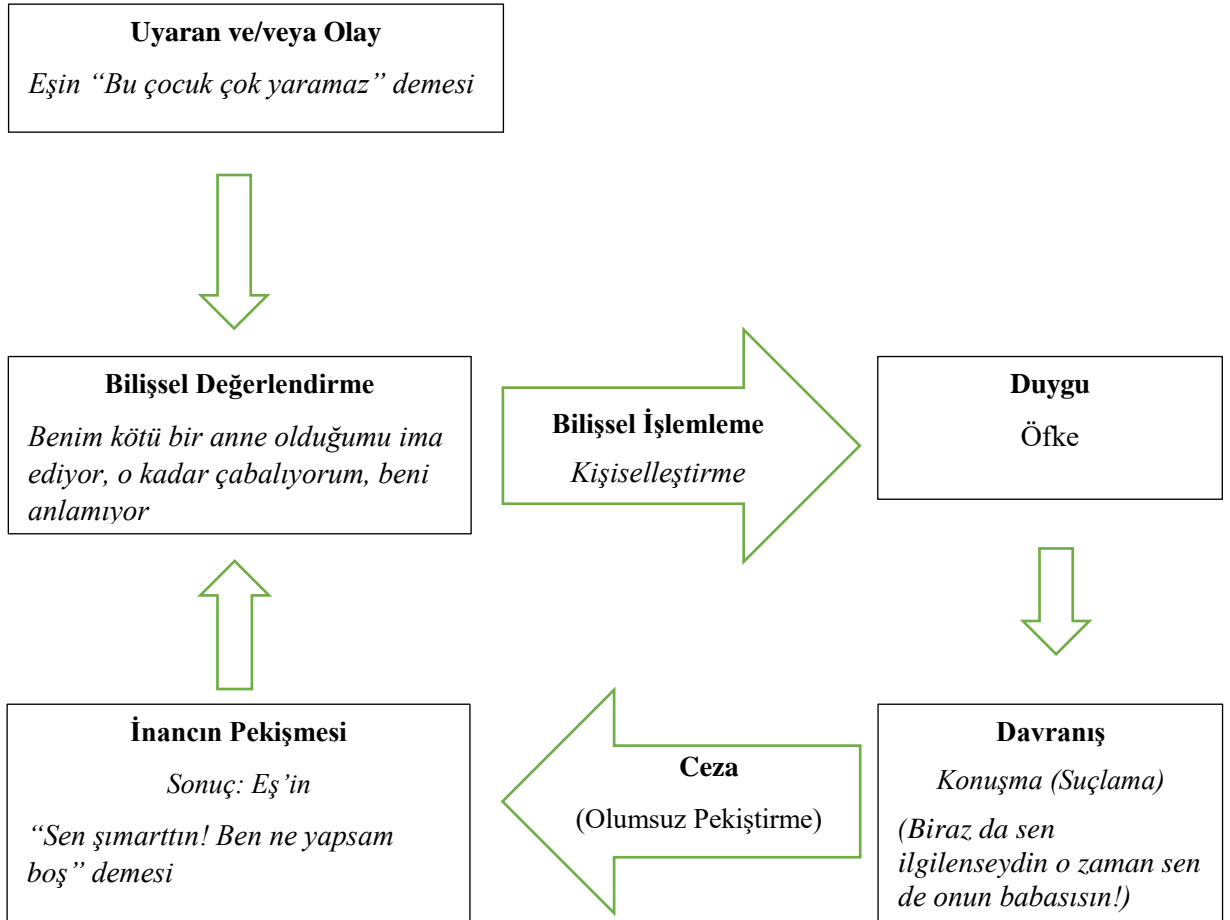
Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi (BDAT); Davranışçı Kuram, Bilişsel Kuram ve ardından Sistemik yaklaşımın bütünleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla öğrenmenin bilişsel ve davranışsal süreçlerini birleştiren Albert Bandura'nın (1969) sosyal teorisine dayanmaktadır (Friedberg, 2006). Aile terapilerinin gelişme sürecinin başlangıcında davranışsal aile terapileri ailelerin tedavisinde önemli rol oynamıştır. Davranışsal aile terapileri, davranış analizi yaparak sorunlu durumları ortadan kaldırmaya odaklanmaktadır. Bu doğrultuda BDAT, edimsel koşullanma, davranış değişiminde ödül/ bedel oranı yaklaşımı, aile içerisinde olumsuz davranışların artması, ödüllendirici davranışların azalması teknik ve kavramlarını davranışçı yaklaşımdan almaktadır. Daha sonrasında sorunlu durumlara aile içindeki bireylerin birbirlerine yönelik inanç, beklenti ve davranışlarının etki ettiği görülmüştür. Bununla beraber bilişsel yaklaşımın bileşenleri dahil edilmiştir. BDAT, davranışçılığın bütün ilke ve uygulamalarını kabul ederek ve bunlara ek olarak; bilişsel yaklaşımdan algı, otomatik düşünce, düşünce işleme özellikleri, şemalar (inançlar ve beklentiler) gibi bilişlerin ele alınması ve düşünce ve inançları ele alınarak yararsız olanların yararlılarına dönüştürülmesini içeriğine

dahil etmiştir. Dolayısıyla BDAT’de hem semptomu ortadan kaldırmaya yönelik davranışçı teknikler, hem de semptomların ortaya çıkması ve sürmesine odaklanan bilişsel müdahaleler bir arada kullanılmaya başlanmıştır (Dattilio, 2010). BDAT’de bilişsel ve davranışsal bileşenlerin kullanılmasının yanında duygusal, sosyal ve gelişimsel öğeler de yer almaktadır (Özcan & Çelik, 2017).

BDAT, özünde bireyin ruh sağlığının ve davranışlarının aile ortamından derinden etkilendiğini kabul eder. Bu yaklaşım, sorunları aile sistemleri merceğinden inceleyerek ve tedavi ederek geleneksel bireysel terapiden ayrılır. Aile üyelerinin etkileşimlerinin, iletişim kalıplarının ve paylaşılan inançların her bir üyenin duygusal sağlığını önemli ölçüde etkilediği varsayımından hareket eder. Örneğin bir ailede eşlerden birinin “bu çocuk çok yaramaz” demesi üzerine eşler arasında bir sorun yaşanabilir. Bu sorun büyüyebilir ve hatta çocukları da içine alacak şekilde uzun sürebilir. Tabloda bu durumun nasıl olduğuna dair BDAT formülasyonu yapılmıştır;

Tablo 1.

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Formülasyonu

BDAT'nin temel teorik varsayımları şu şekilde özetlenebilir (Dattilio, 2004);

- BDAT, bir sorun çözme modelidir. Ortaya çıkan sorunun oluşumuna, sürmesine ve ilerlemesine odaklanır.
- Danışanın geçmiş yaşantılarından çok şu andaki durumuna ve güncel soruna odaklanır.
- Kişinin aile ilişkilerindeki davranışlarında düşüncelerinin duygu ve davranışlarını etkilediğini göz önünde bulundurur.
- Sorun oluşturan düşünme süreçleri değiştirildiğinde bireyin duygu ve davranışları da değişecektir.
- Bireyin işlevselliği, davranış ve davranışı etkileyen sosyal koşullar arasındaki karşılıklı etkileşimden etkilenir.
- Bir bireyin uyumsuz bir davranışı, çevreden gelen olumlu/olumsuz pekiştiricilerle sürdürülür.
- Değerlendirmeler terapi seansı içerisinde önemlidir. Tedavinin etkililiği, danışanın fayda görüp görmediği, değişmesi istenen sorunun azalıp azalmadığı terapi boyunca değerlendirmelerle belirlenir.

BDAT, yalnızca sorunlu davranışların ortadan kaldırılmasına odaklanmakla kalmayıp aynı zamanda olumlu pekiştirmeyi artırmayı da amaçlamaktadır (Samar, Akkuş & Kütük, 2023). Danışanların sorun çözme, etkili iletişim becerilerini geliştirmeyi vurgular. Bu nedenle bireylerin inançlarını ortaya çıkararak ve bilişsel stratejileri öğretmek ailelerin gelecekte karşılaşacakları sorunları çözmelerine yardımcı olur. BDAT, aile içerisinde değişimi hedeflerken belli temel ilkelere dayanarak yöntemlerini kullanır. Bu temel ilkeleri sırasıyla; bilişsel yeniden yapılandırma, davranışsal teknikler, sisteme yönelik müdahaleler ve ev ödevleri ve beceri geliştirme şeklinde dört ana başlıkta toplanabilir.

1. Bilişsel Yeniden Yapılandırma:

BDAT, aile içindeki işlevsiz düşünce kalıplarını belirlemek ve değiştirmek için BDT'nin bilişsel yeniden yapılandırma tekniklerini kullanmaktadır. Aile üyelerinin kendileri ve birbirleri hakkındaki yararsız inanç ve düşünce kalıplarını hedef alarak daha yararlı olanlarla değiştirmeyi amaçlamaktadır.

2. Davranışsal Teknikler:

Aile sistemi içindeki uyumsuz davranışları değiştirmek için BDT'nin davranışsal teknikleri kullanılmaktadır. Burada amaç aile içerisinde çatışmaya veya soruna yol açan ve/veya sürmesinde rol oynayan davranışların değiştirilmesidir. Bunlar etkili iletişim becerileri, sorun çözme becerileri, davranış değiştirme yöntemleri gibi müdahaleleri içermektedir.

3. Sisteme Yönelik Müdahaleler:

BDAT, sorunları ele alırken aile dinamiğinin etkisini de göz önünde bulundurur. Terapistler bu dinamikleri anlamak ve yeniden yapılandırmak için aile içerisindeki ilişki kalıplarını, sınırları ve rolleri dikkate alır ve değiştirmeye yardımcı olur.

4. Ev Ödevleri ve Beceri Geliştirme:

Geleneksel BDT'de de olduğu üzere BDAT'nde de öğrenmeyi pekiştirmek ve müdahalelerin uygulanmasını teşvik etmek amacıyla bireysel olarak hazırlanmış ev ödevleri bireylerin becerilerinin geliştirilmesini amaçlar.

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi'nin Diğer Aile Terapisi Yaklaşımları ile Benzerlik ve Farklılıkları

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi diğer aile terapi yaklaşımlarıyla hem benzer özelliklere sahiptir hem de kavramsal temeli, terapötik odağı ve seans yapısı ile farklılaşır. Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi'ne göre aile, onu oluşturan bireylerin (ebeveyn ve çocukların) bilişlerinin ortaya çıktığı bir ortamdır. Genellikle aile üyelerinin inançları birbirini tamamlar niteliktedir ve/veya ortak inançlardır. Diğer aile yaklaşımları gibi; aile sistemindeki üyelerden birinde meydana gelen değişimin diğer aile bireylerini de etkileyeceğini/değiştirebileceğini kabul etmektedir. Sorunları ailesel bir bağlam içerisinde değerlendirmektedir. Bunun yanında kavramsal temelleriyle geleneksel aile terapilerinden farklılaşır. BDAT, işbirlikçi amprizme dayanır ve dolayısıyla gözlemlenebilirdir. Diğer aile terapisi yaklaşımlarında da ev ödevleri kullanılırken BDAT'nde ev ödevleri terapinin önemli bir yapıtaşı niteliğindedir. Yapılandırılmış bir görüşme formatına sahiptir ve duygu durum kontrolleri, ödevlerin incelenmesi, gündem belirlenmesi ve geri bildirim alınması şeklinde oturumlarını yönetir. Aileyi ek görüşmelerle görmeyi değil, bir bütün olarak seans içerisinde görmeyi tercih eder. Yani tüm aile aynı anda seans odasında bulunur ve bütün olarak ele alınır. Fakat bu muhakkak tüm aile bulunacak demek değildir. Burada kastedilen terapinin bireylerle ayrı ayrı görüşerek

değil, var olan üyelerle beraber aile olarak yapıldığıdır. Terapötik odağı, aile üyelerinin düşünce ve davranışlarının karşılıklı doğası üzerindedir. BDAT, merkezi rolün bilişlerde olduğunu ve sistemdeki değişimin aile üyelerinin inançlarının değiştirilmesi ile gerçekleşeceğini savunur (Friedberg, 2006). Aile içerisindeki bireylerin yanlış yorumlamalarını ve/veya inançlarını tespit eder ve işlevsel olmayan kalıpların değiştirilmesine ve bireylerin sorun çözme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Aile üyelerinin inançlarının değiştirilmesinde ise bilişsel yeniden yapılandırma, akılcı analiz ve davranışsal uygulamalar kullanılır. İstenilen değişim için tek odak noktası çocuk ve/veya ailenin bir üyesi değildir. Ailedeki diğer üyeler de değişim için birer araçtır ve müdahale edilebilir. Aile üyelerinden bir yada birkaçının yaşadığı anksiyete bozuklukları, depresyon, bipolar bozukluk, obsesif-kompulsif bozukluklar gibi birçok psikiyatrik rahatsızlıklarda bilişsel davranışçı aile terapisi kullanılmaktadır (Stewart vd., 2020). Dattilio (2001), bilişsel davranışçı aile terapisinin, aile ilişkilerini, ilişkilerin döngüselliğini ve karşılıklılığını açıkça göz önünde bulunduran ve bütünleştirici bir bakış açısına sahip olduğunu belirtmiştir.

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi Seans Yapısı

BDAT seans yapısı, Beck'in (1995) tanımladığı Bilişsel Davranışçı Terapi seans yapısı gibi yapılandırılmış protokollerden oluşmaktadır. Değerlendirme sonrası terapi protokolü tanıtılır. Terapi süreci psikoeğitim ile başlamaktadır (Efe & Türkçapar, 2013). Sonraki görüşmelerde duygu durum kontrolleri, ödevlerin incelenmesi, gündem belirlenmesi, geri bildirim alınması ve özetleme seansın ana bölümleridir. Kullanılan bu seans yapısı terapinin etkililiğini artırmaktadır (Friedberg, 2006). BDAT'de terapide ailenin her üyesi bulunmak zorunda değildir. Aile içerisinde değişime yardımcı olabilecek aile üyelerinin bulunması yeterlidir (Friedberg, 2006). Terapötik açıdan yapılması beklenen, ailelerin işlevsiz inançlarını yeniden yapılandırmalarına ve bunun sonucunda davranış kalıplarını değiştirmelerine yardımcı olmaktır (Goldenberg vd., 2016).

BDAT her bir seans yapısına bakıldığında BDT'de olduğu gibi bir yapıya sahiptir (Friedberg, 2006). Bu yapı sırasıyla; duygu durum kontrolü, bir önceki seansın özetlenmesi, gündem belirleme, gündeme ilişkin gerekli bilişsel veya davranışsal müdahalelerin uygulanması, sistematik açıdan rollerin ve sınırların yeniden yapılandırılmasına dönük müdahaleler, seans sonunda gündeme uygun ev ödevi /uygulama verilmesi, geribildirim ve özet şeklindedir.

Bilişsel davranışçı aile terapisinde uygulanabilecek çeşitli ev ödevleri vardır. Bireylerin farkındalıklarını artırmak, iş birliklerini desteklemelerini sağlamak amacıyla bibliyoterapi, ses kasetleri/video kasetleri, aktivite planlaması, kendini izleme, davranışsal görev ödevleri gibi ödevler kullanılır (Freiberg, 2006). Seans sonunda geribildirim ve özet istemek ise terapinin önemli bir diğer parçasıdır. Geri bildirimler, aile bireyleri arasındaki inançları, benzerlik ve farklılıkları ve her üyenin seanstan ne çıkardığını anlamayı kolaylaştırır (Freiberg, 2006). Bu sayede her üye de birbirinin görüşlerine dair fikir edinebilir.

Bu makalede bilişsel davranışçı aile terapisinin tarihçesi, kuramsal yapısı, geleneksel aile terapisi yaklaşımları ile benzerlikleri ve farklılıkları ve terapi süreci ele alınarak BDAT'nin ayırt edici doğası vurgulanmıştır. Ayrıca, BDAT hakkında yanlış anlamalara açıklık getirecek bilgiler sunulmaktadır.

Kaynakça

- Baucom, D. H., Shoham, V., Mueser, K. T., Daiuto, A. D., & Stickle, T. R. (1998). Empirically supported couple and family interventions for marital distress and adult mental health problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(1), 53–88. doi:10.1037//0022-006x.66.1.53
- Beck, J. S. (1995). *Cognitive Therapy: Basics and Beyond*. Guilford Press.
- Dattilio, F.M. (2001). Cognitive-behavior family therapy: Contemporary myths and misconceptions. *Contemporary Family Therapy*, 23: 3-18
- Dattilio, F. M., & Epstein, N. B. (2005). Introduction to the special section: The role of cognitive behavioral interventions in couple and family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31, 7–13.
- Dattilio, F.M. (2010). *Cognitive-Behavioral Therapy with Couples and Families*. Guilford Press.
- Efe, C. & Türkçapar, H. (2013). Bilişsel aile terapileri. *Türkiye Klinikleri Journal. Psychiatry-Special Topics*, 6:38-43.
- Ellis, A., & Harper, R. A. (1961). *Creative marriage*.
- Friedberg, R.D. (2006). A cognitive-behavioral approach to family therapy. *The Journal of Contemporary Psychotherapy*, 36:159-165.
- Goldenberg, I., Stanton, M. & Goldenberg, H. (2016). *Family therapy: An overview*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Hutcheson, C. L. (2019). Cognitive behavioral family therapy. *Marriage and family therapy: A practice-oriented approach*, 95-118.
- Özcan, Ö. & Çelik, G.G. (2017). Bilişsel Davranışçı Terapi. *Türkiye Klinikleri Journal Child Psychiatry-Special Topics*, 3:115-120.
- Samar, B. Ş., Akkuş, K., & Kütük, B. (2023). Effectiveness of Cognitive–Behavioral Family Therapy: A Systematic Review of Randomized Controlled Trials. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(1), 175-188.

Stewart, K. E., Sumantry, D. & Malivoire, B.L. (2020). Family and couple integrated cognitive-behavioural therapy for adults with OCD: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 277:159-168.

Etik Kurul İzni Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Psikolojisi alanına aittir.

Çatışma Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kimlik Oluşumunda Ailenin Rolü

**FATMA
BAYRAKTAR
KARAHAN**

Doç. Dr., Ankara Yıldırım
Beyazıt Üniversitesi
hfbayraktar@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1624-9623>

ÖZ

Kimlik, iletişim imkânlarının arttığı günümüzde yeni sorunlar ile üzerinde durulan konulardan olmuştur. Zira kimlikler arasındaki etkileşim, dijital devrim ile hiç olmadığı ölçüde artmıştır. Farklı diller konuşan, çeşitli kültür, gelenek, din ve değerlere sahip insanlar birbirlerinin gündelik yaşam pratiklerinden özel ritüellerine kadar pek çok uygulamalarına rahatlıkla tanıklık edebilmektedir. Sosyal medya mecraları tarafından öne çıkarılan kimliklere ait yeme-içmeden giyime, aile içi ilişkilerden dinî uygulamalara varıncaya kadar pek çok davranış biçimi bambaşka kimliklere sahip bireyler tarafından birer moda unsuru gibi görülebilmekte, takip edilebilmektedir. Bu ise, modernizmin ortaya çıkardığından farklı ve yeni kimlik sorunlarına sebep olmaktadır. Dijital dünya bireyleri cinsiyet gibi biyolojik aidiyetlerinden dahi şüpheye düşürecek kimlik kaymalarına, eklektik din anlayışları ile yeni kimlik krizlerine neden olmuştur. Makalemizde bu kimlik problemleri karşısında hala toplumun hücreleri konumunda bulunan aile kurumunun kimliği inşa eden etkisi üzerinde durulmakta, kimliği meydana getiren her bir unsur ailenin etkisi bağlamında ele alınmaktadır. Böylelikle bir anlamda kimliksizleşme tehlikesine karşı ailenin önemli rolü de ortaya konulmuş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kimlik, modernizm, postmodernizm, aile, kültür, din

Atıf/Citation

Bayraktar Karahan, F.(2023). Kimlik Oluşumunda Ailenin Rolü. *Kaide Dergisi*, 1(1), 14-33.

Bayraktar Karahan, F.(2023). The Role of Family in Identity Formation. *Journal of Kaide*, 1(1), 14-33.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

The Role of Family in Identity Formation

ABSTRACT

Identity has become one of the issues that are emphasized with different problems today, while communication opportunities have increased. Because the interaction between different identities has increased more than ever with the digital revolution. People who speak different languages and have different cultures, traditions, religions and values can easily witness many of each other's practices, from daily life practices to special rituals. Many behavioral styles, from eating and drinking to clothing, from family relations to religious practices, belonging to the identities highlighted by social media channels can be seen and followed as fashion elements by individuals with completely different identities. This, in turn, causes new identity problems that are different from those created by modernism. The interaction power of the digital world causes identity shifts and new identity crises that will make individuals doubt even their biological affiliations such as gender. In our article, we focus on the identity-building effect of the family institution, which is still the cell of society in the face of these identity problems, and each element that creates identity is discussed in the context of the impact of the family. Thus, in a sense, the important role of the family against the danger of disidentification is revealed.

Keywords: *Identity, modernism, postmodernism, family, culture, religion*

Giriş

Her insanın doğduğunda ona verilen isim ve aidiyetini ortaya koyan bir kimlik kartı ile kimliği oluşmaya başlar (Bilgin, 1994, s. 236). Yetiştği ailede konuşacağı dil, tâbi olacağı din ve değerler dünyası, günlük yaşam pratikleri ile öğrendiği gelenek ve kültür onun kimliğini şekillendiren unsurlardandır. Birey, kendine ait olanı öğrenirken aidiyetini ve kendisi için “ötekini” de keşfeder. Onun kendi sınırlarını çizmesi diğerlerinin sınırlarını fark etmesini de sağlar. Maalouf, insanın kimliğinin, aidiyetlerin “yamalı bir bohça” gibi birbiri üzerine düzensiz şekilde eklenerek değil “gergin bir tuval üzerine çizilen bir desen” gibi birbirini etkileyerek ve kendi içinde son derece uyumlu bir bütün oluşturarak gerçekleştiğini vurgulamaktadır (Maalouf, 2006, s. 27). Kimliği oluşturan unsurların kendi içindeki bu uyum ve bütünlüğü, bireyin hem iç dünyasında kendiyile hem de dış dünyada ilişkilerinde tutarlı ve sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Kimliğin bir sorun alanına dönüşmesinde onu oluşturan unsurlar arasındaki bu uyumun bozulması ve bireyin kimlik inşasında yeni amillerin ortaya çıkması etkili olmuştur. Nitekim geleneksel toplumlarda ve modernizm öncesi dönemde bugünkü şekliyle kimlik sorunlarından bahsetmek söz konusu değildir.

Bireysel kimlik duygusunun oluşmaya başladığı 19. yüzyıla kadarki süreçte toplumla bütünleşmesini sağlayan fert için kimlik sorunları bulunmamaktaydı. Kimliğin tüm unsurları ile bireye “yüklendiği” geleneksel toplumlarda da kimlik sorunları söz konusu olmamıştır (Güvenç, 1993). Zira böylesi toplumlarda kimliği belirleyen unsurlar net şekilde tanımlanmakta ve toplum tarafından korunmaktadır (Giddens, 2004). Ancak kimliğin bireye “yüklenen” değil onun tarafından bizatihi oluşturulması gerektiği 1960’lı yıllar bu konuda önemli bir dönüm noktası kabul edilebilir (Bilgin, 2007, s. 52).

1960’larda başlayarak 1980’lere kadar devam eden süreç, modernizmin postmodernizme evrildiği kavramın sanat ve mimariden felsefe ve sosyolojiye etkide bulunduğu bir zaman dilimine işaret etmektedir. Postmodernizmi, modernizmin devamı yahut modernizm sonrası olarak da görenler bulunmaktadır (Möngü, 2013, s. 29; Demir, 2014, s. 14). Ancak ister modernizmin devamı ister modernizm sonrasını ifade etmek için kullanılsın postmodernizm kendi kavramlarını üretmiş, kimlik gibi köklü kavramlara da yeni yaklaşımlar getirmiştir.

Modernizmin öne çıkan “kapitalizm, endüstriyalizm, gözetleme (enformasyonun ve toplumsal denetlemenin kontrolü) ve savaşın endüstrileşmesi bağlamında şiddet araçlarının kontrolü gibi özellikleri” (Giddens, 2004, s. 64) bireyin kendisini anlama ve tanımlaması bir diğer ifade ile kimlik oluşumunda da etkili olmuştur. Daha az “verili” kimlik anlayışının söz

konusu olduğu modernizmde tüketim ve üretimin aile ve yakın ilişki bağlarının önüne geçtiği; dünyevileşme ile geleneksel bir kurum kabul edilen dinden uzaklaşılması; küreselleşme ile farklı kimliklerden haberdar olma imkânının arttığı bir sürece girilmiştir. Bu ise bireylerin sabit bir kimlik yerine “dinamik bir biçimde yeniledikleri” yeni bir kimlik anlayışına yol açmıştır. Modernitenin, kimlikleri çoğullaştırdığı, bir başka ifade ile “kırılma yaşayan ve parçalanmış kimliklerin” (Hall, 1996, s. 4) varlığı önemli kimlik sorunlarına yol açmıştır. Böylelikle modernite, bir yandan tek tipleşmiş bir “modern insan kimliği” oluşturmaya çalışırken kendi kimliğini kutsayarak karşısındakini “öteki”leştirmiş ancak birey için bütünlüklü bir kimlik sunmaktan da çok uzakta kalmıştır (Habermas, 2005, s. 23). Modernizmin oluşturmaya çalıştığı bu “tekil kimlik, bireyin yalıtılmış hayatından dolayı parçalara ayrılmış, postmodernizm ise bu parçalanmayı daha da ileri götürmüştür” (Kellner&Best, 1998, s. 18).

Post-modernizmin temel niteliklerinden birisi rölativizm yani göreceliliktir, göreceli bir bakışta ortak doğru yoktur. Bu durumda kimlikler “tutarlılık, kendine özgülük ve tek anlamlılığını” da kaybetmiştir (Demir, 2014, s.40; Keupp, 1997, s. 11). Bir anlamda “patchwork” kimlikler bir biri ile bağlantılı olmayan her biri başka bir kültürel yapıya ait unsurların eklemlenmesi ile oluşmaktadır. Her kültüre rahatlıkla adapte olabilecek bu eklektik kimlik, pek çok dış etkiye açık (Keupp, 2005, s. 89) olduğu gibi iç bütünlük ve kendi kültürüne aidiyet bakımından yamalı ve parçalı bir görüntü sergilemekte, bu ise onun iç uyumunu zayıflatmaktadır.

Zygmunt Bauman, modernizm ile postmodern dönem bireyi için kimlik arayışını hac yolcusu ile gezgin metaforu üzerinden açıklamaktadır. Modernite sürecinde kimlik arayışında olan birey bir tür hac yolcusu gibidir. Meşakkatli yollardan kutsal tapınağa varmaya çalışan hacı gibi birey için kimliğini bulmak ulaşılması gereken zorlu bir yolculuk gibidir. Ancak varılacak bir kutsal yer yani yüklenilecek bir kimlik bulunmaktadır. Oysa postmodern dünyanın insanı için varılacak tek ve doğru kimlik yerine bir gezgin gibi keşfedilecek kimlikler ve onlardan “edinilecek sayısız deneyim” söz konusudur (Bauman, 1996, s. 18-23). Bu ise modernizmle başlayan süreçte kimliğin korunmasına ilişkin sorunlar yerine postmodernizmde farklı kimlik seçenekleri üzerinden kimliksizleşme ve aidiyet sorunlarından bahsetmeyi mümkün kılmaktadır. Zira postmodernizm, modernizmin “sosyo-kültürel, ekonomik ve ideolojik tarih içerisinde dürüst ilkelerinin ve uğraş alanlarının artık işleyemediği, ama yerlerine yeni bir değerler sisteminin de konmadığı bir geçiş dönemidir ki etnikliğe önem verilmesi, görelilik, ironi, bütünlük arayışının kaybolması, gerçeğin yerini imajın alması, eklektizm,

kurallığın bozulması, belirsizlik/muğlaklık, çoğulkültürcülük, şizofreni, anarşi, heterojenlik, rastlantısallık, yerellik ve dine dönüş gibi bazı özellikler taşımaktadır” (Kızılcelik, 1996, s. 36-47).

Bu özellikleri ile postmodern dönem için pek çok kimlik sorunu ve hatta krizinden bahsetmek mümkün görünmektedir. Belirsizlik, hakikate ilişkin göreceliliğin oluşturacağı sorunlar öngörülebilir olmakla beraber gerçeğin yerini sanalın alması bir başka ifade ile dijitalleşmenin ortaya çıkaracağı kimlik krizleri öngörülebilir olmaktan uzaktır. Nitekim Bauman’ın “sıvı/akışkan modernlik çağı” (Bauman, 2017) olarak tanımladığı bu dijital dönem, candan cana sahici ilişkilerin gücünü yitirdiği, değerlere ilişkin bir mihenk taşının bulunmadığı ve kültürler arasında “melezleşme ve şeyleşmeye yol açan yoğun küreselleşmenin ve dünyayı bir ‘risk dünyası’, insanı ise ‘nevrotik bir vatandaş’ konumuna getiren (Tatar, 2008, s. 229) bir dönemdir.

Dijitalleşmenin ortaya çıkardığı bu kimlik sorunları özellikle kimliğini oluşturma, seçme ya da inşa etme sürecinde olan gençler için çok daha yoğun olmaktadır. Zira “gençlerin kişilikleri henüz tam şekillenmediğinden bu platformlardaki diğer kullanıcılar, akımlar, söylemler, aykırı olanın çekimi ile gençlerin kimliklerini istenen kalıba girmeye müsait hale getirmektedir” (Twenge & Cambell, 2010, s.169-170). Diğer yandan gençlerin kullanıcı olarak bu platformlardaki varlıkları sayısal olarak da kullanım süreci olarak da daha yoğundur. Özellikle ülkemizde internet kullanımı süresi ve söz konusu platformlardaki üyelikler de dikkate alındığında günümüz kimlik sorunlarının bizde de hayli yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple makalemizde eklektik, “patcwork” kimlikten “akışkan” kimliğe ve nihayetinde aslında bir tür kimliksizliğe dönüşen sorunu kimliği oluşturan unsurları ortaya koyarak ele alacak, sağlıklı bir kimlik inşasında ailenin “yükleyici” değil “eşlik edici” rolüne işaret ederek sorunun çözümüne ilişkin bir perspektif ortaya koymaya çalışacağız. Ailenin yapıcı ve destekleyici bu rolünün ortaya konulması hem ebeveyn-çocuk ilişkilerinin bu bağlamda düzenlenmesi hem de toplumlar için ailenin korunmasının kritik önemi bakımından ihmal edilmemelidir.

1. KİMLİK ve KİMLİĞİ OLUŞTURAN UNSURLAR

Kimlik, gerek farklı disiplinler tarafından kullanılması gerek de geçirdiği değişimler nedeniyle tanımlanması güç bir kavram olarak karşımızda durmaktadır. Diğer yandan Roger Brubaker ve Frederick Cooper'ın da ifade ettiği gibi, kavramın yoğun şekilde kullanılması da onun içeriğini boşaltmakta, onu belirsizleştiren bir duruma dönüşmektedir. Öyle ki her şey için kullanılan kavram bir süre sonra hiçbir şey söyleyemeyen bir hal almıştır (Brubaker & Cooper, 2000, s. 1).

Farklı disiplinlerin kendi zaviyelerinden ele aldığı kimlik ve yaptıkları kimlik tanımları da efradını cami ağıyarını mani nitelikte olamamaktadır. Zira insanı odağına alan psikoloji biliminin yaklaşımı ile insanın içinde bulunduğu toplum odaklı çalışmalar yapan sosyoloji için kimlik tanımının farklı yönlerinin öne çıkacağı açıktır. Nitekim psikoloji disiplininin tanımında kimlik, “bireyin başka insanlarla paylaşmadığı psikolojik ve fizyolojik özelliklerine ilaveten etnik köken, din gibi aidiyeti ve toplumsal rolleri ile ortaya konulan benlik duygusudur” (VandenBos, 2015, s. 519).

Sosyolojide farklı kuramlar tarafından kimlik, tanımlarda değişiklikler bulunmakla beraber en genel anlamıyla “bireyin kendilik algısı ve kendisini toplumsal düzlemde konumlandığı ve cinsiyet, dini grup, etnik kimlik gibi biçimlendirdiği yerdir” (Marshall, 2003, s. 405-408). Zira birey sahip olduğu benlik ile aynı zamanda bir toplumun da üyesidir ve o toplumun etkilerine de açıktır. Bu sebeple gerek bireysel gerek toplumsal odaklı tanımlarda da ortak olan nokta kimliğin değişikliğe açık boyutunun olduğudur. Diğer yandan her iki disiplinde de ilk hareket noktası ben/benlik olmuştur. Kimlik kavramını sosyolojide ilk ortaya koyan olarak kabul edilen William James'e göre “benlik, bireyin ben kimim sorusuna ilişkin kendi fikir ve düşüncesidir” (Taylor&Peplau&Sears, 2010, s. 105). “Kimlik bunalımı” kavramını ilk kez ortaya atan Erikson'da da kimlik bireyin hayatını düzenleyen “ben” ile ilgili niteliklerin veya temel tutumların uyumudur ki bu “ben kimim?”, “ben kim değilim?” ve “ben nasıl ben oldum?” sorularının verilecek cevaplarla şekillenmektedir (Erikson, 1994).

Kimliğin en temel anlamında da “ben”e dair bu sorular yer almaktadır. “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü, kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi” (Türk Dil Kurumu, 2023) tanımındaki “insanın nasıl bir kimse olduğu” sorusu kimlik tanımının temel ortak noktası olarak karşımızda durmaktadır. Kişinin “ben kimim” sorusuna verdiği cevapla kendine ait oluşturduğu bu tanımda yüklem olarak seçtiği her bir ifade de onun kimliğinde önelediği unsurları ortaya koyacaktır.

Birey kendini tanımlarken ait olduğu toplumu vurguladığında toplumsal aidiyetini, dinî mensubiyetini ifade ettiğinde dinî kimliğini ya da cinsiyeti ile cevaba başladığında kimliğinde bu yönünü önelediği anlamı çıkacaktır. Bilgin, özçekim yahut adres metaforu üzerinden kimliğin bu yönüne vurguda bulunmaktadır. Bireyin kimliği, nereye yakın ve nereden uzak olarak kendisini gördüğünü bir başka ifade ile kendisini nerede konumlandığını ortaya koymaktadır (Bilgin, 2007, s. 11). Bu sebeple birey, kimliğini tanımlarken “ben kimim” kadar “ben kim değilim” sorusu da önem kazanmaktadır. Nitekim kimliğin şekillenışı “öteki” anlayışı ile de ilgilidir. Zira kimliğin oluşumunda “öteki” de önemli bir etken olarak bulunmaktadır (Kaya, 2007, s. 196).

Kimlik tanımları genel olarak değerlendirildiğinde tanımların bireysel ve toplumsal yönleri olduğu görülmektedir. Bazı sosyal kimlik kuramcıları bu iki yönü vurgulamak için kimliği, bireysel ve toplumsal kimlik şeklinde iki alt kategoride ele almışlardır. Ancak bu konuda tek bir yaklaşım ve görüş birliği bulunmadığı gibi (Deaux, 1993, s. 5.) birey için bireysel olan ile toplumsal olanı bütünüyle ayırmak da mümkün görünmemektedir (Şimşek, 2002, s. 31). Sembolik etkileşim teorisyenlerinden Charles Cooley’in “kendisine tekabül eden ‘sen’, ‘o’ ya da ‘onlar’ duygusu olmaksızın, gururda veya utançta (yaşandığı gibi) ‘ben’ duygusu diye bir şey olamaz” (Cooley, 1968, s. 90) ifadesi böyle bir ayrımın mümkün olmayacağına ilişkin önemli bir vurgudur.

Kimliği tanımlarken üzerinde durulan bir husus da onu, bileşenleri başka bir ifade ile unsurları üzerinden ortaya koyma çabasıdır. Erikson, insan kimliğini dört temel faktörün oluşturduğunu söylemektedir. Bunlar; ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve manevi (spiritual) unsurlardır. Bu unsurların her biri kimlik için gereklidir. Birinin eksikliği dâhi bireyin içinde yaşadığı toplumun sağlıklı bir üyesi olmasının önünde bir engeldir (Kuşat, 2003, s. 48).

Bireyin öznel kimliğinin unsurları ise “cinsiyet, ulus, dinsel köken, politik düşünce, toplumsal sınıf, ailevi durum, yaş grubu ve meslek” (Beit-Hallahmi, s. 102) sayılmaktadır. Bireysel kimliğin unsurlarını fiziksel ve doğuştan gelen cinsiyet özellikleri, yetenekler, ilgiler ve kişilik özellikleri olarak da açıklayanlar bulunmaktadır (Müller, 2009, s.73). Bireysel ve toplumsal kimliği açığa vuran olma özelliği ile dil de önemli bir unsurdur (Önder’den aktaran Gürsoy, 2006: 48).

Sayılan tüm bu unsurlarla bütünlüklü bir kimlik oluşturmak da önemli ve temel bir ihtiyaçtır. Nitekim Maslow’un ihtiyaç hiyerarşisinde bir kimliğin inşası özellikle ergenlik dönemi ile beraber öne çıkmaktadır. Zira “ben kimim” sorusu en çok bu dönemde cevabı aranan

sorulardan biri olmaktadır (Steinberg, 2013, s. 294-296). Diğer yandan temel bir ihtiyaç olan kimlik inşası için toplumun özü olan ailenin önemli rolleri bulunmaktadır. Zira kimlik oluşturma sürecini ergenlik dönemindeki bireyler bir aile ortamında karşılarlar.

Kimliğin inşasında ister özcü (essentialist) ister inşacı (constructivist) görüş (Dereli, 2018, s. 17-18) kabul edilsin her durumda ailenin etkisi söz konusudur. Özcü görüşte kimliğin doğuştan gelen ve biyolojik özellikler ile şekillendirdiği ve dış etkilerin söz konusu olmadığı kabul edildiğinde de genetik bakımdan ailenin kimliğe dolaylı etkisinden bahsetmek söz konusudur. Diğer yandan inşacı görüşün kimliğin sosyal yapılar, dışsal ve toplumsal etkilerle şekillendiğini iddiasında da ailenin inşa sürecinin çok önemli bir parçası olduğunu kabul etmek gerekecektir.

2. Kimliği Oluşturan Unsurlarda Ailenin Rolü

Aile, “aralarındaki kan bağı sebebiyle birbirlerine akraba olan bir grup insanın” (Birekul & Yılmaz, 2001, s. 101) oluşturduğu toplumun yapı taşı olan bir kurumdur. Bu toplumsal birimde “aynı evde yaşayan bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik gereksinimleri karşılanmakta” (Apaydın, 2007, s. 136-137) “insan türü belli bir biçimde üretilmekte, topluma hazırlama süreci ilk ve etkili bir surette cereyan etmektedir” (Ozankaya, 1996, s. 357).

Ailenin yapısı ve fonksiyonlarını ele alan farklı kuramlar ve ilmî disiplinler tarafından farklı tanımları yapılmakla beraber ailenin birey üzerinde olumlu/olumsuz etkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Zira insan doğduğunda temel hayatta kalma becerilerinden bile yoksundur. Bu sebeple onun bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamada ilk görevli ailedir (Gökçe, 1996, s. 155).

Fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması (Yıldırım, 2005, s. 93), iletişim için dili öğrenmesi, ırk, din ve değerler gibi toplumsal aidiyetleri tanınması ve benimsemesi aile ortamında ve eşliğinde gerçekleşmektedir. Bireyin “ben kimim” sorusuna cevabını şekillendireceği yer de ailesidir. Bir başka ifadeyle bireyin kimlik inşasında ilk ve en etkili unsur ailedir (Küçük Kurt, 1990, s. 83-94).

Bireyin benlik bilincinin oluşması, onun varlığının tanınması, desteklenmesi, ona saygı duyulması ve takdir edilmesi ile kendine ilişkin sağlıklı bir anlayış ve kimlik inşa süreci gelişmeye başlar (Honneth, 2003, s. 277). Bu süreçte başta aile fertleri olmak üzere başkaları ile etkileşim ve sosyalleşme öncelikli olarak kendine ait bilinci şekillendirmektedir (Ecarius,

2013, s.55). İlk olarak kendine ait bilincin oluşmasında olduğu gibi toplumsal roller ve statü kazanmayı da birey, ailede öğrenir (Küçükkurt, 1990, s. 83-94).

Ailenin bireyin kimlik oluşumundaki söz konusu bu etkilerinin ancak sağlıklı, bir diğer ifadeyle fonksiyonel ailelerde olduğunu söylemek mümkündür. Fonksiyonel aile ondan beklenenleri istenen seviyede gerçekleştirebilen aile iken, fonksiyonel olmayan aile aile içi iletişim sorunları nedeniyle görevlerini yerine getiremez (Lewis& Beavers&Gossett&Phillips, 1976). İşlevsel yani sağlıklı aileler, üyeleri arasında açık iletişim bulunan, bireysel farklılıklara saygı duyan, birbirlerini destekleyen bir yapıdadır. Nitekim kimlik gelişiminde önemli bir dönem olan ergenlik ve gençlikte kimlik ile ailenin rolüne dair yapılan araştırmalarda “bireyin kişisel ilişkilerinde az ya da daha fazla bireyselliğini ön plana çıkarmasında ailenin yakınlığının yoğun etkisinin bulunduğu, katı disiplinli ailelerde kontrol düzeyinin sertliği ile kimlik geliştirmede yaşanan zorlukların doğru orantılı olduğu, ailenin otokontrolü bireye bırakmasıyla bireyin kimlik arayışına yakınlığını arttırmaya zemin hazırladığı” gibi sonuçlar görülmektedir (aktaran Mullis&Brailsford&Mullis, 2003, s. 969). Bu sebeple sağlıklı bir ailenin kimliği oluşturan unsurlar üzerindeki rolü, kimlik sorunları ve krizlerinin çözümünde de etkilidir.

Ailenin kimlik üzerindeki rolü, bireysel ve toplumsal boyutludur. Bireyin cinsiyeti, ırksal mensubiyeti ve ana diliyle doğuştan getirilen özellikleri ile oluşan bireysel kimliği, ait olduğu toplum tarafından ona kazandırılan kültür, gelenek ve değerler ile şekillendireceği toplumsal kimliği bu iki boyutunu oluşturmaktadır.

Doğuştan sahip olunan cinsiyet, renk ve ırk gibi unsurlar kimliğin değişime en az uğrayan, bir diğer ifade ile değiştirilmesi en güç kısmıdır. Ancak postmodernizm ile kimlikteki akışkanlık, kimliğin temel unsurlarından olan cinsiyet için de söz konusu olmuştur. “Toplumsal cinsiyet” kavramı ile cinsiyetin “toplumsal olarak inşa edilen bir alan” olduğu argümanı (Butler, 2016, s. 50) bedeni yok sayan bir toplumsal baskıya dönüşebilecektir. Biyolojik farkların dikkate alınmadığı toplumsal roller ise yeni bir baskı alanı olarak karşımıza çıkacaktır. Nitekim kadının toplumsal hayatta annelik duygularını öne çıkaran tutumları eleştiri alanı olabilmiş, erkek ise kendine özgü, ailesini, çocuklarını koruma isteği gibi niteliklerinden ötürü kınanır hale gelmiştir. Bireyin biyolojik gerçekliğine uygun cinsel kimliğini tanımlaması ve bu kimliği ile kendini gerçekleştirebilmesi sürecinde ailenin önemli bir rolü vardır. Özellikle ebeveynlerin kadın ve erkek olarak kız ve erkek çocuklarına yapacakları rol modellik oldukça kıymetlidir.

Ait olunan ırksal mensubiyete yaklaşımda da ebeveynin tutumu önem arz etmektedir. Üstenci, “ötekine” karşı hoşgörüsüz, dışlayıcı şekilde olumsuz tutumlar kimliği uyumsuz ve

çatışmacı kılacaktır. Bu sebeple aile, bir yandan kimliğin kendine has yönlerini öğretirken diğer yandan söz konusu farklılıkların zenginlik içeren yönünü gösterebilmelidir.

Dil de kimliğin doğuştan getirilen bir başka unsurudur. İçine doğulan ailenin ve çocuğu büyüten annenin konuştuğu dil, çocuk için kimliğinin temel bir başka unsurudur. Bireyin duygularını, düşüncelerini ve kültürel kodlarını anlatan, yansıtan ve taşıyan dilin öğrenildiği yer, ailedir. Ancak dijitalleşme ile kimliğin önemli bir alt unsuru olan dil de değişime uğramıştır. Yeni medyanın da etkisiyle değişen dil hızlanmış, kısaltmalar ve “küçük dijital resimler veya ikonlar” olarak tanımlanan emojiler ile farklılaşmıştır (Dijk, 2016, s. 297). “Sadece yüz ifadeleriyle sınırlı olmayan emojilerin yeni bir dil yaratma sürecinde ve baskın bir özelliğe sahip olduğu da düşünülmelidir” (Özant&Kelleci, 2017, s. 414). Bu ise, klasik anlamda kelime ve sözcükler ile kurulan dilin “evrensel göstergeler” karşısında etkisini kaybetmesine, yazılı ifadeleriyle kültürün “zenginlik, estetik ve inceliğini” aktarma görevini de ifa edememesine neden olmaktadır. Ailenin evrenselleşerek biçim değiştiren bu yeni dil karşısında çocuğun duygularını, düşüncelerini doğru aktarabilmesi için dili kullanması hususunda da bir rolü olduğu kabul edilmelidir.

Bireysel kimliğin toplumdan bağımsız olarak geliştiği öne sürülse de kimliğin yapısı itibariyle bütünüyle toplumun etkisinden azade olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira doğuştan sahip olunan cinsiyetin algılanışı, ait olunan ırksal mensubiyetin beraberinde getirdiği kendine özgü nitelikleri ve konuşulan dil de toplumdan bağımsız değildir. Zira bireysel kimliğin gerisinde de toplumsal kimliğin etkileri bulunmakta, nitekim aile de toplumun önemli bir parçası olarak toplumsal kimlik ile bireysel kimliğin birbirini etkilemesinde ve şekillenmesinde önemli bir oynamaktadır.

Kimliğin toplumsal boyutunda önemli etkenlerden biri de kültürdür. Kültür, “insanın kişiliğini belirleyen, onun temel kişiliğini oluşturan bir paradigmadır. Temel kişilik de kültürün parçaları olan aile ortamının, eğitimin ve sosyal çevrenin etkisiyle bireylerde oluşan benzer tutumlar, inançlar, değerler, eğilimler, duygular gibi özelliklere dayanmaktadır” (Bilgin, 2007, s. 40). Aile de ait olduğu toplumun kültürünü üyeleri arasındaki etkileşim ile aktarmaya devam ettirmektedir. Zira aile, “kültürün nesillerin yetiştirme ve sosyalizasyon üzerindeki genetik etkisi aracılığıyla gündelik yaşam süreci içerisinde aktarıldığı ve dönüştürüldüğü bir toplumsal alandır” (Ecarius, 2013, s. 53). Kuşaktan kuşağa aktarılan yeme-içme kültüründen, gündelik yaşam pratiklerine; sahip olunan inanç ve onun üzerine bina edildiği değer anlayışına varıncaya kadar pek çok unsur aile ile taşınmaktadır. Nitekim kimlik de “sosyal bir aktörün kendini

tanımladığı ve diğer sosyal yapılarla kapsamlı ilişki kuran temel kültürel simgelerin ya da simgeler dizesinin temel esaslarına dayalı anlam kurgulayan bir süreçtir. Başta kültür, din gibi toplumsal ilişkileri etkileyen unsurlar olmak üzere bireysel ilişkiler ve dolayısıyla etkileşimleri çerçevesinde şekillenen niteliklerin bütünü olarak tanımlanabilir” (Castells, 2017, s. 25).

Aile, kültürü aktaran olduğu gibi onu “üreten, dönüştüren ve devamlı olarak geliştiren” de bir role sahiptir. Bireyin içinde bulunduğu toplumun zamana ve farklı toplumlara uyumunu sağlamak için bu “dönüştüren ve geliştiren” rol önemlidir. Aile bireyin bir yandan kendi kimliğine ait değerlerini korumak diğer yandan farklı kimlikler ile uyum içerisinde yaşayabilmek için bu görevini yerine getirmelidir. Bu görevini yerine getirebilmesi için ise ailenin, hem kimliğin önemli bir unsuru olan değerlerini bireye sağlıklı bir biçimde aktarması hem de içerisinde bulunduğu kimlikler dünyasında “ötekine ait” olan kültür ve kimlik özellikleri konusunda bilinç oluşturması gerekmektedir. Özellikle popüler kültürün tüketim alışkanlıkları ve dijitalleşme ile de postmodern dönemin ortaya çıkardığı kimlik krizleri ile baş etmesi gereken aile için bu rol ihmal edilemez düzeyde önemlidir. Ancak kabul edilmesi gereken bir başka hakikat de tüketim alışkanlıklarının oluşturduğu tüketim kültürünün etkilerinin, çevrimiçi iletişim ortamlarındaki dijital kimlikler ile büyük bir kimlik krizine yol açtığı bunun da aileyi tüm kuşakları ile kuşattığıdır. Zira tüm aile, sosyal medyadaki etkileşimlerden bir diğer ifade ile “ağ kültüründen” bu anlamda uzak değildir (Manago, 2015, s. 1).

Dünya nüfusunun %53,6’sı tarafından sosyal medya aktif olarak kullanılmakta, her geçen yıl bu oranın arttığı, genç kullanıcıların sayısı daha fazla olmakla beraber dünya genelinde ortalama günlük 6 saat 54 dakika internette, bunun 2 saat 25 dakikasının ise sosyal medyada geçirildiği görülmektedir. Ülkemizde ise nüfusun %70,8’i sosyal medyayı aktif olarak kullanmakta günlük yaklaşık internette sekiz saat, sosyal medyada üç saat zaman geçirmektedir. Böylesine yoğun kullanımın “ağ kültürünün” tesirini ne ölçüde artırabileceği aşikârdır. Bu yoğun tesirin ortaya çıkaracağı kültürel değişim ve ona bağlı kimlik sorunlarının ise aile ve toplumlar için yeni bir problem alanı olacağını tespit etmek zor olmasa gerektir. Bu bağlamda ailenin kültürü aktaran, aynı zamanda koruyan ve geliştiren rolünde “değerlerin” önemi artmaktadır. Zira kültürel değişimler ve onun ortaya çıkardığı kimlik sorunlarında toplumlar için bir mihenk taşı olarak öne konulabilecek olan “değerlerdir.”

Değer “nesne ve olayların, insanca önemini belirleyen nitelik” (Hançelioğlu, 1994, s. 54-55) ve “insanın çevresinde bulunan nesnelere veya cereyan eden olaylara tepki

gösterdiğinde, onlar hakkında ürettiği yargıları” (Arslan, 1994, s. 85), “ölçütleridir” (Cevizci, 1996, s. 123-124). Bu sebeple değerler, bir yandan insanın varlık alanına özgü olup (Uysal, 2003, s. 52) diğer yandan “insanın varlık şartlarındandır” (Küçükkalp, 2006, s. 458).

Değerlerin kaynağı, mutlak ya da göreceliliği ahlâk felsefesi ve teoloji tarafından tartışılmakta (Özensel, 2003, s. 235) psikoloji ve sosyal psikolojide ise değerler ve tutumlar arasındaki ilişkinin şekli ve boyutu üzerinde durulmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1980, s. 21). Değerlerin inanç ve din ile ilişkisi de ele alınan hususlardandır. Değerleri gelenekler ve âdetlerle hayatımız üzerinde etkili olan inançlar olarak kabul eden Rokeach (Rokeach, 1973, s. 5) yanında değerlerin kaynakları arasında dinin önemli bir yeri olduğu görüşü de ortaya konulmuştur. Çünkü din, insanın tüm varlığı ile iştirak ettiği bir olgudur ki onun yaşamının bütününe yön verir. Öyle ki dinî kabul edilemeyecek konularda dahi kişinin ortaya koyacağı tutum üzerinde etkili bir zihniyet oluşturmasını sağlar (Freyer, 1964, s. 29-38).

Değerlerin tartışılan ontolojik, epistemolojik yönleri yanı sıra pratik tecrübelerle yakın ilgili oluşu da üzerinde durulması gereken hususlardandır. Zira “doğru”, “gerçek”, “arzulanan”, “iyi” gibi değer hükümleri pratik tecrübelerle ilişkili oluşurlar. (Yavuz, 2007, s. 107.) Bu sebeple gündelik yaşam pratikleri içerisinde de söz konusu yargılarla kendilerine yer bulurlar.

Diğer yandan her ne kadar birey temelli kabul edilse de bireyin toplumdan bağımsız varlığı düşünülmemeyeceğinden değerlerin sosyal bir ortamda var olacağı, gelişeceği dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Nitekim değerlerden bütünüyle bağımsız kültür olamayacağı gibi kültür, “hayatın biçimlenişi” (Kösoğlu, 1992, s. 92) olarak kabul edilirse kültürden uzak değerlerden de söz edebilmek mümkün görünmemektedir. Çünkü her insan bir toplumda ve topluma ait kültür ve değerler içinde doğmakta sorasında ise “kendine özgü bir değerler hiyerarşisi oluşturarak yaşamını devam ettirmektedir” (Ülken, 1958, s. 163).

Kültürün taşıyıcısı aile de çocuğun değerleri öğreneceği ilk yer olacaktır. Ailenin tutarlı ve bilinçli bir değer aktarımı söz konusu olduğunda çocuk için değerlerin “kişisel değerler haline dönüşmesi” (Kağıtçıbaşı, 1980, s. 22) bir diğer ifadeyle bütünüyle içselleşmesi söz konusu olabilecektir. Bireyin “değer hiyerarşisi” oluşturabilmesi ve “değerleri içselleştirebilmesi” ailenin değer aktarımı tutumu ile şekillenmektedir. Zira çocuğun “değer” algısının şekillenmesinin ilk yeri aile ortamı olmaktadır. Günümüzde her ne kadar küçük yaşta kreş eğitimi ile çocuk, eğitim kurumları tarafından şekillendirilmeye başlamış olsa da ailenin bu rolü bütünüyle ortadan kalkmış ve kalkacak da değildir.

Değerler, din ile ilişkili olup ondan beslenebilirler. Zira değerın teorik anlamda bilmek ve inanmak olarak iki yönü bulunmaktadır. Ülken, inanç ve bilginin, değeri ancak beraberce oluşturduklarını vurgulamaktadır (Ülken, 1958, s. 419). Din, değerlerin oluşumundaki etkisi yanında kimliğin de önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Zira din, aidiyet oluşturma ve bireyin kendini tanımlamasında öne çıkan hususlardandır (Greil & Davidman, 2007, s. 549). Buna ilaveten din “toplumsal birçok aidiyetin değerini belirleyen ve muhafaza eden ana bir unsurdur da” (Görmez, 2016, s. 4). Dinin, kimliği muhafaza eden bu yönü, insanın içine düşeceği muhtemel kimlik krizlerinin de engellemesini sağlayarak toplumsal uyumuna katkıda bulunmakta; insanın anlam arayışına cevap verme iddiası ise bireyin iç dünyasında huzur bulmasında etkili olmaktadır (Coşkun, 2012, s. 47).

Diğer yandan din, bir kurallar manzumesi olmanın çok ötesinde insanın Tanrı, insan ve kâinat anlayışını tesis eder. Nasıl bir Tanrı’ya inanıldığı insanın kimliğini, kültürünü ve inşa ettiği medeniyeti de şekillendirmektedir. İslam dininin tevhit ilkesi ile insanı özgürleştirilmesi, bireyin sorumluluk ve özgürlüğünü öne çıkararak ona “yeryüzünün halifesi” olma misyonunu vermesi, evrende bir düzen ve insicamın var edicisi, mutlak adil ve merhametli bir Tanrı tasavvuru bu bağlamda insana güçlü bir kimlik oluşturma imkânı vermektedir. Buna ilaveten sağlıklı kimlik bilinci için yüksek güven kültürünün hâkim olduğu ortamlar gereklidir. Onat, İslam dininin toplumsal plandaki en önemli amaçlarından birinin adalete dayalı ahlaklı bir toplum oluşturmak olduğunu, böyle bir toplumda ise ancak güvenin hâkim olacağını vurgulamaktadır (Onat, 2009, s. 9). Ancak dinin “toplumsal ve kültürel kimlik bakımından bu birleştirici rolü yanında parçalayıcı bir rolü de söz konusu olabilir. Dinin egemenlik aracı olarak işlev gördüğü, fitrata uymayan, çarpık din anlayışı, kimliğin parçalanmasına ve bir başka ifadeyle kimlik bunalımına da sebep olabilecektir” (Onat, 2009, s. 8).

Ailenin, değer ve kültür aktarımında olduğu gibi bireye din anlayışı ve dinî kimlik kazandırılmasında da önemli rolü bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda bireyin içine doğduğu yani ailesinin benimsediği dini devam ettirme oranının hayli yüksek olduğu görülmektedir (Zuckerman, 2006, s. 89-90). Dinin ilk öğrenildiği yer olan ailenin din anlayışı da çocuklara aktarılacaktır. Bu sebeple aile bu aktarımında da bilgiye dayalı, tutarlı ve samimi bir tutum sergilemeli, din anlayışını da bu esaslar üzerinden inşa etmelidir.

Sonuç

Kimliği oluşturan tüm unsurlarda ailenin ihmal edilemez rolleri bulunduğu aşikârdır. Bireyin içine doğduğu, büyüdüğü ve kimliğini inşa ettiği aile ortamı bir anlamda onun ilk habitatıdır. Ancak dijitalleşmenin artması, toplumlar arası hızlanması, özellikle internet kullanımının küçük yaşlara kadar inmesi çocuğun kimliğini şekillendiren en temel aile ortamı yanında yeni etki alanlarının varlığına neden olmuştur. Bu ise geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yaşananlardan daha farklı ve daha büyük kimlik sorunları ortaya çıkarmıştır.

Bireyin başka başka kimlikler arasından kendine kimlik seçtiği, bazen birden çok kimlikten farklı unsurları bir araya getirerek oluşturduğu eklettik kimliklerin söz konusu olduğu bu yeni durumda içsel bütünlüğü bulunmayan kimlikler ortaya çıkmaktadır. Zira içinde yaşadığı kültürden, değerlerinden bağımsız, biyolojik ya da toplumsal yapısına uygun olmayan kimlik unsurlarının birbirini tamamlaması ve uyum göstermesi kolay değildir. Yeme-içme alışkanlıklarının bile yaşanan iklimde yetişen ürünlerle şekillendiği, bireyin fiziksel ihtiyacı ile uyumlu olduğu dikkate alındığında eklettik bir kimlik anlayışının iç tutarlılığı sağlayamayacağı aşikârdır.

Diğer yandan bireylerin kendilerine seçebilecekleri kimlikler, dijital dünyanın onlara sunduğu, öne çıkardığı, “çokça takip edilen” kimlikler arasındadır. Bu ise bireyin kimlik seçiminde ve kimliğini oluşturmada özgürce hareket edemediğinin bir göstergesidir. Zira ekranı kaydırduğunda önüne düşen ona “sunulan” kimlik unsurları onu yönlendiren ve bir anlamda ona dikte edilendir. Özellikle kimlik inşasının hızlandığı ergenlik ile başlayan gençlik dönemi bireylerinin dijital dünyanın en yoğun kullanıcıları olduğu dikkate alındığında, kimlik kazanma sürecinin bir nevi “kimlik dikte” etmeye dönüştüğünü söylemek mümkün olacaktır.

Kimliklerin dikte edildiği, tüm unsurları üzerinden genç bireyler başta olmak üzere insanların şekillendirilebildiği bu süreçte aile daha önemli ve kritik bir rol üstlenmelidir. Her ne kadar tüm aile fertlerinin söz konusu mecraların etkisi altında olabileceği ihtimal dahilinde olsa da bilinçli ebeveynler ve aileler ile bireyler, sağlıklı kimlik geliştirebileceklerdir. Bu sebeple kimliği oluşturan tüm unsurlarda ailenin rolünün bulunduğu bir diğer ifade ile bu unsurların tesisinde görevi olduğu bilinci oluşturulmalı, ortaya konmalıdır.

Ailenin, toplumsal kimlik unsurları kültür, gelenek, değerler ve din yanında cinsiyet, dil ve ırksal mensubiyet gibi bireysel kimliğin temel unsurlarının oluşmasında da etkisi ve görevi bulunmaktadır. Biyolojik temelli olmakla birlikte doğuştan sahip olunan cinsiyetin ve ilk olarak

aile ortamında öğrenilen dilin dahi dijital dünyanın etkileşimleri ile tartışılması ve farklılaşmasının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu sebeple kimliğin bu unsurlarının inşasında da ailenin rolü ve görevi olduğu unutulmamalıdır. Kadınlık ve erkeklik rollerinin hakkaniyetle tesis edildiği, çocuğun kendi bedeni ile çatışmasına sebep olacak anlayışların dışlandığı bir cinsiyet kimliği kazandırmak; tüm değerlerin taşıyıcısı, iletişimin olmazsa olmazı dilin korunduğu, geliştirildiği bir ortam oluşturmak ailenin önemli bir başka görevi olarak karşımızda durmaktadır. Bu ortam ise ancak güven ve adalete dayalı, bireyin ona “dikte edilen” değil özgürce kimlik inşa edebileceği bir şahsiyet kazandığı aileler tarafından sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Lewis, M., Beavers, M. D., Gossett, T., Phillips, V. A. (1976). Psychological health in family systems. New York City: Brunner-Mazel.
- Apaydın, H. Y. (2007). İslâm hukukunda aile. Çaha, Ö. (Ed), Günümüzde aile (İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Arslan, A. (1994). Felsefeye giriş. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). Akışkan modernite 2. Basım. (Sinan Okan Çavuş Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Bauman, Z. (1996). From pilgrim to tourist—or a short history of identity. Hall, S. and du Gay, P., (Ed), Questions of cultural identity. Sage Publications.
- Beit-Hallahmi, M. Psikoloji, din, sanat, kimlik. (Hasan Kayıklık Çev.)
- Bilgin, N. (1994). Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). Kimlik inşası. İzmir: Aşina Kitaplar.
- Birekul, M. F. & Yılmaz, M. (2001). Peygamber günlerinde sosyal hayat ve aile. Konya: Yediveren Yayınları.
- Brubaker, R., Cooper, F. (2000). Beyond identity. Theory and Society, 29, 1-47.
- Butler, J. (2016). Cinsiyet belası (5. Baskı) (Başak Ertür Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Castells, M. (2017). Der Aufstieg der Netzwerkgesellschaft. Das Informationszeitalter Wirtschaft, Gesellschaft, Kultur. Band 1. Wiesbaden: SpringerVerlag.

- Cevizci, A. (1996). Felsefe sözlüğü. Ankara: Ekin Yayınları.
- Cooley, C. H. (1968). "The self in social interaction: On the meaning of 'I'", Gordon, C. vd., The Self in Social Interaction. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Coşkun, A. (2012). Sevgi sosyolojisi. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Deaux, K. (1993). Reconstructing social identity, Personality and Social Psychology Bulletin 19 (1), 4-12.
- Demir, Z. (2014). Modern ve postmodern feminizm, Bursa: Sentez Yayınları
- Dereli, M. D. (2018). Dini kimliklerin sosyal medyada akışkanlaşması: Siber-etnografik bir araştırma. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dijk, J. V. (2016). Ağ toplumu. İstanbul: Kafka Yayınevi.
- Ecarius, J. (2013). Familienerziehung im historischen Wandel: Eine qualitative Studie über Erziehung und Erziehungserfahrungen von drei Generationen. Springer Verlag.
- Erikson, E. H. (1994). Identity: Youth and crisis. W. W. Norton & Company.
- Freyer, H. (1964). Din sosyolojisi. (Turgut Kalpsüz Çev.) Ankara: A.Ü. İ. F. Yayınları.
- Giddens, A. (2004). Modernliğin sonuçları (3. Basım) (Ersin Kuşdil Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gökçe, B. (1996). Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar. Ankara: Savaş Yayınları.
- Görmez, M. (2016). Din ve kimlik. Diyanet Dergisi (303), 4-6.
- Greil & Davidman, 2007
- Greil, A., Davidman, L. (2007). Religion and identity. James A. Beckford, N. J. Demerath (Ed.). III. The SAGE Handbook of the Sociology of Religion. L. Angeles, London: Sage Publication. 533-549.
- Gürsoy Ş. (2006). Türkiye abdalları. Ankara: Platin Yayınları.
- Güvenç, B. (1993). Türk kimliği. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Habermas, J. (2005). "Öteki" olmak, "öteki"yle yaşamak, siyaset kuramı yazıları. (İlknur Aka Çev.) İstanbul.

- Hançelioğlu, O. (1994). Felsefe sözlüğü (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Honneth, A. (2003). Kampf um Anerkennung: zur moralischen Grammatik sozialer Konflikt: mit einem neuen Nachwort. Frankfurt/M.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Çocuğun değeri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Yayınları.
- Kaya, Y. (2007). Kimlikler yeniden dağıtılırken: Millî kimlikler, kürenin halleri. Yaşar Kaya (Ed). Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kellner, D., Best, S. (1998). Postmodern teori, eleştirel soruşturmalar. (M. Küçük Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keupp, H. (1997). Diskursarena Identität: Lernprozesse in der Identitätsforschung. In Keupp, H., & Höfer, R. (Eds.). (1997). Identitätsarbeit heute: Klassische und aktuelle Perspektiven der Identitätsforschung (Vol. 1299). Suhrkamp. S.11-39.
- Keupp, H. (2005). Die reflexive Modernisierung von Identitätskonstruktionen: Wie heute Identität geschaffen wird. Hafener, Benno (2005): Subjektdiagnosen. Subjekt, Modernisierung und Bildung. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, 60-91.
- Kızılcılık, S. (1996). Postmodernizm dedikleri. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.
- Kösoğlu, N. (1992). Milli kültür ve kimlik. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kuşat, A. (2003), Bir değerler sistemi olarak “kimlik” duygusu ve Atatürk. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (15), 45-61.
- Küçükkalp, E. (2006). Gençlik din ve değerler psikolojisi. Hayati Hökelekli (Ed). İstanbul: Dem Yayınları.
- Küçükkurt, M. (1990). Ailenin psikolojik fonksiyonları. Türkiye Aile Yıllığı. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Kur. Bşk. Yayınları.
- Maalouf, A. (2006). Ölümcül kimlikler (24. Basım). (Aysel Bora Çev.) İstanbul: YKY Yayınları.
- Manago, A.M. (2015). Media and the development of identity. R.A. Scott and S.M. Kosslyn (Ed.). In Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences.
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji sözlüğü (O. Akınhay & D. Kömürcü Çev.) Bilim ve Sanat Yayınları.

- Möngü, B. (2013). Postmodernizm ve postmodern kimlik anlayışı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (17).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/2833/38540>
- Mullis, R. L., Brailsford, J. C., & Mullis, A. K. (2003). Relations between identity formation and family characteristics among young adults. *Journal of Family Issues*, 24 (8), 966-980.
- Müller, B. (2009). Identität. Soziologische Analysen zur gesellschaftlichen Konstitution der Individualität. Dissertation zur Erlangung des Doktorates der Sozial- und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz.
- Onat, H. (2009). Küreselleşme sürecinde kimlik, din ve Türkiye'nin bazı gerçekleri. www.hasanonat.com
- Ozankaya, Ö. (1996). Toplum bilim. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özant, N., Kelleci, M. (2017). Dijital iletişimde sözel olmayan ipuçları: Emojilerle etkileşim ve duygulanım. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 4 (2), 396- 417.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 217-239.
- Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York: The Free Press.
- RTÜK. (2013). Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması. RTÜK Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı. Ankara: Bizim Matbaa.
- Steinberg, L. D. (2013). Ergenlik (2. Basım) (F. Çok Çev.) İmge Kitabevi Yayınları.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (3), 29-39.
- Tatar, T. (2008). Kürede dönen siyaset. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., Sears, D. O. (2010). Sosyal psikoloji 2. Basım. (A. Dönmez Çev.) İmge Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Yayın. Güncel Türkçe sözlük. Erişim tarihi: Kasım 22, 2023, <https://sozluk.gov.tr/>
- Twenge, J. M., Cambell, W. K. (2010). Asrın vebası-Narsisizm illeti (Ö. Yüksel Çev.) Kaknüs Yayınları. <http://www.dr.com.tr/Kitap/Asrin-Vebasi-Narsisizm-Illeti/Jean-M-Twenge/EgitimBasvuru/Psikoloji-Bilimi/urunno=0000000338659>

- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsanî erdemler-İslamî erdemler. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (1), 51-69.
- Ülken, H. Z. (1958). Felsefeye giriş (2. Kitap), Ankara: A.Ü.İ. F Yayınları.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). APA Dictionary of psychology (Second Edition). American Psychological Association.
- Yavuz, Ş. (2007). Değerlerin şeceresi, doğası, sınırı ve devamlılığı: Değerlerin dini ve sosyal karakteri ve sürekliliği. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Ed). Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem Yayınları.
- Zuckerman, P. (2006). Din sosyolojisine giriş. (İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp Çev.) Ankara: Birleşik Kitabevi.

Etik Kurul İzni Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Sosyolojisi alanına aittir.

Çatışma Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 16.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 26.12.2023
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

Çocukları Sosyal Ekonomik Destekten Yararlanan Ailelerde Çocuğun Değeri

ŞİRİN TARGAN ÇALIŞ

Doktora Öğrencisi

sirin.targancalis@student.asbu.edu.tr

Ankara Sosyal Bilimler

Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0002-8036-1767>

MUSTAFA ÇEVİK

Prof. Dr.,

mustafa.cevik@asbu.edu.tr

Ankara Sosyal Bilimler

Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0002-7343-178X>

ÖZ

Bu çalışma düşük gelir düzeyindeki ailelerde çocuğa atfedilen değer ve çocuk algısının incelenmesi amacıyla yürütülen nicel betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemini Giresun ilinde ikamet eden ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden SED hizmeti alan aileler oluşturmuştur. Çalışmaya 169'u kadın ve 40'i erkek olmak üzere toplamda 209 ebeveyn dahil edilmiştir. Katılımcılardan araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formundan yararlanılarak yüz yüze veya telefonla görüşmesi aracılığıyla veri toplanmıştır. Araştırmanın verileri Temmuz 2021- Ağustos 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcıların çocuk sahibi olma ve çocuğa yönelik algılarına yönelik elde edilen bulgular genellikle sosyal ve ekonomik değer algısını yansıtanların oranının daha düşük, psikolojik değer algısını yansıtanların oranının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bulgular Türkiye'nin değişen toplumsal yapısına uygun olarak ilgili literatürle paralellik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Çocuğun değeri, sosyal ve ekonomik destek, düşük gelir

Atıf/Citation

Targan Çalış, Ş. & Çevik, M.(2023). Çocukları Sosyal Ekonomik Desteklerden Yararlanan Ailelerde Çocuğun Değeri. *Kaide Dergisi*, 1(1), 34-59.

Targan Çalış, Ş. & Çevik, M.(2023). The Value of Child in Families Benefiting from Social Economic Support for Their Children. *Journal of Kaide*, 1(1), 34-59.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

The Value of Child in Families Benefiting from Social Economic Support for Their Children

ABSTRACT

This study is a quantitative descriptive research conducted to evaluate the value given to the child and the perception of the child in low-income families. The sample of the study consisted of families residing in Giresun province (Türkiye) and receiving SED services from the Provincial Directorate of Family and Social Services. A total of 209 parents, 169 women and 40 men, were included in the study. Data were collected from the participants through face-to-face or telephone interviews using a questionnaire form prepared by the researchers. The data were collected between July 2021 and August 2021. The findings relevant to the participants' perceptions of having children and the value of children showed that the rate of those reflecting the perception of social and economic value is generally lower, while the rate of those reflecting the perception of psychological value is higher. The findings are in line with the literature in accordance with the changing social structure of Turkey.

Keywords: *Value of child, social and economic support, low-income*

Giriş

Bireyin ilk sosyalleşme ortamı olan aile pek çok açıdan bireyin benliğinin ve kişiliğinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Özellikle, çocukluk yıllarında aile içinde deneyimlenen yaşantıların, duyguların ve düşüncelerin yetişkinlikte sürdürülecek davranış biçimlerinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Ailenin çocuğa yönelik tutum ve davranışlarına yönelik incelemeler literatürde sıkça ele alınan önemli konular arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, ailede çocuğun bakımı, korunması ve yetiştirilmesinden sorumlu bulunan ebeveynin çocuğa yönelik tutumlarının belirleyicilerini ele almak önemli inceleme alanlarından biridir.

Literatürdeki incelemeler ebeveynin çocukla ilişkisini, çocuğa yönelik algı ve tutumlarını şekillendiren unsurlara dair çeşitli kuramsal bakış açıları sunmuştur. Bireyin çevresiyle olan etkileşiminde taklit, gözlem ve model almanın davranış ve tutum geliştirmede oldukça önemli olduğunu vurgulayan Sosyal Öğrenme Kuramı, çocukluk yıllarında ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerde gözlemledikleri algı ve tutumların bireylerin yetişkinlikteki ebeveynlik anlayışına ve çocuk algısına yansıdığını vurgulamaktadır (Altan ve Tarhan, 2018; Metin, Zengin, & Erkoç, 2022). Dolayısıyla ebeveynlerin ebeveynlik yapma tarzlarının bir biçimde kendi ebeveynleri ile olan etkileşimleri yoluyla kazandıkları öğrenmelerle örtüştüğü belirtilmektedir (Karaman, 2019).

Ebeveynin çocuğa yönelik algılarında etkili olabilecek bir diğer kavramsallaştırma ebeveynlik tarzlarıdır. Baumrind (1991) tarafından literatüre kazandırılan ve ebeveynin çocukla kurduğu ilişkilere dair örüntüleri açıklayan ebeveynlik tarzları birçok açıdan çocuk yetiştirme ve çocuğa yönelik algılar bakımından önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bakımdan, otoriter/yetkeci ebeveynliği benimseyen ebeveynin çocuk algısı ile demokratik ebeveynliği benimseyen ebeveynin aynı olmadığı değerlendirilebilir. Aynı zamanda ebeveynin çocuk kavramına ilişkin sahip olduğu algılarının da yansıttığı ebeveynlik tarzına yansıdığı görülebilmektedir (Pesen, 2015).

Sosyal ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde çocuklara yönelik ebeveyn tutum ve davranışlarına yansıyan unsurlardan biri de çocuğun cinsiyeti üzerinden şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet örüntüleri bağlamında biyolojik cinsiyetin ötesine geçen ve sosyal olarak inşa edilen cinsiyet rollerinin çocukluktan itibaren kız ve erkek çocuklara yansıtıldığı görülmektedir. Bu bakımdan çocukların yetiştirilmesinde birincil role sahip olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerini çocuklara aktarma konusunda ilk adres olması ve çocuklarına yönelik algılarının toplumsal cinsiyete dayalı bakış açısından etkilenmesi oldukça muhtemeldir.

Feminist perspektiften “toplumsal cinsiyet süreçlerinin yeniden üretimi” olarak tarif edilen toplumsal olarak belirlenen kadın ve erkek rollerinin nesilden nesile aktarılmasına eşlik eden birçok kalıpyargı, inanç, algı, söylem, yerleşik uygulamalar çocuklara yönelik algıların şekillenmesinde etkili olabilmektedir. (Keser-Koçtürk, 2020; Kılıç, 2013).

Çocuğun Değeri ve Ailenin Değişimi

Yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin sonucu olarak ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğinin yanı sıra çocuğa atfedilen değer ve algının önemli bir dönüşümden geçtiği görülmektedir. Türkiye’de özellikle Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın çalışmalarıyla görünürlük kazanmış olan çocuğun değeri olgusu ailelerin çocuklarına verdiği ekonomik, psikolojik ve sosyal değeri tanımlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2017).

Ailenin çocuğa verdiği ekonomik değer temelde çocukların hem küçükken hem de yetişkin olduklarında aileye sağladığı ekonomik/maddi yararlarla ilgilidir. Çocukların aile ekonomisine katkıda bulunmasının aile için önemli olması ve çocuğun bu ekonomik katkı dolayısıyla aile içinde yer edinmesi çocuğun ekonomik değerini oluşturmaktadır. Çocuğun yetişkinliğe eriştiğinde yaşanan ve giderek bağımlı hale gelen anne-babasına sağladığı yaşlılık güvencesi de bu bağlamda önemli bir yere sahiptir. Özellikle yoksulluğun yoğun olduğu ve sosyal güvenlik sistemlerinin olmadığı ortamlarda, çocukların aileye ekonomik katkısının çok önemli olması onların ekonomik değerini artıran bir faktördür. Yaşlılıkta aileye ekonomik destek sağlaması beklenen temel olarak erkek çocuk olduğundan ataerkil ailelerde erkek çocuk tercihinin daha belirgin olduğu görülür (Kağıtçıbaşı, 2019; Yavuz ve Güllüpinar, 2019).

Çocuğun aile içinde psikolojik değere sahip olması çocuğun kendisinin aile için önemli olmasıyla ilgilidir. Çocuğun aileye katılmasının ve ailenin bir üyesi olmasının anne-babasına verdiği mutluluk, gurur, sevgi ve birliktelik gibi duygusal doyum çocuğun psikolojik olarak değerli olmasını yansıtır. Çocuğa psikolojik değerlerin atfedildiği ailede çocuğun aileye sunacağı ekonomik katkı veya sağlayacağı maddi faydadan ziyade çocuğa yöneltilen sevgi, çocuğun mutluluk kaynağı olarak görülmesi gibi nedenler çocuk sahibi olma isteğinde daha ön plandadır. Çoğunlukla refah düzeyi yüksek olan yerlerde ve kentsel yaşam koşullarında çocukların psikolojik değerinin daha belirgin olduğu görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2017; Erbay, 2016).

Çocuklara atfedilen sosyal değer ise evli yetişkinlerin çocuk sahibi olduklarında kazandıkları genel sosyal kabulle ilgilidir. Özellikle geleneksel toplumlarda kişiler evlendiklerinde değil, çocuk sahibi olduklarında yetişkin kabul edilir (Kağıtçıbaşı, 2019). Bu durum sosyal anlamda ailenin çocukla birlikte tamamlandığı imajını destekleyen bir yapı oluşturabilmektedir. Örneğin, kısırlık problemi yaşadığı için çocuk sahibi olamayan kişiler sosyal baskıya maruz kalabilmektedir. Özellikle kadınlar açısından bunun daha ciddi bir sorun olduğu görülür (Topdemir-Koçyiğit, 2012). Bu bağlamda, çocuk sahibi olmak, özellikle de aile isminin ya da sülalenin devamını temin etmek üzere erkek çocuk sahibi olmak, önemli bir sosyal değerdir. Erkek çocuk tercihi çocuğun ekonomik değeriyle de yakından ilgilidir. Özellikle ataerkil toplumlarda erkek evlatlar daha güvenilir bir yaşlılık güvencesi ve ekonomik yarar kaynağıdır.

Ailede çocuğa atfedilen değer olgusunun ve Türkiye’de ailelerin çocuğa yönelik değer algılarında değişimin gözlemlenmesinde Çocuğun Değeri Araştırmasının (ÇDA) önemli katkıları olmuştur. 1970’lerde dünyanın farklı bölgelerinde yer alan ülkelerden seçilen evli kişilerle yürütülen ÇDA’nın Türkiye ayağının sonuçları Türkiye’de çocuğa atfedilen değerın yaşanan bölgenin gelişmişlik düzeyi ile değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Kırsal bölgelerde çocuğun yaşlılık güvencesi olarak görülmesi ve buna bağlı olarak erkek çocuk tercihi ve yüksek doğum oranı göze çarpmaktadır. Çocuğun psikolojik değerinin de refah düzeyi yüksek olan kentsel alanlarda daha belirgin olduğu tespit edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2019).

2003 yılında daha kısıtlı bir örneklem üzerinde olmakla birlikte tekrarlanan ÇDA’nın sonuçları yaklaşık 30 yıllık süreçte Türk toplumundaki değişime ilişkin önemli bulgular sunmuştur. Yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere bağlı olarak 2003 ÇDA’daki en dikkate değer bulgu, çocuklara yönelik ekonomik değer algısında önemli bir azalma, psikolojik değer algısında ise önemli bir artış göstermiş olmasıdır (Kağıtçıbaşı, 2019). 1975’te ve 2003’te aileler tarafından vurgulanan çocuk sahibi olma isteklerinin nedenleri karşılaştırıldığında çocuk sahibi olmanın neşe, zevk, sevgi gibi kavramlarla dile getirilmesinin ikinci araştırmada daha belirgin olduğu saptanmıştır. Buna karşılık, çocuğun yaşlılık güvencesi yararı ve diğer maddi yararları ve bir erkek çocuk sahibi olma isteği çocuk sahibi olmada daha önemsiz hale gelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2019).

Çocuğun değeri olgusu genel olarak değerlendirildiğinde aslında Türk ailesinde çocuğa atfedilen değerlerin her üç boyutta da yansımalarının olduğu görülebilir. 2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na (TAYA) katılan bireylerin %80’inin “çocuk yaşlılıklarında anne babasına bakmalıdır” ifadesine katıldığı belirlenmiştir. Bu oranın, 2006 TAYA’da %88 olarak

tespit edilmiş olduğu, dolayısıyla toplumda yaşlılık güvencesi beklentisinin hâlâ oldukça önemli yer tuttuğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde 2006'da %77, 2011'de %74 oranı ile çocuğun büyüdüğünde anne babasına maddi katkı sağlaması beklentisinin yansıtılması Türkiye'de çocuğun kendi başına bir değer olmaktan ziyade ailedeki rolü ve aileye katkısıyla değerlendirildiği izlenimini doğurmaktadır (Aybars, 2014). Benzer eğilimin 2021 araştırmasında da sürdüğü, bu kapsamda katılımcıların %80,4'ünün çocuğun anne babanın itibarını arttırdığı, %83,1'inin çocuğun yaşlılıkta anne-babasına bakması gerektiği düşüncesine katıldığı görülmüştür. Bu sonuçlar çocuklara yönelik sosyal ve ekonomik değer algısının halen yüksek olduğunu gösterir niteliktedir (ASHB ve TÜİK, 2022).

İlden-Koçkar ve Harma (2019) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarının 2006 ile 2016 verileri çocuğun değerine ilişkin olarak karşılaştırılmış, elde edilen sonuçlara göre on yıllık süre içerisinde çocuğun ailesine maddi katkı sağlaması gerektiği, çocuğun aile itibarı açısından önemli olduğu, çocuğun ebeveyn için bir yük olarak görüldüğü yönündeki düşüncelerde tutarlı azalmaların gerçekleşmiş olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla Türk toplumunda çocuğa verilen ekonomik ve sosyal değer zaman içinde azalarak psikolojik değer artması şeklinde gerçekleşen eğilimin görüldüğü söylenebilir. Sunar ve Fişek'in (2005) çalışmasında sosyo-ekonomik gelişme düzeyi daha yüksek olan eğitimli ve kentli ailelerde çocuklardan beklenen maddi beklentinin azaldığı, çocuğun bağımsız ve özgür olmasına yönelik vurguların arttığı tespit edilmiştir. Yavuz ve Güllüoğınar (2019) tarafından yapılan bir çalışmada daha yüksek eğitim ve refah düzeyi, daha uzun süre ve daha yoğun kentsel yerleşim yerlerinde yaşıyor olmalarının ailede çocuktan maddi katkı bekleme eğilimini belirgin şekilde azalttığı belirlenmiştir.

Genel bir değerlendirme ile sosyo-ekonomik statüsü düşük olan ve çocuklarına yönelik yaşlılık güvencesi beklentisi olan aile tipinde çocuğun ekonomik değerinin ön plana çıktığını görmek mümkündür. Öte yandan, çocuğun değeri ve aile ilişkileri bağlamında literatürde yapılan çalışmalarda görülen ideal aile tanımlamalarının çoğunlukla çocuğun psikolojik değerini vurgulayan nitelikler barındırdığı söylenebilir. Ailenin işlevsel olduğu durumlarda çocuklara karşı ilgi ve sevgi, samimiyet ve sıcaklık, etkili iletişim, anlayış, paylaşım, duygusal doyum gibi olumlu etkileşim biçimlerine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla dezavantajlı aileler olarak tanımlanan ve çeşitli sorunlarla karşı karşıya olan ailelerde aile işlevselliğinde görülen bozulmalarla birlikte öncelikle çocuğun da bu durumdan olumsuz etkileneceği değerlendirilmektedir (Nazlı, 2016; Canatan ve Yıldırım, 2019; Usta, 2019). Buradan hareketle

ailenin içinde bulunduğu dezavantajlı durumun öncelikle çocuğa atfedilen psikolojik değeri törpülediği söylenebilir. Bu bakımdan yoksulluğu deneyimleyen ailelerin durumunu çocuklar açısından değerlendirmek bu çalışma açısından temel bir çıkış noktası oluşturmaktadır.

Yoksul Ailelerde Çocuğun Durumu

Çocuklar, içinde yaşadığı aile ortamında çeşitli nedenlerle dezavantajlı durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Dezavantajlı olarak tanımlanan ailelerin ortak özelliklerine bakıldığında yoksulluk, eğitimsizlik, temel ihtiyaçları karşılayamama, istihdam olanaklarından yararlanamama ve sosyal güvenceden mahrum kalmanın yaygın görülen durumlar arasında bulunduğu görülmektedir.

Yoksulluk örüntüsü aileleri toplumsal yaşamda dezavantajlı duruma düşüren ve dolayısıyla çocukların yaşam koşullarını derinden etkileyen önemli bir sosyal sorundur. Dezavantaj kavramı genel anlamda bir şeyleri daha zor hale getiren, sorunlara neden olan, bireylerin belirli konulardaki başarıyı ihtimalini düşüren durumları veya faktörleri nitelendirmektedir (Cambridge, 2020; OLD, 2020). Toplumsal yaşam bağlamında değerlendirildiğinde ise dezavantajlar bireylerin var olan haklara ve olanaklara ulaşma konusunda yaşadığı güçlükleri ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Kahraman Güloğlu, 2020; Karataş, 2020). Gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan aileler için aynı zamanda konut, eğitim, sağlık ve güvenli bir çevre gibi ihtiyaçları karşılamak da oldukça güçleşmektedir. Öte yandan, yoksul ailelerde yaşam beklentisinin daha düşük ve bebek ölümlerinin daha yüksek olduğu, akut ve/veya kronik hastalıklarla karşı karşıya kaldıkları, sağlıksız yaşam örüntülerini daha çok sergiledikleri (örn. sigara ve alkol kullanımı) bilinmektedir (Akcan ve Telli Üçler, 2022).

Ailenin yoksulluk durumunda bulunması, ailenin toplumsal konumunu, rollerini, aile bütçelerini, işgücüne katılım biçimlerini, ev içi sorumlulukların dağılımını, ailenin varlık durumunu, sosyal çevre ile ilişkilerini etkilemektedir. Bütün bunlar çocukların sağlıklı bir ortamda yetişmesini güçleştiren nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgür-Bayır, 2018; Aydıner-Boylu, 2019). Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisi incelendiğinde, sağlık hizmetlerine erişimde daha fazla güçlük yaşama, zihinsel gelişimde gerilik, düşük akademik başarı ile sosyal dışlanmışlığın sonucu olarak psiko-sosyal sorunlarla daha sık karşılaşmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2006). Öte yandan, okula uyum sağlayamama, düşük akademik başarı, okul devamsızlığı, okuldan kopma, suça yönelme gibi pek çok farklı sorunun

ardında düşük sosyo-ekonomik durumun belirleyici etkisinin olduğu değerlendirilmektedir (Bellibaş, 2016; Tezcan, 2014).

Aile yapısındaki özellikler de aile için belirli dezavantajlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu bağlamda ele alınması gerekenlerden biri tek ebeveynli ailelerdir. Son yıllarda toplumlarda boşanma oranlarının yükselmesi ve diğer nedenlere dayalı olarak tek ebeveynli ailelerin sayısında artış yaşandığı görülmektedir. OECD ülkelerinin genelinde ailelerin %15'inin tek ebeveynli olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye'de bu oran 2020 yılı verilerine göre %9,7 olarak belirlenmiş olmakla birlikte önceki yıllara göre artış eğilimindedir. Bununla birlikte, ailede tek ebeveyn durumunda bulunanların çoğunluğunu %7,5'lik oran ile kadınlar oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar kadının tek ebeveyn olarak bulunduğu ailelerde yoksulluk riskinin tek ebeveynin erkek olduğu ailelere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın aleyhine ortaya çıkan sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, genel olarak bakıldığında tek ebeveynli ailelerin sosyo-ekonomik statü bakımından her iki ebeveynin bir arada bulunduğu ailelere göre daha fazla yaşam zorluklarıyla karşılaştığı görülmektedir (Aydiner-Boylu, 2019; Atila-Demir ve Genç-Çelebi, 2017; TÜİK, 2020; Nazlı, 2016).

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çocukları SED hizmetinden yararlanan aileler açısından çocuğa verilen değeri ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma genel tarama modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Geçmişte ya da o anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeye yönelik tarama araştırmaları sosyal bilimlerde sıkça başvurulan nicel desenler arasında yer almaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018; Neuman, 2020).

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın evrenini Türkiye'de çocukları SED hizmetinden yararlandırılan aileler oluşturmuştur. Çalışma evrenini ise Giresun iliyle sınırlı olmak üzere Giresun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Giresun Sosyal Hizmet Merkezi, Bulancak Sosyal Hizmet Merkezi, Tirebolu Sosyal Hizmet Merkezi ve Şebinkarahisar Sosyal Hizmet Merkezi'nden

SED kapsamında hizmet alan çocukların ebeveynleri oluşturmuştur. Araştırma katılımcılarının belirlenmesinde rastgele olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemiyle araştırmanın veri toplama sürecine ayrılan zaman diliminde ilgili kuruluşların hizmet verdiği kişiler arasından ulaşılabilenlerin ve araştırmaya katılmayı kabul edenlerin dahil edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda hizmet alanlara ilişkin bilgiler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan alınan izin doğrultusunda temin edilmiştir. Temmuz 2021- Ağustos 2021 döneminde gerçekleştirilen araştırmada çocuğu SED hizmetinden yararlanan 169'u kadın ve 40'ı erkek olmak üzere 209 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara ilişkin temel bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formundan yararlanılmıştır. Anket formunun hazırlanmasında daha önceki benzer araştırmalarda yer alan anket formları, Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarında kullanılan formlar ve konuya ilişkin literatür bilgisi dayanak alınmıştır. Elde edilen bilgiler bu araştırmanın amaçları doğrultusunda uyarlanarak anket formunun oluşturulmasında kullanılmıştır. Oluşturulan anket formunun uygulanabilirliğinin denetlenmesi amacıyla birinci yazarın görev yeri olan Giresun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nde görevli personel ve bazı hizmet alanlar tarafından doldurulması sağlanarak elde edilen geribildirimler doğrultusunda anket formunda gerekli görülen revizyonlar gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasında telefonla anket uygulaması yönteminden yararlanılmıştır. Verilerin toplandığı zaman diliminin COVID-19 pandemi koşullarına dayalı olarak sosyal mesafe kısıtlamalarının uygulandığı dönem içerisinde bulunması dolayısıyla telefon görüşmeleri yoluyla veri toplama sürecinin gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Katılımcıların iletişim bilgileri ilgili kurumun izni dahilinde kurum kayıtlarından edinilmiştir. Telefonla ulaşılan hizmet yararlanıcılarına araştırma hakkında bilgi verilerek gönüllü onam alınmıştır. Araştırma sadece gönüllü katılımcılar ile yürütülmüştür.

Araştırma, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları ve Bilimsel Yayın Etik Kurulu'nun 03.05.2021 tarih ve 8460 sayılı etik onayı ve

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 05.07.2021 tarih ve 480846 sayılı araştırma onayı ile yürütülmüştür.

Araştırma verilerinin toplanmasında zaman kullanımını etkili hale getirmek amacıyla araştırmacılar tarafından anketör desteğinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, bağımsız bir sosyal hizmet uzmanı veri toplama aşamasında araştırmacılara destek sağlamıştır. Araştırma gönüllü katılımcılar ile gerçekleştirilmiş ve ankete katılımın SED hizmetinden yararlanma konusunda avantaj ya da dezavantaj sağlamadığı vurgulanmıştır. Araştırma sürecine ilişkin tüm maliyetler araştırmacılar tarafından karşılanmıştır.

Araştırmada toplanan veriler SPSS 21 istatistik programı aracılığı ile çözümlenmiştir. Verilerin dağılım özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla betimsel analizlerden yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular katılımcıları tanımlayan sosyo-demografik bulgular ile katılımcıların çocuk sahibi olmaya yönelik beklentileri ve çocuk sahibi olmaya yükledikleri anlamlar bağlamında ortaya konulmuştur.

Katılımcılara ait tanımlayıcı bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunu kadınlar (80,9) oluşturmuştur. Katılımcıların yaş aralığı 19 ile 68 arasında değişiklik gösterirken ortalama yaş 38,3 olarak bulunmuştur.

Yoksulluk Bağlamında Temel Koruma Hizmetleri: Sosyal ve Ekonomik Destek Örneği

Sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak toplumda dezavantajlı grupların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması noktasında devlete önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu doğrultuda, yetişkinlerin sağlayacağı korunma ve bakıma ihtiyaç duyan çocukların içinde bulunduğu dezavantajlı ve riskli durumlara karşı korunması, yaşam kalitesinin artırılması ve iyilik hallerinin sürdürülmesi amacıyla yürütülen sosyal politikalar aracılığıyla sosyal ve ekonomik risklere karşı koruyucu-önleyici sosyal hizmet faaliyetleri yürütülmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarından biri olan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED), çocukları ve gençleri aile yanında destekleyerek aileyi ve çocuğu sosyal ve ekonomik anlamda güçlendirmeyi amaçlayan bir

hizmet biçimidir. Bu hizmet ilk olarak 1986 yılında yürürlüğe giren “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği” ile yürütülmüştür. 2011 yılı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla sosyal hizmetlerin yürütülmesi bakanlık düzeyinde sürdürülmeye başlanmış ve sosyal hizmetlere ilişkin mevzuatta önemli güncellemeler ve değişiklikler yapılmıştır. 2015 yılında yürürlüğe konulan “Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” ile yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatını sürdürmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda ailelerin desteklenmesi amaçlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1986; T.C. Resmi Gazete, 2015).

SED hizmeti, ekonomik yoksunluk nedeniyle çocukların devlet koruması altına alınmasını önleyerek ailelerinin veya onlara bakım sunabilecek akraba ya da diğer aile bireylerinin yanında kalabilmelerine olanak tanımaktadır. SED uygulaması aynı zamanda kurum bakımı altında bulunan çocukların yeniden ailelerine dönüşünü teşvik etmektedir. Böylece, sosyal ve ekonomik nedenlerle koruma ihtiyacı hisseden çocuklar, koruma altına alınmadan önce aile yanında desteklenmektedir. SED hizmeti, çocuk merkezli bir uygulama olup, çocuğun iyilik halini sağlamayı hedeflerken, aile içindeki diğer bireylerin de iyilik halini amaçlamaktadır (Bilgin, 2019).

Yukarıda ele alınan çerçevede bu çalışmanın amacı sosyal ekonomik destek hizmetinden yararlanan ya da yararlanmak için başvuruda bulunmuş 18 yaş altı çocuğu bulunan ailelerin çocuklarına yönelik değer algılarını incelemektir. Bu kapsamda, ailelerin çocuk sahibi olma nedenleri, çocuklarından beklentileri, cinsiyet tercihleri, çocuk sahibi olmaya yükledikleri anlamlara yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Kadın	169	80,9
Erkek	40	19,1
Yaş		
19-29	29	13,9
30-39	91	43,5
40-49	73	34,9
50 ve üzeri	16	7,7
Çalışma Deneyimi		

	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Çalışmıyor-İşsiz	191	91.4
Yarı Zamanlı	16	7.7
Tam Zamanlı	2	1.0
Emekli	-	-
Eğitim Durumu		
Okur yazar değil	12	5.7
Sadece okur yazar	1	0.5
İlkokul/İlköğretim	124	59.3
Lise	60	28.7
Üniversite ve üzeri	12	5.7
Gelir Durumu		
0-1000 TL	21	10.0
1001-2000 TL	181	86.6
2001-3000 TL	7	3.3
3000 TL ve üzeri	-	-
Medeni Durumu		
Bekar	17	8.1
Evli	79	37.8
Boşanmış	112	53.6
Boşanma Aşamasında	1	0.5

Tablo 1’de yer alan bulgular incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun (%59.3) ilkokul mezunu olduğu, çok büyük bir çoğunluğunun ise (%91,4) herhangi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Aylık gelir durumu incelendiğinde yine büyük bir çoğunluğunun (%86,6) gelirinin 1000 ile 2000 TL arasında olduğu anlaşılmıştır. 2021 yılı için Türkiye’de asgari ücretin net 2825,90 TL olarak ödendiği göz önüne alındığında katılımcıların gelir seviyesinin düşük olduğu değerlendirilebilir. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde yarısından fazlasının (%53,6) boşanmış olduğunu ifade ettiği anlaşılmıştır. Katılımcıların çocuk sahibi olma durumu ve çocuk sahibi olmaya ilişkin beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Çocuk Sayıları ve Çocuk Sahibi Olmaya Yönelik Beklentileri

Kategori	n	%
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
1	0	0
2	41	35,3
3	39	33,6
4+	36	31,1
Toplam	116	100
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		\bar{X}
Ortalama		3,18
Kız		
0	2	1,2
1	91	55,8
2	46	28,2
3+	24	14,8
Toplam	163	100
Erkek		
0	-	-
1	76	46,8
2	61	37,7
3+	25	15,5
Toplam	162	100
Çocuk Sahibi Olmadan Önce Çocuk Beklentisi		
Kız		
0	-	-
1	136	70,8
2	46	24,0
3+	10	5,2
Toplam	192	100
Erkek		
0	1	0,5
1	132	73,4
2	44	24,4
3+	3	1,7
Toplam	180	100

Kategori	n	%
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
1	0	0
2	41	35,3
3	39	33,6
4+	36	31,1
Toplam	116	100
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
	\bar{X}	
Ortalama	3,18	
Kız		
0	2	1,2
Çocuk Sahibi Olmadan Önce Eşinin Çocuk Cinsiyet Beklentisi		
Kız	38	18,2
Erkek	42	20,1
Cinsiyet tercihi yok	129	61,7
Yeniden Çocuk Sahibi Olma İsteği		
Evet	125	59,8
Hayır	84	40,2

Tablo 2’de yer alan bulgular doğrultusunda katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısına bakıldığında önemli bir çoğunluğunun (%64,7) üç veya daha fazla çocuğa sahip olduğu görülmüştür. Ortalama çocuk sayısı 3,18 olarak belirlenmiştir. Öte yandan, katılımcıların önemli bir kısmının (%44,5) çocuk sayısına ilişkin soruyu yanıtsız bıraktığı görülmüştür. Bunun oluşmasına etki eden çeşitli sebepler değerlendirilebilir. Öncelikle katılımcılar tarafından çocuklar üzerinden yararlanılan sosyal ekonomik destek hizmetinin sahip olunan çocuk sayısına dayalı olarak değişkenlik göstermesi aileler için bu bilginin paylaşılmasının istenmemesi sonucunu doğurmuş olabilir. Öte yandan, 18 yaş altı çocukları için SED hizmetinden yararlanan ve aynı zamanda erişkin çocuğa sahip olan aileler çocuk sayısı bilgilerini paylaşmanın kendilerine verilen hizmetin devamını olumsuz etkileyebileceği kanısında bulunmuş olabilirler. Bu tür hizmetlerden yararlanan bireylerin benzer tutumlar sergileyebildiği birinci yazarın saha deneyimlerinde karşılaştığı hususlar arasındadır.

Katılımcıların çocuk sahibi olmadan önce çocuk tercihlerinin ne yönde olduğunu anlamaya yönelik soruya verilen yanıtlar çiftlerin çocuk sahibi olmadan önce belirli bir cinsiyet tercihinin ağırlık vermediklerini düşündürmüştür. Nitekim bir kız (%70,8) ve bir erkek (%73,4)

çocuk tercihinin en yüksek oranları oluşturduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar ayrıca önemli bir çoğunlukla (%61,7) eşlerinin de çocuk sahibi olmadan önce belirli bir cinsiyet tercihi içinde bulunmadığına işaret etmiştir. Katılımcılara, mevcut çocukları dışında tekrar çocuk sahibi olmak isteyip istemedikleri sorulduğunda çoğunluğu oluşturan %59,8'inin yeniden çocuk sahibi olmaya olumlu baktığı anlaşılmıştır.

Araştırmada katılımcıların çocuk sahibi olmanın anlamlarına ilişkin görüşlerini yansıtmaları için bu konudaki belli düşüncelere ne düzeyde katıldıkları öğrenilmek istenmiştir. Bu bağlamda, veri toplama aşamasında katılımcılara çocuklarına yükledikleri anlamları yansıtan ifadelerin kendilerini ne ölçüde yansıttığını beyan etmek üzere 0 ile 10 arasında puanlama yapmaları istenmiştir. Bireylerin kendi düşüncelerine, kişilik özelliklerine veya çeşitli hususlardaki memnuniyet düzeylerine ilişkin değerlendirmeleri istendiğinde 0 (en olumlu) ile 10 (en olumsuz) arasında puanlama yapmaya teşvik edilmesi yaygın kullanılan bir araçtır. Böylece görüşülen kişi/katılımcı doğrudan spesifik bir kategoriyi yansıtan cevap vermek yerine kendine uygun bir seviye belirleyebilmektedir. Veri analizi sürecinde araştırmacılar katılımcıların 0 ve 10 arasına yerleşen yanıtlarını çocuk sahibi olmaya düşük, orta ve yüksek düzeyde anlam yüklemeyi yansıtmak üzere üç kategoride ele almışlardır. Böylece 0-3 puan düşük, 4-6 puan orta ve 7-10 puan yüksek anlam yükleme kategorileri olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan bulgular Tablo 3'e yansıtılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Çocuk Sahibi Olmaya Yüklediği Anlamlar

Kategori	n	%
Ailede sevilecek biri olması		
Düşük	25	12,0
Orta	14	6,7
Yüksek	170	81,3
Aileye maddi katkı sağlayacak biri		
Düşük	169	80,9
Orta	9	4,3
Yüksek	31	14,8
Erkek çocuk sahibi olma duygusu		
Düşük	160	76,6
Orta	22	10,5
Yüksek	27	12,9
Kız çocuk sahibi olma duygusu		
Düşük	135	64,6

Kategori	n	%
Ailede sevilecek biri olması		
Orta	21	10,0
Yüksek	53	25,4
Yaşlılıkta bakacak biri		
Düşük	103	49,3
Orta	36	17,2
Yüksek	70	33,5
Ev işlerine yardım edecek biri		
Düşük	148	70,8
Orta	26	12,4
Yüksek	35	16,7
Mal varlığını bırakacak biri		
Düşük	138	66,0
Orta	24	11,5
Yüksek	46	22,1
Eve neşe katacak biri		
Düşük	8	3,8
Orta	4	1,9
Yüksek	197	94,3
Ailenin soyunu devam ettirecek biri		
Düşük	57	27,3
Orta	39	18,7
Yüksek	112	53,6
Başkaları tarafından onaylanma duygusu		
Düşük	152	72,7
Orta	19	9,1
Yüksek	38	18,2
Dini inancın gereğini yerine getirme duygusu		
Düşük	86	41,1
Orta	46	22,0
Yüksek	76	36,4
Aile için gurur duyacak biri		
Düşük	35	16,7
Orta	17	8,2

Kategori	n	%
Ailede sevilecek biri olması		
Yüksek	157	75,1

Tablo 3'te yer alan bulgular incelendiğinde katılımcıların çocuk sahibi olmaya yükledikleri anlamlara ilişkin önemli sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Çocuğun ailede sevilecek biri olmasına (%81,3), aileye neşe katan biri olmasına (%94,3) ve aile için gurur duyulacak biri olmasına (%75,1) yönelik algının yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, çocuğun aileye maddi katkı sağlamasına (%80,9) ve ev işlerine yardım edecek biri olmasına (%70,8) yönelik algının ağırlıklı olarak düşük seviyede olduğu saptanmıştır.

Çocuğun yaşlılıkta ebeveyne bakım sağlayacağına ilişkin algının ise %33,5 oranında yüksek, %17,2 oranında ise orta düzeyde olması çocuk algısına ilişkin önemli bulgulardan biri olarak kabul edilebilir. Bununla paralel olduğu düşünülebilecek bir faktör olarak çocuğun aile için soyu devam ettirecek biri olarak görülmesinin %53,6 oranında yüksek düzeyde olması kayda değerdir. Buna karşın, verilen beyanlar içinde spesifik bir cinsiyet tercihinin yansıtacak biçimde kız veya erkek çocuğa sahip olma isteğine sırasıyla %76,6 ve %64,6 oranında düşük anlam yüklenmiştir.

Çocuğun ailenin mal varlığını bırakabileceği biri olarak görülmesi (%66) veya ailenin başkaları tarafından onay görmesini sağlaması (%72,7) hususunda yine önemli oranda düşük anlam ifade edilmiştir. Çocuk sahibi olmanın dinin gereği olduğuna yönelik algının dağılımı ise oldukça değişken görülmektedir. Katılımcıların %41,1'i çocuk sahibi olmayı düşük düzeyde dini gerekliliğe dayandırırken, %22'si orta, %36,4'ü ise yüksek düzeyde anlamlı görmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma bulguları çocukları için Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinden (SED) yararlanan ailelerin çocuklarına yönelik algı ve beklentilerine ilişkin çeşitli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bulgular literatürdeki çeşitli araştırmaların sonuçları doğrultusunda ele aşağıdaki şekilde ele alınmıştır.

Çalışmanın bulguları katılımcıların çocuk sayısının düşük olmadığını ve çoğunluğunun gelecekte tekrar çocuk sahibi olmaya olumlu baktığını göstermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) İstatistiklerle Aile raporunda Türkiye'nin ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,17 kişi olarak belirlenmişken Giresun'da 2,57 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2023a). Araştırmanın bulguları ortalama çocuk sayıları göz önüne alındığında katılımcıların ailelerine

ait hanehalkı büyüklüğünün ortalamadan daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Yine TÜİK (2023b) verilerine göre Türkiye ortalaması 1,67 çocuk olan doğurganlık hızı Giresun ilinde 1,32 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla doğurganlık hızının örnekleme katılan ailelerde daha fazla olabileceği yorumlanabilir.

Çocuk sayısına ilişkin bulguların literatürde hanehalkı büyüklüğü ve sosyo-ekonomik durumu ilişkilendiren araştırmalarla örtüştüğü yönünde değerlendirilebilir. Hanehalkı büyüklüğü araştırmalarda sosyo-ekonomik düzey bakımından dezavantajlı faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Hanehalkı büyüklüğünün ve ailedeki çocuk sayısının artmasının yoksulluk ve diğer sosyal riskleri artırdığına işaret edilmektedir (Aslanargun, Bozkurt ve Sarıoğlu, 2016; Karadağ, 2019; Meraki ve Çalık-Var, 2019; Evcim, Güneş ve Karaalp Orhan, 2019). Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2016 (AÇSHB, 2019) sonuçlarına göre sosyo-ekonomik statü yükseldikçe çocuk sayısı düşmektedir. Araştırmada dört veya daha fazla çocuğu olan bireylerin %50'sinin alt sosyo-ekonomik seviyede olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin ekonomik güçlükler dolayısıyla SED hizmetinden yararlanıyor olmaları, çoğunluğunun ilkokul/ilköğretim düzeyinde eğitime sahip olması bu ailelerin sosyo-ekonomik statü bakımından dezavantajlı olduklarını yansıtmaktadır. Öte yandan, çalışmaya katılan ebeveynlerin çoğunun boşanmış olduğu göz önüne alındığında örnekleme tek ebeveynlik olgusunun yaygın olduğu değerlendirilmektedir. Tek ebeveynlilik literatürde ailenin yoksulluk ve diğer sosyal dezavantajlarla karşı karşıya kalması bakımından diğer bir önemli risk faktörü olarak ele alınmaktadır (Macit, 2020; Gemicioğlu, 2022; Gönülaçan-Özer ve Öztürk, 2022). Dolayısıyla elde edilen sonuçların literatürde ele alınan hususları doğrulayıcı bir niteliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Araştırma bulguları, örneklem grubunda yer alan katılımcıların çocuk sahibi olma konusunda belirli bir cinsiyet tercihine yönelmediklerini düşündürmüştür. Literatürde erkek veya kız çocuk tercihinin çocuğa atfedilen sosyal değerle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1981, 2005). Geleneksel ataerkil ailelerde daha baskın şekilde görülen toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda erkek çocuk sahibi olmanın toplumsal statüyle ilişkilendirilmesi ailelerde erkek çocuk tercihinin ön plana çıkmasında etkili olmaktadır. Özgür'e göre (2004), doğurganlık düzeyinin yüksekliği ile erkek çocuk isteği arasında ilişki kurulabilmekte, bu istek doğurganlık üzerinde kadına yönelen bir baskıya dönüşebilmektedir. Türkiye'de yıllar itibarıyla doğurganlık hızında önemli bir düşüş yaşanmakla birlikte sosyo-ekonomik dezavantajları daha fazla yaşayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde

doğurganlık hızının daha yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023b). Örnekleme katılan ailelerin önemli bir kısmının 2 veya 3 çocuklu olmasının, ildeki genel doğurganlık hızının düşük olmasının sosyal açıdan bu bölgede yaşayan ailelerin çocuk beklentisinin belirli bir cinsiyet temelinde bulunmamasını açıklayan faktörler arasında yer alabilir. Bu durum örnekleme katılanların çocuğa yönelik sosyal değer algısının düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuk sahibi olmaya yönelik toplumsal onay beklentisinin de düşük olması bu durumu desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular çocuğa yönelik ekonomik değer algısıyla ilişkili hususlarda katılımcıların beklentilerinin genel olarak düşük düzeyde olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda çocukların sağlayacağı maddi katkı veya ev işlerine yardım gibi hususlara önemli oranda düşük önem atfedilmiştir. Yaşlılıkta çocuktan gelecek bakıma ilişkin beklentinin yine kayda değer oranda düşük olduğu görülmektedir. Kağıtçıbaşı'nın çalışmalarında (1981, 2005) belirtildiği üzere Türk toplumunda çocuğa yönelik ekonomik beklentilere ilişkin algının giderek azaldığı görülmektedir. Yavuz ve Güllüpnar'ın (2019) çalışmasında da belirtildiği üzere Türkiye'deki demografik değişimlerin, artan ekonomik kalkınma ve refahın, artan eğitim düzeyinin, artan kentsel nüfusun, evlilik ve aile yaşamına ilişkin görülen değişimlerin sonucu olarak toplumda genel anlamda çocuklardan ekonomik beklentilerin azalması söz konusudur. Araştırmanın örnekleminin düşük gelir seviyesinde bulunan ebeveynlerden oluştuğu göz önüne alındığında bu ebeveynlerin çoğunluğunun çocuklarına yönelik ekonomik beklenti içinde olmadığını beyan etmesi önemli bir husustur. Buna karşın katılımcı ebeveynlerin üçte birinin çocuğu yaşlılıkta kendilerine bakacak biri olmasına yüksek önem atfetmesi göz ardı edilmemelidir. 2016 Aile Yapısı Araştırması sonuçlarında çocuğun yaşlılıklarında anne babasına bakması gerektiğine yönelik ifadeye katılanların oranı bütün bölgelerde yüksek bulunmuşken en yüksek oranların %89 ile Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Giresun'un bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgelerinde olması toplumsal olarak bu konunun önemini sürdürdüğünü göstermektedir.

Çocuğun psikolojik değeriyle ilişkili görülen hususlara katılımcıların çoğunlukla yüksek önem atfetmiş olması çalışmanın önemli bulguları arasındadır. Bu doğrultuda, çocuğun yüksek oranda aile için sevgi nesnesi olması, eve neşe katacak ve kendisiyle gurur duyulacak biri olarak belirtilmesi söz konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar Türkiye'de çocuğa atfedilen psikolojik değerlerin geçmişten günümüze arttığını ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı, 2017; Aybars, 2014). Tarafından Adana'da yürütülen çalışmanın sonuçları da benzer şekilde katılımcı ailelerin çoğunlukla çocuğun psikolojik değerini yansıtan unsurları önemli gördükleri yönündedir.

Temelde çocuğa yöneltilen psikolojik değerin artması ekonomik değerin azalmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle kentsel alanlarda yaşayan ve çocuklarına eğitim başta olmak üzere sosyal kültürel olanaklar sağlamak isteyen aileler için çok çocuk sahibi olmak cazip değildir. Öte yandan, sahip olunan gelir güvencesi ve yaşlılıkta sağlanan emeklilik güvencesi gibi sosyal devlet araçları çocuklara yöneltilen ekonomik değer algısını düşürmektedir. Bu bakımdan örnekleme yer alan ebeveynlerin düşük sosyo-ekonomik statüde bulunmakla birlikte çoğunlukla kentsel alanda yaşıyor olmaları ve bir biçimde devlet tarafından sağlanan sosyal koruma olanaklarından yararlanmaları, değişen toplumsal yapıya paralel olarak bu ailelerde de çocuğa yüklenen anlamların psikolojik yönde daha kuvvetli olmasını sağlamış olabilir.

İlgili literatür bağlamında araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde Türkiye’de yaşanan toplumsal değişimlere paralel olarak aileler tarafından çocuğa atfedilen anlamların değişmesinin bu çalışmaya katılan ebeveynlerin görüşlerine de yansıdığı söylenebilir. Bununla birlikte, önceki araştırmalarda genel olarak toplumda refah seviyesi daha yüksek olan kentli gruplarda çocuğun psikolojik değerinin yüksek, sosyal ve ekonomik değerinin düşük olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmanın örneklemine dahil olan ebeveynlerin de alt sosyo-ekonomik statüde bulunmakla birlikte çocuklarına yönelik yüksek psikolojik değer atfetmiş olmaları, aynı zamanda düşük-orta düzeyde sosyal veya ekonomik değer atfetmiş olmaları kayda değer bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda, konuya ilişkin farklı sosyo-ekonomik statüye mensup ailelerin dahil edildiği yerel düzeyde daha fazla çalışmanın yapılması önerilmektedir.

Teşekkür

Çalışmanın veri toplama aşamasında sağladığı katkılar dolayısıyla Sosyal Hizmet Uzmanı Nisa Nur ŞAHİN’e teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) & Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Türkiye aile yapısı araştırması 2022. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_aile_yapisi_ara%C5%9Firmasi_2021.pdf
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2019). Türkiye aile yapısı araştırması, 2016. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf>
- Akcan, M. B. & Telli Üçler, Y. (2022). Türkiye’de 1991-2019 yılları arası bebek ölümlerinin sosyoekonomik belirleyicileri. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), 58-66. <https://doi.org/10.56574/nohusosbil.1124665>
- Altan, S., ve Tarhan, S. (2018). Büyükanneden toruna: Yaşam boyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı. Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 26-42.
- Aslanargun, E., Bozkurt, S., & Sarıoğlu, S. (2016). Sosyo ekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkileri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(27/3), 201-234.
- Atila-Demir, S. & Genç-Çelebi, Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: Nitel bir araştırma. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 8(13), 111-128.
- Avrupa Komisyonu. (2006). Sosyal Dışlanma Toplum Eylem Programı, 2006. www.europa.eu.in
- Aybars, A. İ. (2014). Anne baba ile çocuklar arasındaki ilişkiler. M. Turğut, S. Feyzioğlu (Ed.). Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler, öneriler (ss. 208-231). <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/yijg1qpb/t%C3%BCrk-aile-yap%C4%B1s%C4%B1-ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1.pdf>
- Aydiner-Boylu, A. (2019). Aile ve yoksulluk. M. Z. Danış (Ed.), Ailelerle sosyal hizmet (ss. 126-145), Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Ayıtgu Metin, G., Zengin, O., & Erkoç, B. (2022). Çocuklarda sosyal öğrenme sürecinin sosyal hizmet perspektifinden incelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 22(54), 43-62. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.895029>

- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95.
- Bellibaş, M. Ş. (2016). Who are the most disadvantaged? Factors associated with the achievement of students with low socio-economic backgrounds. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16(2), 671-710. doi:10.12738/estp.2016.2.0257
- Bilgin, Ö. (2019). Sosyal hizmetin bir aracı olarak sosyal ve ekonomik destek modeli: Vak'a sunumu. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-32.
- Cambridge Dictionary. (2020). Disadvantage. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/t%C3%BCrk%C3%A7e/>
- Canatan, K. & Yıldırım, E. (2019). Aile sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap
- Duman, M. (2016). Çocuğun değeri: Adana araştırması. (Yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Erbay, E. (2016). Çocuk hakları bağlamında çocuğun değeri. E. Erbay (Ed.). Çocuk katılımı (1-12). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Evcim, N., Güneş, S., & Karaalp Orhan, H. S. (2019). Yoksulluk ve ekonomik göstergeler arasındaki ilişki: Mena bölgesi analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 291-310.
- Gemicioğlu, S. (2022). Hanehalkı tipinin yoksulluk ve ekonomik zorluk çekme riski üzerindeki etkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 121-142. <https://doi.org/10.20979/ueyd.1072998>
- Gönülaçan Özer, A. & Öztürk, M. (2022). Yeni sosyal risk grubu: Tek ebeveynli aileler ve sorunları. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 6(2), 222-237. doi: 10.29329/ijiasos.2022.458.10
- Gürbüz, S., Şahin, F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Felsefe, yöntem, analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlden-Koçkar, A. & Harma, M. (2019). Aile içi anlaşmazlıklar, çocuklara yansımaları ile çocuğun değerinin yıllar içerisinde değişimi. Y. Esen, C. Nuhrat (Ed.) Türkiye aile yapıları istatistik analizi, 2018. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

- Kağıtçıbaşı, Ç. & Ataca, B. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye’den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, 35, 77–101.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). Çocuğun değeri: Türkiye’de değerler ve doğurganlık. Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019), Benlik aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojide kuram ve uygulamalar. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54(3), 317–337
- Kahraman Güloğlu, F. (2020). Dezavantajlı grup(lar) kavramı üzerine tartışmalar ve dezavantajlılığa bütüncül bir bakış. M. Serdar (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet (9-40)*. Grafiker Yayınları.
- Karadağ, A. (2019). Farklı sosyo-ekonomik statüye sahip 8-10 yaş arası çocukların bazı fiziksel ve motorsal özelliklerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(6), 67-75. <https://doi.org/10.18506/anemon.543946>
- Karataş, Z. (2020). Çocuklar. M. Serdar (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet (ss. 71-112)*. Grafiker Yayınları.
- Keser Koçtürk, N. (2020). Toplumsal cinsiyet ve çocuk istismarı ve ihmali. Ö. Haskan Avcı (Ed.). *Toplumsal cinsiyet: Psikolojik danışma ve rehberlikte güncel konular (1. Basım, ss. 357-391)*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri. Araştırma Raporu. İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/EBEVEYNLERI%CC%87N-TOPLUMSAL-CI%CC%87NSI%CC%87YET-ALGISI-VE-C%CC%A7OCUK-YETI%CC%87S%CC%A7TI%CC%87RMEYE-ETKI%CC%87LERI%CC%87.pdf>
- Koç, İ. (2018). Türkiye’de aile yapısının değişimi sürecinde tek ebeveynli ailelerin oluşumu, belirleyicileri ve refah durumu (2006-2016). Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.), *Türkiye aile yapısı ileri istatistik analizi (ss. 33–85)*. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Macit, Y. (2020). Türkiye’de aile ve kültürel yapıda meydana gelmesi düşünülen değişimlerin yaşanma, yoksulluk ve evlilik kurumu açısından değerlendirilmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 149-157.

- Meraki, S., & Çalık Var, E. (2019). Alt-sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 1-12.
- Nazlı, S. (2016). *Aile danışmanlığı*. Anı Yayıncılık
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (8. Baskı). Özlem Akkaya (Çev.). Siyasal Kitabevi
- Oxford Learner's Dictionaries (OLD). (2020). Disadvantage. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/disadvantage_1?q=disadvantage
- Özgür-Bayır, Ö. (2018). Aile sorunları. Y. Genç, H. H. Taylan (Ed.), *Aile ve çocukla sosyal hizmet*. 40-73, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pesen, A. (2015). Ebeveynlerin "çocuk" kavramına yükledikleri metaforlar. *Turkish Studies* 10(15), 731-748
- Sunar, D. & Fişek, G. O. (2005). *Contemporary Turkish families*. J. L. Roopnarine, U. P. Gielen (Eds.), *Families in global perspective*. Pearson Education.
- T.C. Resmi Gazete. (1986). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği (Mülga). Resmi Gazete tarih ve sayısı: 28.9.1986, 19235.
- T.C. Resmi Gazete. (2015). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete tarih ve sayısı: 03.03.2015, 29284.
- Tezcan, M. (2014). *Eğitim sosyolojisi* (14. Basım). Anı Yayıncılık.
- Topdemir-Koçyiğit, O. (2012). İnfertilite ve sosyo-kültürel etkileri. *İnsanbilim Dergisi*, 1(1), 27-38.
- TÜİK. (2023a). İstatistiklerle aile, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022-49683>
- TÜİK. (2023b). Doğum istatistikleri, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2022-49673#>
- Usta, M. (2019). Aile işlevselliğinin psikolojik ihtiyaçları karşılamadaki rolü. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 01-20.

Yavuz, S., Güllüpnar, F. (2019). Türkiye’de çocuğun ekonomik değerini etkileyen faktörler: 2016 Aile Yapısı Araştırması analizi üzerinden sosyolojik bir değerlendirme. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 39(2): 379-409.

Etik Kurul İzni Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Sosyolojisi alanına aittir.

Çatışma Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

İnceleme Makalesi/Review Article
Geliş Tarihi/Received: 28.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 29.00.2023
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Nişanlanma ve Evlenme

**HAYRUNNİSA
ÖZDEMİR**

Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi

hayrunnisa.ozdemir@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4121-7014>

ÖZ

Aile Hukuku, her hukuk sisteminde olduğu gibi İslam-Osmanlı hukuk sisteminde de çok fazla işlenmiştir. Osmanlının son döneminde her alanda olduğu gibi hukuk alanında da yaşanan sorunların halledilmesi için Aile Hukukunda belli başlı değişikliklerin yapılması gündeme gelmiştir. Söz konusu Hukuk(-ı) Aile Kararnamesi, Osmanlı aile hayatında belli başlı köklü değişikliklerin yer aldığı bir metin olma özelliğini taşımaktadır. İlk kez bu Kararname ile “nişanlanma”, “evlenme” ve kadınların ve erkeklerin evlenme düzenlenmiştir. Nikâh gerçekleştirilmeden evvel tarihin ilan edilmesi gibi belli başlı değişiklikleri içermektedir. Kararname özellikle de Aile Hukukunda öteden beri Osmanlı toplumunda yer alan Müslim ve gayri Müslim ayrımını ortadan kaldırmıştır. Bütün bu özellikleriyle kendi topraklarında kısa bir süre de olsa uygulanan Kararname bazı Ortadoğu ülkelerinde ve Bosna Hersek de (Bosna Hersek'te) uzun yıllar uygulanma imkânı bulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Hukuk-ı aile kararnamesi, nişanlanma, evlenme, nikâh akdi, evlenme yaşı

Atıf/Citation

Özdemir, H. (2023). Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Nişanlanma ve Evlenme. *Kaide Dergisi*, 1(1), 60-79.

Özdemir, H. (2023). Engagement and Merriage in the Family Law Decree . *Journal of Kaide*, 1(1), 60-79.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

Engagement and Marriage in the Family Law Decree

ABSTRACT

Family Law has been covered extensively in the Islamic-Ottoman legal system, as in every legal system. In the last period of the Ottoman Empire, certain changes in Family Law came to the fore in order to solve the problems experienced in the field of law, as in every field. The Legal Family Decree in question is a text that includes certain radical changes in Ottoman family life. For the first time, "Engagement", "Marriage" and the marriage ages of men and women were regulated with this Decree. The marriage between the parties has become official with this Decree. It includes certain changes such as announcing the date before the marriage takes place. The decree eliminated the distinction between Muslims and non-Muslims that had always existed in Ottoman society, especially in Family Law. With all these features, the Decree, which was implemented in its own territory in a short time, had the opportunity to be implemented in the other Middle East and Bosnia and Herzegovina for many years.

Keywords:

Ottoman law family decree, engagement, marriage, marriage contract, marriage age

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan kısa bir müddet sonra başlayan kanunlaştırma hareketlerinin son örneklerinden biri 8 Muharrem 1336 (25 Ekim 1917) tarihli Hukuk-ı Âile Kararnamesi'dir. Bu kararnâme, aile hukuku alanında İslâm ve Osmanlı hukuk tarihinde ilk ilk örnektir. Osmanlı Devleti'nde yaklaşık bir buçuk yıl yürürlükte kalmış olmasına rağmen Suriye, Ürdün, Lübnan ve Filistin gibi ülkelerde daha uzun sürelerle yürürlükte kalmış ve İslâm hukuk tarihinde kısa ömrüne rağmen önemli bir etkiye sahip olmuştur (Aydın, 314). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat sonrasında başlayan bazı uygulamalar ile bilhassa Sultan Abdülaziz'in tahtta bulunduğu yıllarda (1861-1876), toplumun farklı alanlarında iktisadi, siyasi ve sosyal alanda önemli tartışmalar meydana gelmiştir (Ramazanolu, 129).

Sosyal alanda gündeme gelen meselelerin başında Batı ile İslam dünyası arasındaki en önemli farklılıklardan biri olan "kadın" konusunun yer aldığı söylenebilir. Kadının toplum içindeki konumu, tesettürü, kadın hakları yanında aile yapısı, ailede kadının statüsü, üzerinde en yoğun durulan konulardan olmuştur (Kara, 42). Bu nedenle kadınla ilgili ıslahat çalışmaları daha Tanzimat Döneminde başlamıştır. Daha sonra Meşrutiyet döneminde modernleşme taraftarları bu konuya eğilmişlerdir. Hatta günümüzde dahi İslamcılık tartışmalarının merkezindeki en önemli tartışma konuları arasında "kadın ve aile" meselesi bulunmaktadır (Tekin, 550 vd). Kadın ve aile meseleleri üzerine yapılan en önemli düzenlemelerden biri de Hukuk-ı Aile Kararnamesi olmuştur. 1917 yılında yürürlüğe giren ve özellikle evlilik hukuku ilişkilerini düzenleyen Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle aile hukuku alanında getirilen yeniliklere uygun bir zemin hazırlamıştır.

I. Hukuk-1 Aile Kararnamesi

Osmanlı Devleti farklı dönemlerde çeşitli hukuki müesseselere başvurmak durumunda olmuştur. Kuruluşundan o güne kadar hukuki yapısı, fermanları ve fetvaları uygulamak şeklindedir. Kadılar hüküm verirken bağlı kaldıkları kitap haline getirilmiş bir kanun mevzuatı mevcut değildi. Bir hâkim için, bütün Hanefi fıkıh kitapları ve kendi içtihatları hüküm kaynağı teşkil ediyordu. Fetva kitabının sahibi, resmi görevi icra ederken veya otoritenin emriyle bu mecmuayı oluşturmuşsa bu fetva mecmuasına resmi gözle bakabiliriz. Ebu's-Suud Efendi'nin fetvalarını bu grupta saymak mümkündür. Osmanlıların hâkimiyeti dışındaki yerlerden de el-Fetava'l Hindiyeye'yi güzel bir örnek olarak zikredebiliriz. Bazı zamanlar da fetva kitabı sahibi, tamamen sivil bir faaliyet olarak yıllar yılı verdiği fetvaları bir yere kaydedip neticede bir kitap oluşturabiliyordu. Bu şekilde meydana getirilmiş fetva kitaplarını da sivil yolla oluşmuş sayabiliriz. Fetva kitaplarının yanı sıra örfi hukuk uygulamada önemli yer tutuyordu. Bu kanunname Mecelle gibi kapsamlı, etkili olmadığı ve özel hukuku ilgilendirmediği için kanun yapma devrini başlatan bir faaliyet olarak dikkat çekmemiştir. Hukuk- 1 Aile Kararnamesi bu kanunlar döneminin önemli bir faaliyetini ifade etmektedir. Hukuk-i Aile Kararnamesi 1917 tarihinde yürürlüğe konmuş, içten ve dıştan gelen yoğun baskılar neticesinde ancak 1,5 sene gibi kısa bir süre yürürlükte kalabilmiş ve nihayet 1919 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan sonra da aile hukuku konusunda kanun yapma faaliyetlerinde bulunulmuşsa da bunlar ne yürürlüğe girebilmiş ne de seviye olarak Hukuk-i Aile Kararnamesi seviyesine ulaşabilmiştir (Çeker, sayı 19).

i. HAK'ı Doğuran Sebepler

Kararnâmenin ortaya çıkışında hukukî sebepler kadar siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel sebepler de etkili olmuştur. Kararnâmeyi doğuran hukukî sebeplerin başında aile hukukunun o zamana kadar kanunlaştırılmamış olması gelmektedir (Aydın, 314 vd). Bu durum Mecelle'nin hazırlanmaya başlamasından elli yıl kadar sonra gerçekleşebilmiştir. Hukuk-1 Aile Kararnamesi'nin hazırlanmasına vesile olan sebepleri genel olarak dört grup halinde toplamak mümkündür. Bunlar; hukukî sebepler, sosyal, siyasî ve iktisadî sebepler, kültürel sebepler ve fikir hareketleri cereyanı olmak üzere dört başlık altında toplanabilir (Konan, 325).

Tanzimat dönemi, hukuki açıdan yerli ve batı menşeli olmak üzere ikilik taşır. 1839 tarihinden sonra bir taraftan İslam hukuku, diğer taraftan kaynağını Avrupa hukukundan özellikle Fransız hukukundan alan çeşitli kanun ve nizamnameler uygulanmaktaydı. İlk defa 1850 tarihinde Avrupa devletleriyle artan ticari ilişkileri kolaylaştırmak ve düzenleyebilmek

için Fransız Ticaret Kanunu, daha sonra da Usul ve İcra Kanunları alınmıştı. Öbür yandan tımar sisteminin kaldırılması ve toprak hukuku düzenlemesi gereğinin sonucu olarak yerli ve İslami esaslara dayanan 132 maddelik Arazi Kanunnamesi (1858) ardından Hanefî mezhebine göre bir kanun olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye (1876) hazırlanarak yürürlüğe girdi. Mecelle’de şahıs, aile ve miras gibi Medenî hukukun esaslı kısımları düzenlenmemişti. Mecelle’ye hem hukuk tekniği hem de içerik açısından getirilen eleştirilerden biri onun aile hukukunu kapsamaması bakımındandır. Zaman zaman bu eksiklik dönemin kadı ve müderrisleri tarafından da dile getirilmiştir. Kararnâmenin hazırlanmasına aile hukukunun kanunlaştırılmamış olması ve yargı ikiliğini kaldırma düşüncesinin etki ettiği de söylenmektedir. Yine İttihat ve Terakki’nin konsolosluk mahkemeleriyle cemaat mahkemelerinin kapatılması gibi reform projeleriyle iş başına gelmesinin de etkisi vardır. Nitekim Talat Paşa’nın parti genel merkez üyelerinden bu alandaki reformlar konusunda rapor hazırlanmasını istediği bilinmektedir. Ayrıca İttihat ve Terakki’nin iktidardan düşmesinden sonra kararnâmenin yürürlükten kaldırılması da partinin oynadığı rolü ortaya koymaktadır.

HAK’ın hazırlanmasını etkileyen hallerden biri de I. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik problemlerdir. Halil Cin’e göre “Mecellenin aile hukukunu ihtiva etmemesi, sosyal ve iktisadi hayat şartlarının değişmesi, Avrupa ile temasların bazı kesimlerde yaptığı zihniyet değişikliği de aile hukukunun tedvinini zorunlu hale getirmiştir” şeklindedir. Savaşın yarattığı sebeplerin başında ekonomik nedenler olup savaşta erkeklerin büyük kısmı cepheye gittiğinden kadınlar, sosyal ve iktisâdi hayatta erkeğin yerini doldurmak zorunda kalmıştır. Savaşta bütün erkeklerin cepheye gitmesi, ailelerin çalışan nüfus olan erkeklerden yoksunluğu, çalışma hayatının durgunlaşması, kadınların ekonomik hayatta çalışmasının zorunluluğu gibi nedenlere bağlı olarak sosyo-ekonomik zaruretlerin HAK’ın hazırlanmasına etki ettiği söylenebilir.

HAK’ın hazırlanmasında çeşitli grupların da etkisi söz konusu olmuştur. Genel olarak İslamcılarının fikrini yansıttığı kabul edilmektedir. Ancak, hem Türkçülerin hem de Batıcıların katkısı da yadsınamaz. Bu sebeple bu grubun teklifi olan çok eşle evliliğin yasaklanması, boşamanın hâkimin kabul edeceği sebeple olması, boşanan kadına tazminat gibi hususlar metinde yer almamıştır (Yazıcı, 570).

ii. Özellikleri ve İçeriği

Toplam 157 maddeden meydana gelmiştir.

-Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin Mecelle'den daha üstün ama Mecelle'nin sonradan düzeltilen maddelerine denk bir teknik yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

-Her şeyden önce farklı içtihatlardan istifade etme yönüyle Mecelle'yi aşmış, mezhep tutuculuğu ile hareket etmemiş, zamanın ihtiyacını karşılayabilecek, sıkıntıya fırsat vermeyecek içtihatları tereddütsüz almıştır.

Kararnamenin özelliklerini maddeler halinde özetlemek gerekirse:

1. Hanefi mezhebinin de dışından görüş alıp uygulamaya konulmuştur. Aile kararnamesinden buna birkaç örnek verilecek olursa:

- a. Nikah akdinin önceden ilan edilmesi mecburiyetini Maliki mezhebinden etkilenecek almıştır. (Md.33) Her ne kadar malikiler nikâh akdi sırasında ya da zifaktan önce ilanı yeterli görüyorlarsa da yine de bu maddenin Malikilerden etkilendiğini söylemek mümkündür.
- b. Nikah akdinin sadece sarih sözlerle akdedilebileceğini Şafii ve Hanbeli görüşünden almıştır. (Md.36)
- c. Asgari buluş (kızlar için 9, erkekler için 12) yaşından önce hiç kimsenin evlendirilemeyeceği hükmü Ebu Bekir ei-Esamm ve İbn Şübrüme'ye aittir. (Md. 7).
- d. Deli erkeklerin evlendirilemeyeceği maddesi (Md.9) Şafii'nin görüşüne dayalıdır.
- e. Zorlama (ikrah) ile gerçekleştirilen nikah ve boşamanın geçersiz olacağı hükmü Hanefi mezhebinin dışındaki üç mezhebe aittir (Md. 57 ve 105).
- f. Kaybolmuş olan kocanın ölüp ölmediği hususunda bilgi alınamadığında, tehlikeli bir ortamda kaybolmuşsa 1 sene, normal bir ortamda kaybolmuşsa 4 sene sonra kocanın ölümüne karar verileceği ve karısının iddet bekledikten sonra başkasıyla evlenebileceği hükmü (Md. 127) Malikilerden alınmıştır.
- g. Ayrıca ailevi nizaları halletmek için teşkil edilecek olan Aile Meclisi (hakem hey'eti)'nin yetki sınırları yine Maliki görüşüne dayalıdır (Md.130).
- h. Sarhoşun boşamasının geçersiz olduğu hükmü Hanefi mezhebi dışındaki mezheplerden alınmıştır. (Md. 104).
- i. Zinanın, evlenme engeli olamayacağı hususu da Şafi mezhebinden alınmıştır

2. Kararname, gayr-i Müslim vatandaşların aile hukukunu da düzenlemiştir. Gayr-i Müslim olarak sadece Yahudi ve Hristiyanları söz konusu yapmıştır. Bundan da şu sonuç çıkarılabilir: Gayr-i Müslim tebaa içerisinde sadece Yahudi ve Hristiyanlar devlet

üzerinde ve toplum içerisinde etkilidir. Diğer gayr-i Müslimler ciddi bir problem oluşturmamıştır. Gayr-i Müslimlere ait hükümler, kendi dini liderlerinden alınan bilgiler doğrultusunda Kanunnameye alınmış onlara rağmen herhangi bir muhalif hüküm uygulamaya konmamıştır. 157 maddelik Kararname'nin 41 maddesi münhasıran gayr-i Müslimlerle ilgilidir. Müslümanlarla hükümde ortak oldukları için ayrıca madde tahsisine gerek kalmayıp ortakça tabi oldukları maddeleri de hesaba katılırsa bu sayı daha da yükselebilir.

3. Evlenme ve boşanmanın resmi makamlarca olmasını ve kaydını öngörmüştür. Evlilik ya da boşanmayı tescil ettirmeyen ya da usulüne uygun olarak bunları yapmayanlar hakkında cezalar düzenlenmiştir. 37. maddede nikâh akdinin, tarafların oturduğu yerde bulunan kaza (ilçe) hâkimi veya onun izinli vekili tarafından gerçekleştirilip sözleşme düzenleneceği; 110. maddede karısını boşamış olan kocanın, hâkime durumu bildirme zorunluluğu olduğu; 13. maddede tefriğe hükmedildiği takdirde bunun tescil edileceği beyan edilmişti. Ceza Kanunu'na ilave edilen maddede ise nikâh akdinde usule uymayan koca veya her iki taraf vekillerine de 1 aydan 6 aya, şahitlerine 1 haftadan 1 aya; kendi din adamlarından alınan bilgilere göre şekillenen usul ve esaslara riayet etmeyen gayr-i müslimlerin de 1 aydan 6 aya, kim olursa olsun karısını boşayıp 15 gün içerisinde durumu hâkime bildirmeyen kocanın 1 haftadan 1 aya kadar hapsedileceği hükmü getirilmiştir.
4. Kararname'nin sonuna bir gerekçe ilave edilmiştir. Layihada uzunca bir mukaddime nikâh ehliyeti, küçüklerin nikâhı, evlenme ehliyetine yer verilmiştir. Kararnamede akıl hastalarının evlendirilmemesi, velilerin ısrarı,, evlenmesi yasak olanlar, nikâhın ilan edilmesi, nikâh akdinde kullanılacak sözler, nikâh sözleşmesinin tanzim ve tescili, mehr-i mislin kefaet (denklik) sebebi olmadığı, nikâhın fasid ve batılı arasında fark olduğu, ikrah (zorlama) ile akdedilen nikâh ve boşanmanın durumu, mehrin asgari miktarı, mehr-i mislin mehir miktarını tesbitte esas alınacağı, sarhoşun boşaması, kayıp kişinin karısının durumu, Aile meclisi ve mens dönemi karının iddeti söz konusu yapılmıştır.
5. Düzenlediği aile hukuku konuları şunlardır: Nişanlanma, evlenme ehliyeti, evlenme engelleri, nikâh akdinin yapılış şekli, eşler arasında denklik, geçerli ve geçersiz nikahlar, nikahın hükümleri, mehir, nafaka, evlenmenin sona ermesiyle ilgili genel hükümler, ric'l (ric'i) ve bain talaklar (boşanma şekilleri), tefrik ve iddet.

6. Kararnamede klasik Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler çok bulunmaktadır (Çeker, 20).

II. HAK'ta Nişanlanma

Nişanlanma, evlenme arzusunda olan kadınla erkeğin evliliğe karar vermeden önce birbirini daha iyi tanımaları bakımından önem arz eden ve evliliğin hazırlık safhası olarak kabul edilen bir dönemi ifade eder. Nişanlanmanın tabii sonucu evlilik (Güneş, 162). Bu dönemde, taraflar birbirleri hakkında fikir edinmek ve ilerde çıkması muhtemel ailevi sorunları en aza indirmek için, herkese açık ortamlarda buluşup görüşebilirler. Bunu yasaklayan her hangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Hemen hemen, tüm toplumlarda nişanlanma vardır. Farklı gelenek tarzlarında olsa da önem taşımaktadır. Başlangıçta daha çok bir adet ve gelenek biçiminde yaşanmış ve düşünülmüş olan nişanlanma, daha sonra hukuk sistemleri içerisinde yer edinmiştir. Kanunlar bir araya getirilmeden önce, İslam hukukunda nişanlılık müessesesi hukuki bakımdan tanınmamıştır; ancak ahlaki ve dini bakımdan nişanlı bir kimseye evlilik teklifi, haram kabul edilmiştir. İslam Hukuku, her ne kadar nişanlanmayı kilise hukukunun ve batı hukukunun düzenlediği tarzda düzenlememiş ise de örf-adet hukukunda yerleşen nişanlılık müessesesine, tedvin devrinden itibaren yer vermiş, gerek kurulmasına gerekse sona ermesine ait birtakım esaslar koymuş ve neticelere bağlamıştır.

Nişanlılık kelimesi ilk defa Osmanlı Aile Hukuk Kararnamesi'nde kullanılmıştır. Kararname, nişanlılık adı altında söz kesme de denilebilecek hitbeyi düzenlemiştir. Burada nişanlanmakla nikâh akdinin meydana gelmeyeceği, nişanın bozulması durumunda verilen hediyelerle, mehre mahsuben verilen şeylerin durumunun ne olacağı ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Kararname açıkça veya zımnen tazminat hakkı ile ilgili düzenleme yapmamıştır.

Bazı hukukçulara göre nişanlanma, evlenmenin bir ön safhası olarak düşünülmekte, dolayısıyla bu müessese, amir hükümlerle ele alındığı ve düzenlendiği görüşünden hareketle nişanlanma olmadan evlenme imkânsız görülmektedir (Acar, 73). Bununla birlikte evlenmenin geçerli bir şekilde gerçekleşebilmesi için mutlaka önce bir nişan merasimine veya başka bir muameleye ihtiyaç bulunmadığını söylemek mümkündür. Zira evlenmeden önce bir vaat olarak kabul edilse de bundan birçok hukuki meseleye sirayet edecek bir hukuki prensip çıkarmak ve nişan olmadan nikâh olmaz demek mümkün değildir.

İslam Hukuku'na göre de nişanlanma bağlayıcı bir akit olmadığı gibi nişanlanmanın evlenmeye mecbur bırakan bir hukuki niteliği bulunmamaktadır. Çünkü nişanlanma evlenme değil evlenme vaadidir. Ancak akdi manada hukuki sonuçlar doğurmamakla birlikte ahlaki, vicdani ve örfi anlamda bağlayıcı birtakım hükümleri ihtiva etmektedir.

Nişanlanma bir akit değil sadece tarafların evlenme niyetini gösteren bir evlenme vaadinden ibaret olduğundan veya başka bir ifade ile kadın ile erkeğin ileride evlenmek üzere bir anlaşmaya varmaları olduğundan nikâh akdi yapılmadıkça nişanlanmakla kadın ve erkek birbirine helal olmazlar. Nikâh kıyılıncaya kadar birbirlerinin yabancılarıdır. Aralarındaki mahrem durum devam eder. Nişanlılık, kadın ve erkeğe evliliğin verdiği beraber yaşama hak ve yetkisini vermez.

İslam hukukunda “namzedlik” olarak da yer alan nişanlanma, bir kurum olarak kararnamenin 1. maddesinde düzenlenmiştir. HAK'ın 1. maddesinde nişanlanma ile evlilik sözleşmesinin kurulamayacağı hükmü yer alır. Bugünkü hukukumuzda olduğu gibi nişanlanma sadece bir evlilik vaadidir ancak ilgili hükümde nişanın bozulması durumunda manevi tazminat ödeneceği yahut isteneceği düzenlenmemiştir. Birtakım görüşlere göre “Nişanlılık”, aslında İslam hukukundaki adıyla “hıtbe” müessesesi adı altında düzenlenmiştir. Yani HAK'ta düzenlenen nişanlanmanın hıtbeden çok farkı olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır (Konan, 330).

i. Nişanlılık (Namzedlik) Döneminin Başarısızlıkla Sonuçlanması

Aile arasında yapılan bu tören hukuki bir geçerlilik taşımadığından şer'iyeye sicillerine kaydettirilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Nişanlanma ile evlenme vaadi gerçekleşmiş olup, evlenme yükümlülüğü doğmayacağından mazeretli veya mazeretsiz olarak nişandan dönülebilir (Yurtseven, 224). Fakat bu süreçte ortaya bazı anlaşmazlıklar çıkmış ve bu anlaşmazlıklar mahkemelere intikal etmiştir. Namzedlik uygulamasının hangi kaidelere dayandığının anlaşılmasını sağlayacak bu anlaşmazlıklar kısaca şöyledir: Öncelikle nişanlanan kişinin ya da kimsenin İslam aile hukukunun gerektirdiği şartları taşıması gerekir. İslam hukukunda bir kadına namzed (bir kadınla nişanlanabilmek için) olabilmek için iki şart gerekmektedir:

1) Evlenmeyi önleyecek evlenme engellerinin olmaması.

2) Aynı kadına önceden bir başkasının evlenme teklif etmemiş olmasıdır. Böyle bir teklife kadın henüz cevap vermemiş veya kabul etmişse, ikinci evlenme teklifi geçerli olmaz.

Evlilik öncesi yaşanan nişanlılık dönemi psikolojik ve sosyolojik olarak aile birliğinin kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Genellikle de hukuki bir müdahaleye ihtiyaç duyulmaz. Fakat nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan çeşitli durumlar hukuki müdahaleleri gerekli kılabilir.

Nişanın bozulmasıyla ilgili konuları ana başlıklarıyla mehir, hediye ve tazminat olarak gruplandırmak mümkündür. İslam hukukçularına göre evlilik gerçekleşmeden nişan bozulursa mehir borcu da söz konusu olmaz ve erkeğin mehre mahsuben verdiği eşyayı geri istemesi en doğal hakkıdır. Zira nişanlanma kadına mehir hakkı vermemektedir. Bu sebeple nişanın bozulması durumunda nişanlılık döneminde kadına ödenmiş olan mehrin misli mal ise mislen, aynı mal ise aynen veya kıymetiyle geri alınabileceği hususunda mezhepler arasında görüş birliği vardır.

Nişanın, evlilikle sonuçlanması durumunda hediyelerle ilgili bir soruna genel olarak rastlanmaz. Fakat nişanın çift taraflı veya tek taraflı bozulması durumunda hediyeler meselesinin hukuki sonuçlarının bilinmesi gerekir. İslam hukukuna göre kabul gören sonuç şu şekildedir: Nişanlılık döneminde tarafların birbirlerine verdikleri mehrin dışındaki tüm şeyler hediye hükmünde kabul edilir. Mecelle'de hediye "bir kimseye ikramen götürülen ya da gönderilen maldır" şeklinde tarif edilir. En önemli özelliğiyle nişan döneminde verilen hediyeler nişanın hukuki sebebini teşkil etmez.

Nişanlanmanın hukuki niteliği hususunda önem arz eden bir diğer mesele tazminattır. Tazminat, ancak tek taraflı olarak nişandan dönme halinde söz konusu olur. Nişanı haklı bir sebebe dayanmadan bozmak veya bozulmasına sebep olmak ise kusuru ifade eder. Davacı hem kendi kusursuzluğunu hem karşı tarafın kusurunu hem de nişanın bozulmasından kişisel olarak ağır bir zarara uğradığını ispat yükü altındadır (Güneş, 183).

ii. Nişanlanmaya Engel Olan Durumlar

Daha önce de ifade edildiği üzere, nişanlanma durumunda problem çıkmaması için ve nişan gördüğü genel kabul itibarıyla evlenme amacına yönelik olduğu için taraflar arasında evlenme engellerinin bulunmaması gerekir.

İslam hukukunda kan akrabalığı, süt akrabalığı ve sıhri hısımlık devamlı evlenme engellerini oluşturur. Geçici evlenme engelleri ise halihazırda dört kadınla evli olmak, evli olan veya boşanma, ayrılma veya ölüm iddeti bekleyen kadınla evlenmek, üç kere boşadığı eski eşle -kadın başka biriyle evlenip ayrılmadan- tekrar evlenmek, biri erkek olarak düşünüldüğünde

birbiriyle evlenmeleri yasak olan iki akraba kadınla aynı anda evli olmak ve din farkıdır. Bu hükümlere ek olarak nişanlı olan kadınlara evlenme teklifinde bulunulması her şeyden önce ahlaka uygun değildir. Peygamberimiz bir Hadis-i Şerifi'nde "Hiçbiriniz din kardeşinizin evlenme teklifinde bulunduğu kadına, ilk teklifte bulunan vazgeçmedikçe veya kendisinin evlilik teklifinde bulunmasına izin vermedikçe evlenme teklifinde bulunmasın" buyurur. Pek tabii ki nişanlı bir kadına talip olunması İslam ahlakıyla da İslami değerlerle de bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla hadiste yasaklanmış olan husus nişanlı bir kadına talip olma değil, kadının bir başkası tarafından istenmesidir. Zaten, evlilik teklifinin karşılıklı veya tek taraflı olumsuzlukla sonuçlanması sonrasında aynı kadına başka bir kişinin talip olması engel kapsamında değildir (Güneş, 172-173).

iii. Namzedli Olarak Geçirilen Süre

Gelin ve damat adaylarının hangi süreyle namzedlik statüsünde bekleyecek olduğu da önemli meselelerdendir. Tutulan kayıtlarda 3 ay ile 6 sene arasında değişiklik gösteren nişanlılık süreleri olduğu görülmektedir. Süreler arasındaki bu farklılık evlenecek çiftlerden bir veya ikisinin; yaş haddini doldurması, uzak bir yerde bulunan nişanlının dönüşünün beklenmesi gibi sebeplere bağlı bulunmaktadır. Beklemeyi gerektiren bir durum söz konusu olmadığı takdirde ise toplumun benimsediği makul bir nişanlılık süresinin olup olmadığı tespit edilememektedir. Günümüz modern toplumunda da nişanlılık süresi ortalama 6 ay ve en fazla 1.5 sene olarak gözlemlenebilmektedir. Modern toplumumuzda, İslam Hukuk anlayışına nazaran daha kısa bir nişanlılık süresi uygulandığı gözlemlenmektedir.

III. HAK'ta Evlenme

Hukuk-i Aile Kararnamesi ile birlikte özellikle XVI.yüzyılın ortalarından itibaren resmî mezhep halini alan Hanefî mezhebinin içtihatlarının dışına çıkmış, diğer mezheplerin içtihatlarına da yer verilmiştir. Bu, ilk açıklamalarda da bahsedildiği üzere HAK'ın en önemli özelliklerinden biridir.

1) Evlenme Ehliyeti

Aile hukukunda ehliyet, tarafların kendi irade beyanlarıyla geçerli bir evlilik akdi kurabilme veya var olan bir evliliği sona erdirebilme gücünü ifade etmektedir. Bunlar haricinde kişilerin hür olma şartı dışında, temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş bulunmaları, diğer bir deyişle akıl-baliğ olmaları gerekmektedir. Bu niteliklerden birinde var olan eksiklik

evlenme ve boşanma ehliyetini ya tamamen ortadan kaldırmakta veya sınırlı hale getirerek yapılan hukuki işlemin geçerli hale gelebilmesi için velinin de devreye girmesini gerektirmektedir.

a. Akıl-Baliğ Olan Erkek ve Kızların Evlenmesi

Kararname akıl baliğ olan erkeklerde 18, kızlarda 17 yaşını bitirenler ve bitirmeyenler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kararname bu hükmüyle hem Mecelle öncesi Osmanlı uygulamasındaki hem de Mecelle'deki sözleşmelere ehliyet ile evlenme ehliyetini birbirinden ayırmıştır. Dolayısıyla evlenme ehliyetini diğer ehliyetlerden ayrı tutmuştur.

Hanefî mezhebinde Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, buluğ yaşının üst sınırını erkek ve kızlarda 15, Ebu Hanife ise kızlarda 17, erkeklerde 18 olarak kabul etmektedir. Mecelle, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşünü kabul etmiş, 986. maddede rüşt (reşit olma yaşı) yaşını hüküm altına almıştır. Buna karşılık olarak HAK ile Ebu Hanife'nin görüşüne itibar edilerek rüşt yaşı kızlarda 17, erkeklerde 18 olarak kabul edilmiştir (Çolak, 112 vd.). (HAK, m. 4.)

HAK, nikâh ehliyetine sahip erkekle kız arasında da bir ayrıma gitmiştir. HAK'a göre reşit olan yani rüşt yaşını dolduran erkek dilediği gibi evlenebilecekken, kızlar için durum farklılık göstermektedir. Kızların evlenmesinde, hâkimin, durumu kızın velisine bildirme şartı getirmiştir. Fakat bu veliye bildirme durumu, HAK öncesi Osmanlı uygulamasında olduğu gibi velinin iznini alma biçiminde ele alınmamıştır. Bu düzenlemede veliye sadece kızın evlenmesine itirazının olup olmadığının sorulması söz konusu olup, bu itirazın da sadece kefaet (denklik) konusunda olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla izin konusunda getirilen bu sınırlama Osmanlı uygulamasında HAK ile getirilen önemli bir yenilik olmuştur. Velinin denklik konusundaki itirazına rağmen kız, velisinin rızası dışında evlenirse veli, nikâhtan sonra bile erkeğin kızına denk olmadığını ileri sürerek nikâhın feshini talep edebilir.(HAK, m. 47.) Kararnamenin velinin düşüncesine gidilmesini düzenlemesi, sosyal bir gerekçeye dayanmaktadır.

Hukuk-i Aile Kararnamesi, İslam hukukundaki hâkim görüşe bir yenilik olarak evlenmeye de bir alt sınır getirmiştir. Buna göre 12 yaşını bitirmemiş erkek ile 9 yaşını bitirmemiş kız hiçbir şekilde evlendirilemezler.

b. Akıl Hastalarının Evlenmesi

Hanefî mezhebine göre, akıl hastalarının velileri tarafından evlendirilmeleri mümkündür. HAK ise akıl hastalarının bir mecburiyet teşkil etmediği müddetçe evlenmelerine izin vermemektedir. Kaldı ki, zaruret bulunduğu takdirde bile nikâhın hâkimin izniyle ve velileri

tarafından gerçekleştirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu konuda HAK, Şafii mezhebinin görüşlerinden yararlanmışır. Evliliği zorunlu kılacak nedenlerin neler olduğu konusunda açıklık olmadığı için bunun takdiri hâkime bırakılmışır. Doktrinde daha çok evlilik yoluyla iyileşmenin olabileceği ümidi üzerinde durulmuştur. Uygulamada akıl hastası kadının hamile kalması da evliliği gerektirici bir zorunluluk olarak görülmüştür. Dolayısıyla doktrin ve uygulamanın farklı olduğunu söylememiz mümkündür.

2) Nikâhı Yasak Olanlar (Evlenme Engelleri)

Kararnamenin ikinci bâbının birinci faslında birbirleriyle evlenmeleri yasak olan kimseler sayılmışır.(HAK m. 13-19). Genel itibariyle evlenmesi yasak olan kimseler hakkında mezhepler görüş birliği içerisinde. Kararnamenin 13-19. maddeleri arasında nikâhı sonsuza kadar yasak olanlar teker teker sayılmış, sadece zina konusunda Şafii içtihatına uyulmuştur. Hanefî mezhebine göre kişi zina ettiği kimsenin usul ve fûru (alt ve üstü soyu) ile evlenemez. Şafiiler “hürmet-i musahara” olarak adlandırılan bu durumun bir nimet olduğunu ve buna da haram yolla ulaşamayacağını kabul etmektedirler. Zaten zinanın ispat güçlüğü de bu duruma engel teşkil etmektedir. Hürmet-i müsâhere kavramı, kök harfleri ‘hrm’ olan ve ‘yasaklık’, ‘haramlık’ anlamına gelen ‘hürmet’ kelimesi ile ‘sıhr’ kökünden türemiş olan ‘müsâhere’ sözcüklerinden oluşmuş bir terkiptir (Dumlu, 189). Sözlük anlamı itibariyle ‘eritmek’ anlamına gelen sıhr kelimesi, ‘evlilik sebebiyle oluşan akrabalığı’ ifade eder. Ancak bu alanı ifade etmek üzere kullanılan tek kelime sıhr kelimesi değildir. Zira söz konusu alanı karşılamak üzere kullanılan daha başka kelimeler de vardır. Örneğin bazı dilbilimcilere göre kadın tarafından olan akrabalara eshâr, erkek tarafından olan akrabalara ise ehtân, denir. Diğer bazı dilbilimcilere göre ise erkek tarafından olan akrabalara ehmâ, kadın tarafından olan akrabalara ehtân, bir bütün olarak her iki taraftan olan akrabalara ise eshâr denir (İbn Manzûr, 1305;Aktan, 111). Kararname klasik İslam-Osmanlı aile hukukundaki evlenme yasaklarını aynen muhafaza etmekle birlikte bazı durumları içermemiştir. Nikâhı geçici olarak haram olanlardan üç zümre, kuvvetle muhtemel fonksiyonu kalmadığından hareketle Hukuk-i Aile Kararnamesi’ne alınmamıştır. Buna göre; HAK’ın hazırlandığı dönemde kölelik ve cariyelik hemen hemen kalktığı için, kişinin mülkünde olan cariyeyi nikâhlanması hakkındaki geçici evlenme yasakları bu faslında belirtilmemiştir. Yine liândan doğan evlenme yasağı da bu faslında hükme bağlanmamıştır. Ayrıca din farkı konusunda da evlenme yasağı içeren bir hüküm getirilmemiştir. Müslüman bir kadının gayrimüslim ile evlenmesinin geçersiz olacağı 58. maddede hükme bağlanmıştır.

Kararnamenin 13. maddesinde başkası ile nikâhlı olan veya başkasının iddetini bekleyen kadın ile nikâhlanma da yasaklanmıştır.

3) Nikâh Akdi

Bir aile kanunu olarak kabul edilen Hukuk-i Aile Kararnamesi, nikah akdi meselesinde oldukça ayrıntılı düzenlemeler getirmiş ve o döneme kadar İslam-Osmanlı aile hukukunda uygulanan veya uygulanmayan hükümleri bir araya toplamıştır.

a. Nikah Akdi ve Devletin Müdahalesi

Osmanlı Devleti'nin başlangıçtan beri evlenme işlemlerine kayıtsız kalmadığı, nikâhların genellikle hâkim kontrolünde kıyıldığı bilinmektedir.

İslam hukukunda evlenme akdinin geçerliliği için mutlak resmi bir memur veya bir din adamı huzurunda yapılması şart değildir. Buna karşılık hem evlenmenin şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol ve hem de nikâh akdinin diğer akitler karşısındaki önemini ortaya koymak için Osmanlı uygulamasında nikâhın bizzat kadılar veya kadıların kontrolünde bir din adamı tarafından kıyılması esas benimsenmiştir. Bu tip akitler Şer'iyye sicillerine de işlenmiştir. Ancak pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da yozlaşmaların ve zayıflamaların olması, tekrar düzenleme yoluna gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde çıkarılan Sicil-i Nüfus Nizamnameleri ve Sicil-i Nüfus Kanunuyla aile hukuku alanında devletin kontrolü artırılmıştır. Özellikle HAK bu konuda önemli bir adım teşkil etmiştir.

Kararnamenin evliliğe getirdiği önemli şartlardan biri de nikâhın ilan edilmesi zorunluluğu olmuştur. Aslında bu durum İslam hukukunda sünnet olarak kabul edilmektedir. Kararname öncesinde uygulamada bu konuda herhangi bir hukuki bir mecburiyet yoktur. İlan, nikâh akdinden önce tarafların evlenmelerine engel herhangi bir sebebin olup olmadığını öğrenmek için mahkemece yapılan resmî bir duyurudur. Eşler için bazı hak ve vecibelerin kaynağı olması ve kadın-erkek arasındaki ilişki için meşruiyet kriteri sayılması sebebiyle evlenme akdinin gizli kalmayıp topluma ilân edilmesi gerekli görülmüştür. Atar'a göre, akit esnasında iki şahidin hazır bulunması ilân için yeterlidir (Atar, 114). Sünnette, en az iki şahit huzurunda alenî olarak gerçekleştirilmesi istenen nikâh akdi belli bir merasime tâbi tutulmamış, ancak evliliğin ilân edilmesi, bir konuşma yapılması, bu vesileyle dost ve akrabaya ziyafet verilmesi, def vb. aletlerle eğlenilmesi tavsiye edilmiştir (Buhari, 67,68,71; Müslim,96, 98; Ebu Davud, 32; Tirmizi,6).

b. Taraflar, Şahitler ve Akitte Kullanılan Sözcükler

Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin 35. maddesine göre nikâh, nikâh meclisinde tarafların veya vekillerinin icap ve kabulleriyle akdedilmiş olur. (Yurtseven, 232).

İslam hukukunda evlenmenin geçerlilik şartlarından biri olarak kabul edilen şahitlik meselesi kararnamede açık olarak düzenlenmemiştir. Kararnamenin 36. maddesi nikâh akdinde icap ve kabul beyanlarının şeklini düzenlemiştir. Sözleşmede icap ve kabulün ne şekilde olacağı konusunda Kararname, Hanefî mezhebinin görüşünden ayrılarak İmam Şafii ve Ahmet bin Hanbel'in görüşünü kabul etmiştir. Buna göre icap ve kabul beyanları şüpheye yer bırakmayacak şekilde açık olarak ileri sürülecektir. Bilindiği gibi Hanefî mezhebi içtihadına göre nikâhta icap ve kabul beyanları kinayeli sözlerle de olabilmektedir (Yurtseven, 232). Hiçbir biçimde başka şekilde anlaşılmasına müsaade edilmeyecek kadar açık bir icap ve kabul HAK'ta aranmış bulunmaktadır.

c. Nikahta İleri Sürülen Şartlar

HAK'nin Osmanlı aile hukukuna getirdiği önemli yeniliklerden birisi de nikâh anında şart koşmanın geçerli sayılması yoluyla çok evliliğin (taaddüd-ü zevcat, poligami) sınırlanmasıdır. Taadüd-ü Zevcat, aslında hem bir erkeğin aynı zamanda birden çok kadınla (polygamy, taaddüd-i zevcât), hem de bir kadının aynı zamanda birden çok erkekle evli olması halini ifade eder. Ancak umumiyetle dinlerde ve beşerî sistemlerde çok kocalılığın mümkün olmaması ve uygulamaların çok karılılık şeklinde görülmesi sebebiyle çok evlilikten genellikle çok karılılık kastedilmektedir (Öğüt/Akmil Ali, 365). İslam'da birden çok evliliğe (teaddüd i zevcât) izin verilmiş bulunması, geri kalmışlığın sebebinin İslam dininde arayan Batıcı aydınların yoğun eleştirilerine sebep olmuştur (Durmuş, 251vd). Batıcı düşünürler çok eşliliğin kalkması veya sınırlandırılmasına yönelik yazılar yazmışlardır (Ortaylı, 27). Kararnameye göre üzerine evlenmemek veya evlendiği takdirde kendisi veya ikinci karısı boş olmak şartıyla evlenmek sahih ve şart geçerlidir. Kararnamenin çok evliliğe bu yolla bir sınırlama getirmesi, Türk aile hukuku açısından önemli bir gelişmedir. O dönem Türk toplumunun sosyal ve iktisadî şartları da dikkate alındığında bu adımın önemi daha da ortaya çıkar.

4) Kefaet (Denklik) Meselesi

Kararnamenin klasik Osmanlı aile hukukuna getirdiği değişikliklerden biri de kefaet konusu olmuştur. Kelime anlamı denklik olan kefaet, evlenecek çiftler arasında dini, iktisadi ve sosyal seviye açısından bir denkliğin var olmasıdır. Kefaetle ilgili olarak kararnamede önemli bir

hüküm getirilmiştir. 47. maddeye göre HAK'ın kabul ettiği meslek ve zenginlikteki (denkliğe uyulmadan yapılan evliliklerde velinin rızası alınmamışsa, onun nikâhı fesih hakkı vardır. Ancak kararname bu hususta değişik bir yol izleyerek 17 yaşını doldurmuş kızların nikâhında velisinin bir itirazı olup olmadığını sorarak nikâhtan sonra fesih imkânını en aza indirmiştir. Bu durumda kararnamenin de açık olarak belirttiği gibi ancak bir kızın velisinden saklayarak dengi olmayan bir erkekle evlenmesi durumunda, velinin nikâhı feshetme yetkisi bulunmamaktadır. Bu düzenlemenin amacı da sosyal ve psikolojiktir. Günümüz toplumunda da maddi anlamda denklik eşler arasında aranmakla birlikte, hukuki olarak bir dayanak bulunmamaktadır.

5) Evliliğin Hükümleri

HAK, evliliğin hükümlerini Mehir, nafaka ve mesken gibi maddî borçlar ile birden fazla karısı olan kocanın eşlerine adil ve eşit davranması, karıkocanın karşılıklı olarak birbirleriyle iyi geçinmeleri gibi manevî yükümlülükler şeklinde düzenlemiştir. Öneme binaen sadece nafakadan bahsedeceğiz:

a. Nafaka

Kararnamenin nafaka ile ilgili faslında sadece evlilik nafakasıyla ilgili hükümler yer almış olup, aile hukuku içerisindeki diğer nafaka türlerinden bahsedilmemiştir. HAK'ın nafaka ile ilgili hükümlerinde Hanefî içtihatları esas alınmıştır. Söz konusu hükümlerde, evinin ihtiyaçlarını karşılamayan ya da çeşitli nedenlerle karşılayamayan kocalara karşı kadınların mahkemeye başvurabilecekleri ve kendileri için kocaları üzerine nafaka takdir ettirebilecekleri hükme bağlanmıştır (Yurtseven, 23).

6) Fâsid ve Bâtil Evlilik Akitleri

Fâsid-bâtil evlilik ayrımı sadece Hanefî mezhebi tarafından dile getirilmiştir. HAK'ın dördüncü faslında evlilikler için de ele alınmaktadır. İslam hukukuna göre evliliğin kurucu unsurlarından herhangi biri eksik bulunursa, evlilik batıl olur. Geçerlilik şartlarından biri eksik bulunursa, evlilik fasid sayılır. İmam-i Azam fâsid ve bâtil evliliği birbirinden ayırmaktadır. HAK, İmam-i Azam'ın konuya ilişkin görüşlerini kabul etmekte ve ikisini ayırmaktadır. Ancak kararname, fâsid-bâtil evlilikte, sadece, Müslüman bir kadının gayrimüslim erkek ile olan evliliğini bâtil sayıp, diğer eksiklikleri fâsid olarak kabul etmiştir. Fâsid ve bâtil evliliklere ilişkin yapılan en dikkat çekici değişiklik ikrah (zorlama) ile gerçekleştirilen nikâhlar ile ilgili olmuştur.

Sonuç

Kararnâmenin önemli bir özelliği de yargı birliğini sağlamış olmasıdır. Aile hukuku alanında cemaat mahkemelerinin yargı yetkisini kaldırarak gayri Müslimleri şer'iyeye mahkemelerinin yargı alanına sokan kararnâme, bu düzenlemeyle yargı birliği hedefine ulaşmada önemli bir adım olmuştur. Bu özelliği sebebiyle kararnâme Müslümanların yanında Hristiyan ve Yahudiler için de hükümler içermiştir. Bu düzenleme ile aile hukuku sahasında eskiden beri var olan çok hukukluluk bir ölçüde muhafaza edilmiştir. Hukukî birlik anlayışına aykırı olan bu husus Osmanlı Devleti'nin çok toplumlu ve çok kültürlü yapısına uygundur. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ni ve Osmanlı aile hukukuna getirdiği yenilikler bakımından nişanlanma ve evlenme müesseselerini incelemeye çalıştığımız bu çalışmada dikkat çekeceği üzere, Kararname son dönem Osmanlı kişi ve aile hukukuna ve Türk aile hukukuna önemli katkılar sunmuştur.

Çalışmanın ilk sıralarında kararnâmenin hazırlanışı, özellikleri ve muhtevası üzerinde durduk. HAK ile İslam hukuk tarihinde aile hukuku ilk kez kanunlaştırılmıştır. Elbette ki bu hiç kolay olmamıştır. Gerek İslam hukukunun ve buna bağlı olarak Osmanlı hukukunun klasik yapısı, gerek içinde bulunulan dönem itibariyle Osmanlı toplumundaki siyasî, sosyal ve ekonomik şartlar göz önüne alındığında böyle bir kararnâmenin çıkarılması çok önemli bir reform niteliğinde kabul edilebilir.

Hukuk-i Aile Kararnamesi ile yapılmak istenen, parçalanmış ve dağınık halde bulunan aile hukuku hükümlerini bir araya getirmektir. Bununla birlikte sadece Müslüman Osmanlı vatandaşlarının değil, gayrimüslim vatandaşların aile hukukuna ilişkin hükümleri de kararnameye alınmıştır. Bununla amaç hukuk birliğini sağlamaktı fakat bu tam olarak mümkün olmamıştır. Kararname hazırlandığı dönemlerde bilhassa kapitülasyonlar ve konsolosluk mahkemeleri aracılığıyla yabancıların ve dolayısıyla gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının bir takım imtiyazlara sahip olmaları, kararnameyi hazırlayanlar için hukuk birliği amacını tetikleyen etkenler olmuştur.

Kaynakça

- Acar, H. İ.(2003), İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi, İslam Araştırmaları Merkezi Dini Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:16, ss:125-140.
- Acar, İ. (2005), İslam Hukuku Açısından Nişanlanma, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:23.
- Akıntürk, T./Karaman, D. Ateş, Aile Hukuku, 16. Bası, İstanbul 2014, s.3.
- Aktan, H., 'Sihriyet', DİA, XXXVII, 111.
- Atar, F. (2007), Nikâh, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:33, s.112-117.
- Aydın, M. A. (1998) TDV İslam Ansiklopedisi, 18. Cilt, İstanbul.
- Baygın, C. (2015-2016), Tanzimat'tan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış, Erzincan Üniversitesi 2015-2016 Akademik Yılı Açılış Dersi, Cevdet Yavuz'a Armağan.
- Cangir, M. (2011), İslam Hukukuna Göre Nikâhta Aleniyet ve İlan Şartı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çeker, O. (1999), Hukuk-i Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi, Mehir, Sayı: 19.
- Çolak, A. (2016), İslam'da Aile Kurumunu Korumaya Yönelik Tedbirler, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, ss:205-137.
- Dumlu, E. (2017), Hürmet-i Müsahere İle İlgili Bazı Meseleler, İslam Araştırmaları Dergisi, sy.29, s. 185-219.
- Durmuş, A. (2015), Ahmet Hamdi Akseki'nin Birden Fazla Evlilik (Teaddüd-i Zevcat) Konusundaki Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:32, ss:251-276.
- Ekinci, E. B. (2018), Osmanlı Aile Kanunu, Türkiye Gazetesi.
- Güneş, A. (2007), İslam Hukuku Açısından Nişanlanma, Dini Araştırmalar, Cilt: 10, s. 29, ss. 161-188.
- Hacak, H. (2005) Misli, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:30, ss.187-188.

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrerem, Lisânu'l-Arab, Beyrut, t.y, 'shr' md; Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs, Kuveyt, 1385/1965, 'shr' md.; Mütercim Âsım Efendi, Kâmûsu'l-muhîd tercümesi, İst. 1305, 'shr' md.
- Kara, İ. "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi-Sempozyum Tebliğleri, s. 42.
- Konan, B., Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde Kadının Hukuki Durumu İle İlgili Düzenlemeler, 2. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri.
- Ortaylı, İ.(2000). "Osmanlı Toplumunda Kadın", Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi Ve Sosyal Değişim – Makaleler 1, s. 65.
- Öğüt, S. /Kamil Ali, K. (1993), Çok Evlilik, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:8, ss: 365-369.
- Ramazanoğlu, Y.,(2013). "Osmanlı Kadın Hareketinde İslamcı Temalar", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareket – Sempozyum Tebliğleri, İstanbul, s. 129.
- Tekin, M., "İslamcılığın Cinsiyeti: Değişim Sürecinde İslamcı Kadınlar", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi--Sempozyum Tebliğleri, s.550 vd.
- Toprak, Z.(2017), Yüzüncü Yılında Hukuk-i Aile Kararnamesi, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı:288.
- Tüzüner, Ö.(2013), Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi.
- Yazıcı, A. (2015), Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi (1917) ve Sadreddin Efendi'nin Eleştirileri, EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 62.
- Yurtseven, Y. (2003), 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikler, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1-2.

Etik Kurul İzni Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Hukuku alanına aittir.

Çatışma Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 11.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 28.12.2023
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

The Concept of Role and Its Functions in Family: A Qur'anic Vision

KHADIJA MOUFID

Prof. Dr., Center for Family
Studies and Research on
Values and Law

dr.moufidkhadija@gmail.com

ABSTRACT

The article deals with the concept of the family role in its sociological sense by tracing the constructions from Qur'an. We trace five existential roles within the Muslim family: stability, reconstruction, reform, leadership, and testimony. The statement of the branching of functions in the framework of two complementary cycles resolves the identification of the family as a single entity whose structure is established by the integration of the cycles of guardianship and conservatism. The article also highlights the impossibility of combining the elements of the role in the positivist system based on the philosophy of desire and natural right, and between the legitimate system based on the worship of God and the slave dispute.

Keywords:

Qur'an, family, role concept, functions

Atıf/Citation

Moufid, KH.(2023).Rol Kavramı ve Ailedeki İşlevleri: Bir Kur'an Vizyonu. *Kaide Dergisi*, 1(1), 80-104.

Moufid, KH.(2023). The Concept of Role and Its Functions in Family: A Qur'anic Vision. *Journal of Kaide*, 1(1), 80-104.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

Rol Kavramı Ve Ailedeki İşlevleri: Bir Kur'ân Vizyonu

KHADIJA MOUFID

Prof. Dr., Center for Family

Studies and Research on

Values and Law

dr.moufidkhadija@gmail.com

ÖZ

Bu makale, rol kavramın inşasını Kur'ân'ın içinden izleyerek, Müslüman aile içindeki tezahürünü sosyolojik olarak beş rolde ele almaktadır: istikrar, yeniden yapılanma, reform, liderlik ve tanıklık. İki tamamlayıcı döngü çerçevesinde işlevlerin dallanması ifadesi, ailenin velayet ve muhafazakarlık döngülerinin bütünleşmesiyle yapısı kurulan tek bir varlık olarak tanımlanmasını çözer. Makale ayrıca pozitivist sistemdeki rol unsurlarının arzu ve doğal hak felsefesine dayalı olarak ve Allah'a ibadete dayalı meşru sistem ile köle anlaşmazlığı arasında birleştirilmesinin imkansızlığını da vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kur'ân, aile, rol kavramı, işlevler

Introduction

Semantically and sociologically the concept of the role in the Qur'an refers to the perception we have about our position and the behaviors we may identify with or place next to it. The familial roles required of Moslems, as individuals and families, are based on an existential role built on monotheism and viceregency.

This universal existential role, which is centered on viceregency and monotheism serves as the cornerstone and substance of the basic framework of human civilization. It consists of

1. The Role Of Stability

This embodies the primary function of family structure and it is based on four key tenets.

a. Dwelling in Tranquility

(Sakan) Established by the Qur'anic verse: "And among His signs is this, that He created for you mates from among yourselves, that you may dwell in tranquility with them, and He has put love and mercy between your hearts. Verily, in that are signs for those who reflect" (Surah Al-Rum, verse 21). The members of this structure enjoy a peaceful existence, driven by a devotional and instinctive motive that ensures psychological and social security in accordance with the complementary interplay of the roles of custodianship (Qawamah) and preservation (Hafiziyya)¹ providing total comfort for both parties via affection and care for both sides.

b. Affection

It is based on the capacity to communicate feelings through a range of married-life behaviors that are mirrored in the application of caring and compassionate abilities to one another.

c. Mercy

Mercy, which is defined by virtue and feigning ignorance is seen to be the quality that best captures the depth of a marriage based on promised rewards from heaven.

d. Management

It is a skill meant to make up for the shortcomings of the family members and overlook their imperfections in order to achieve complete stability in line with the divine path and Allah's

¹ Qawamah and Hafiziyya: Al-Qawama is care and responsibility, and it includes spending, housing, protection, healthcare, and Al-Hafiziyya refers to preservation and immunization.

saying: “They are a clothing for you, and you are a clothing for them” (Surah Al-Baqarah, verse 187).

2. The Role Of Populating

It has three levels and encompasses all developmental behaviors that occur either inside or outside of the family structure:

a. The Level of Procreation

It includes all the functions that affect the progeny, including the upbringing and preparation for life, biologically, socially, educationally, or religiously. The holy Qur'an tackles this issue in details (See Surah Luqman from verses 12 to 19), and the Sunnah of the Prophet expands fully on its interpretation.

b. Kinship² Care

This encompasses all the kinship care abilities that the Qur'an suggests for fostering bonds that stem from familial ties, whether they have to do with financial, social, or educational support.

c. Development Level

It encompasses all forms and techniques of nurturing that guarantee the general development of the family structure and its surroundings to provide all that leads to the achievement of housing security, food security, economic security, health security, and spiritual security. The Prophet, pbuh, says: “Whoever among you wakes up safe in his flock, healthy in his body, and has sustenance for his day, it is as if he owned the whole world.” (Al-Bukhari, No: 300; Al-Tirmidhi, No: 2346).

3. The Function Of Reform

The Muslim household is not the only one that accepts the monotheistic legal system in order to attain stability and personal fulfillment. Instead, the family under this system accomplishes higher objectives, starting with reconstruction and progressing via reform to become leaders. “Leadership, in the religious sense, is based on of truth and trustworthiness” (See: Kouzes & Posner)

² Kinship: It encompasses all kin and relatives who are not members of the immediate family. Being nice to them is necessary.

Participating in the three-level system of reconciliation and reform is one of the family's objectives:

a. The Degree of Reform and Self- improvement

The Qur'an and the Prophet's Sunnah have established an integrated modus operandi for self-improvement and reform that is known in Islamic literature as the purification method (Tazkiyyah), whose legislative goal is to attain a balance and harmony between the mind, soul, and behavior. This level is regarded as the fundamental basis for the general welfare and the relational balance within the family.

b. The Level of Matrimonial Reform and Its Righteousness

Marital kindness and fairness are a sine quo non for reaching the righteous degree of wedlock and pursuing its perfection. It also guarantees the development of marital relations and their advancement in the legal system and seeks to strengthen the emotional relationship between the spouses and upgrade it from love to affection to ensure durability and humanity. It likewise aims at expurgating it from materialistic motives to divine rewards and to integrate the individual's public and private monotheistic behavior within the framework of the marital structure.

c. The Level of Reforming Environment and Its Righteousness

This complementary and improving role of the marital structure is based on the three following theistical values:

- Respecting and honoring, be they moral or material.
- Sincerity in worship (Ihsan) at the structural and relational performance.
- Promoting the behavior and philosophy of personal growth in the social environment of the family.

4. The Role Of Leadership (See the five possible rules for building leadership: Kouzes &Posner)

The Holy Qur'an tackles the concept of leadership. The Sunnah and the Prophet's biography elaborates on it. It made honesty and trustworthiness their cornerstone. The verse Al-Furqan addresses the issue of family when it describes the servants of the Most Merciful: "And those who say, Our Lord, grant us from our wives and our offspring a comfort to our eyes and make us leaders for the righteous" (Surah Al-Furqan, verse 74). This verse highlights the divine

purpose of establishing the family and its strategic goal of graduating fully qualified human resources possessing leadership qualities in the divine sense and a sincere leadership entrusted with the project of righteousness and reform, both earthly and hereafter. This is achieved by:

- a. An educational leadership achieved through setting a good example with the Messenger of Allah, may God peace be upon him, as a role model.
- b. A social leadership that effectively manages the family's internal affairs and has safeguards in place to keep it safe from both internal and external threats.
- c. A scientific leadership that uses heavenly knowledge as the springboard for managing its own affairs and an economic leadership that aims to provide economic security, whether at the level of resources, saving, investing, or spending.³

5. The Role Of Testimony⁴

“And thus, we have made you a moderate nation that you may be witnesses over the people and that the Messenger may be a witness over you” (Surah Al-Baqarah, verse 143). Thus, perfection is achieved when the level of testimony is attained and the family reaches the level of attractiveness through our moral project by being a perfect model and a telling example, thus becoming:

- a. A good example to follow suit.
- b. A tempting model.

So, these five roles, with their variations and details, enable us to fathom the sociological concept (Badawi, 1993, p. 395) of the role from a Qur'anic perspective and bring it into being. They enable the performance of family functions within a clear and consistent systemic framework through two complementary roles that can be called the skills of guardianship (Qawamah) and preservation (Hafiziyya). Moslem jurists and scholars have discussed the role of Qawamah in detail, but further investigation is needed to fully explore all of its intentional dimensions in comparative studies covering the Holy Qur'an, the Prophet's Sunnah, social sciences, psychology, and medicine. Only then will it become clear that there can be no family

³ (Imam Muslim, from the hadith of Abdullah bin Omar, may God be pleased with them both, that the Messenger of God, may God bless him and grant him peace, said while he was on the pulpit - while mentioning charity and refraining from begging: “The upper hand is better than the lower hand, and “The upper hand spends and the lower hand asks.”)

⁴ (Presence and proof with justifiable and reasonable evidence that is grounded in admirable behavior and is consistent with natural disposition).

security and peace without the integration of these two roles and their mastery as skills, and that family members may choose to switch roles in certain situations in some specific or certain contexts. However, it must be done within a public policy in order to provide the best possible life for their family. Thus, there is a growing need for the philosophy of objectives in relation to purposeful judicial discretion (purposeful Ijtihad) in family matters to determine the philosophical background of the science of purposes and to assess the maturity of the sciences of purposes theory in relation to the legislative reality. So, the system is complete in terms of cognitive maturity with the compilation and scrutiny carried out by Al-Shatibi, but this compilation and scrutiny requires us to build a philosophy through it and link this cognition. Although the compilation and scrutiny conducted by Al-Shatibi have brought the system to perfection in terms of cognitive maturity, it still needs to be built upon philosophically. We must connect this cognitive nucleus to the current reality in the field of family, which is based on the exclusion of religion from family and social life altogether. This is due to the legislative duality experienced by Muslim families, which may be the cause behind the pathological manifestations, whether at the psychological and psychiatric levels or the social and economic levels.

This legislative dualism necessitates a philosophy of purposes to highlight two risks:

- a. The danger of being confined and entangled in the text.
- b. The risk of expurgation: A situation that never occurred before, but which the Moslem family is experiencing in modern times. It seeks to exclude religion from the legal and value systems in family daily life. Legislating extratextually and outside of the Qur'an and divine precepts lead to legislative rigor and duality which tax Muslim's behavior and befuddle his understanding of the family legislative concepts.

The perception of family roles depends on a moral, legislative, and conceptual system from within the Islamic sharia system in building its own pattern and is based on monotheism and the conception of the family as an entity, and is achieved through controlling the interactive dynamics between rights and duties. This framework is in diametrical opposition to the term "Gender", which is based on the philosophy of parity and conflict. This situation places a heavy burden on the cognitive system of Islamic society and befuddles any attempt to think and study from within to highlight family roles through the cognitive integration method.

The legal family role system and the secular family role system are contradictory in philosophy, values, legislation, and purpose. Hence, adopting a dubious approach in combining the Sharia legal system and the secular system is scientifically absurd and intellectually farfetched, and is a social duality because the Shariah legal system is based on a fixed normative platform and is based on monotheism and vicegerency while the human rights system is based on the deification of Man on the basis of inherent rights and submission to desires.

Allah is the deity in the Sharia legal system whereas in the secular system it is man, which means that desires arbitrate the human destiny.

The contradiction between the secular family system and the Shariah family system requires us to establish goals and construct a philosophy for family issues. Without understanding the philosophical background of the goals of Sharia law, it is not possible to fathom them without examining the systemic nature of Sharia structure. I have adopted the systemic characteristic of Weaver in his book *Science Complexities* in studying this issue. "The system pursues its goal through considering the choices in a way that enables the management of changing behavior to public order, where everything stored in the memory can manage the change process based on the knowledge gained from the system." The philosophical background for the objectives of Sharia in family issues is the cognitive process that builds perceptions within the framework of a systemic structure in the above sense, based on comprehensive consideration and amelioration.

Whether in terms of visual, interactive, or behavioral aspects, the marital role is constrained by the conceptual framework of the Qur'an system and is bound to it. In addition, from a methodological perspective, the marital role can be explained and analyzed according to the standards of sociological methods, especially the structural-functional trend and the interactive trend. The family, as an institution, constitutes the smallest unit in the social structure. It is based on a relational structure in a normative framework that regulates its interaction commitment, and movement and defines its expected role. The two main sides in the structure seek to interact with the system and each other, take inspiration from its principles, and embody them behaviorally. The first rule for establishing a marital role is the clarity of the marriage vision (Qawamah/Hafiziyya). First, it must be viewed from a firm belief in the sanctity of this institution as a space for worshiping Allah and establishing viceregency on land.

Hence, the main role of the marriage institution is the mutual accommodation between the spouses as in Surah al Baqarah verse 187; "They are clothing for you, and you are clothing

for them”, which means that the encounter between husband and wife requires first absorbing and implementing the concept of a concealment that is conducive to dwelling in tranquility. This rule cannot be based on rights claims according to international conventions and laws, but rather on both parties fulfilling their respective responsibilities. Based on this rule, it calls for the knowledge framework of the Qur’an system to have a unified origin and equal qualifications: The criterion of equality means that women have the same rights as men, which means that no party has dominion over the other, especially men because they are the ones who financially take of charge of families. Therefore, they must respect their wives’ rights. The Qur’an states clearly the principle of family equality, saying; “And for them is the like of those upon them, with what is fair” (Surah Al-Baqarah, verse 228): “The principle of equality between spouses is derived from the Sharia legislation that equates men and women in many verses as in God’s saying: “So their Lord responded to them, indeed, I will not waste the work of any worker among you, whether male or female. Some of you are from one another” (Surah Âl-i Imran, verse 195)” (Sabri, (Publication date not available), p. 122).

Sheikh Al-Maraghi says: “Due to people's ignorance of social interests, they cared little about women’s role in improving or worsening homes until the advent of Islam that taught them to treat women well and show them kindness and affection: “And they shall have the same as those upon them, with kindness” (Surah Al-Baqarah, 2/228), but the Muslims have forgotten the precepts of their religion and regressed to the Obscurantist way of treating their wives, which has negatively impacted family. It is a punishment (from Allah) for deselecting Sharia laws and ignoring the commands of their religion” (Al-Maraghi, vol. 2, p.183).

Rashid Reza said; “This is a very solemn word that summarizes what can only be elaborated on in large books. It is a comprehensive rule about equality between women and men” (Muhammad Rashid, 1990, 2, p. 297). The Qur’an system states that the most major role of men in the structure of marriage is “qawamah”, he said. The Qur’an says, “Men are the guardians of women because God has favored some of them over others and because they spend their wealth” (Surah An-Nisâ, verse 34).

One of the characteristics of the Qur’anic discourse that calls for cogitation is the detailed elaboration of qawamah requirements as well as the profound summary of the requirements of hafiziyya; what achieves the concept of integration referred to in the verse (They are clothing for you and you are clothing for them) is the interaction between qawamah, hafiziyya, and all their requirements. Any misunderstanding of these two concepts by the spouses hinders

interaction, and any role exchange leads to a reversal of the function of the family structure and its course. For men or husbands, qawamah is a constructive role that prepares for a hafiziyya nature whose pillars are the material and the moral care. The husband is the guardian of his family in the sense that he is responsible for it financially and morally. The definition of the concept of qawamah in language and terminology is synonymous with care. In the Arabic language, (Qama alaa)(means taking care of and tending to something, the word (qayyim) refers to the master and the ruler of the matter, and the expression)(Qayyim of people) designates the person who runs their affairs, The woman's (Qayyim) is her husband or her guardian who takes care of her and caters to her needs, and the word (Qawwam) is an exaggerated form of (Qiyam) and it means exclusively taking care of something and diligently preserving it. Al-Baghawi, Allah have mercy on him (Ahmoh), said: "Qawwam and Qayyim are synonymous, but Qawwam is a more emphatic word and it stands for someone who takes care of something or someone" (Vol. 1, p. 422).

From a linguistic and terminological standpoint, the husband bears the brunt of the responsibilities, duties, and difficulties associated with familial qawamah, and he exempts his spouse from it intellectually and managerially. Because she must be free of these demands and responsibilities in order to fulfill her position as preserver (Hafiza). As a result, the lawmaker requires the husband to provide for his wife on a material and moral level. He obligated him to treat people well, deal gently, and conduct himself according to the teachings of the Qur'an. Allah Almighty said: "And live with them in an honorable manner. But if you dislike them, then perhaps you will dislike a thing, and Allah will put in it evil" (Surah An-Nisâ, verse 19). In this regard, the messenger of Allah (pbuh) explained and emphasized the criteria for evaluating the virtuousness of men, saying: "The believers with the most complete faith are those with the best character, and the best among you are the best to their wives" (Suyûti, No: 1232). The Qur'an and the practical teachings have strongly emphasized the necessity of gentle treatment towards the wife, to maintain her psychological balance, which is considered a fundamental pillar in fulfilling the qawamah role related to managing human resources within the family.

The Prophet (pbuh) further clarified this meaning and linked it to piety as a defining criterion saying: "Fear Allah regarding women" (Muslim, Hajj, 145) reminding of the standards of righteousness and resurrection as the basis of the believer's behaviour. As for his statement (pbuh); "The best among you are the best to their wives"(Al-Tirmidhi, Radâ 11), and in another

narration, “The best among you are the best to their families, and I am the best to my family (Suyuti, No: 3314), the believer is encouraged to look towards the horizon of ethical advancement and be a role model in every interaction within the family structure. Thus, he has a clear reference for evaluating his behavior, adopting the virtue of apology for failing to develop towards the best, and recalling the noblest model and ideal example in interactions and dealings. In doing so, the husband, as a believer, gains the advantage of detecting deficiency and using it as a motive for improvement rather than a sense of superiority leading to arrogance.

The role of qawamah is mandated by the legislative verse that assigns the husband the task of the financial affairs of his wife, specifying the details. In the jurisprudential system, it is considered one of the rights of the wife, backed by proof from the Qur’an, Sunnah (traditions of the Prophet), the consensus of scholars (Ijmaa), and an interpretation of the verse that requires spending as a preference for men over women. The scholar Ibn Kathir, in his commentary, refers to the expenditure described in the verse when he says, and because they spend of their wealth, of the dowry, expenses, and obligations imposed by Allah upon them [husbands] for their wives, according to the Book and the Sunnah, it includes material care and good treatment of the wife by the husband, providing food, clothing, respect, and controlling one's anger. Muawiyah ibn Haydah reported from his father, saying, 'I asked, O Messenger of Allah, what are the rights of a husband over his wife? “He (pbuh) said, Feed her when you eat, clothe her when you dress, do not strike her face” (Ahmed b. Hanbel, vol. 4, p. 446), do not revile her, and do not abandon her except within the house. And Abu Huraira, may Allah be pleased with him, reported that the Messenger of Allah, pbuh, said to his companions one day, “Give charity.” A man said, 'O Messenger of Allah, I have a dinar. He said, “Spend it on your family.” He said, 'I have another.' He said, “Spend it on your child.” He said, 'I have another.' He said, “Spend it on your servant.” He said, 'I have another.' He said, “You know better than anyone else what to do with it” (al-Hamidi and al-Bayhaki, 1176, vol. 7, pp. 466-467)

Given its motivational impact on reestablishing and strengthening the foundations of pleasant marital interaction, providing material care by the husband for his wife is viewed as a priority when making purchases.

Through their interactions, the wife's admiration for her husband is established and maintained, together with her abundance of love and tenderness toward him and her sense of need for him, all of which lead to the development of respect. Conversely, neglect builds a store of disappointment. The basis of a wife's ready and loving subordination to her husband's

leadership in marriage is found in the Qur'anic Sharia. Additionally, it serves as the foundation for her psychological preparedness and sense of security in accepting the primary role assigned to the wife, surrounded in the Qur'an by a veil of beauty in the overall texts. The Qur'an views spending on one's spouse as a sign of good companionship; family sociologists view it as a component of strengthening a marriage that is linked to authority, influence, and decision-making. When a husband provides for his wife in accordance with Sharia and treats her well in accordance with the Prophet Muhammad's (pbuh) example, the woman submits to his authority. He is consulted while making decisions and has a moral influence on his family. Breaking this function results in a collapse in marital power among the family members, and maybe this is shown in the accurate meaning of the verse (because God has favored some of them over others) as what indicates something unknown becomes known and calls for the fundamentalists' reasoning, which states that the cause is linked to the effect in existence and non-existence. This is also consolidated by reasoning in family sociology, as stated in the interpretation of marital power: "The conditions or degrees of power are considered important aspects of the marital structure for each spouse. Researchers use concepts like authority and decision-making to define the concept of (building power) in the married unit. By adding the total of these terms, one may determine the power of the family: "authority" and "influence". According to Sofilos Rothschild (1970, 32, pp. 539-552) a specialist in this area, family strength is a multifaceted notion that can be indirectly assessed based on the behavioral acts that serve as a litmus test for the strength. In the Qur'anic system all aspects of power, including physical and muscular strength, are related to the role of qawamah; they all reinforce it and make it possible to extend authority over members of the structure away from conflict and pressure. They are also related to the interactions between people based on their degree of discipline and devotion to the system's reference standard. Through a series of research, sociology elucidates the process by which power is expressed within the family. Political sociology research on the subject of power reveals different mechanisms of power within the family. Multiple researchers in the field discuss the concept of authority in both its nominal or formal (theoretical) and actual (practical) aspects. They emphasize that those in positions of authority should not exercise their power apart from the prevailing values or historical experiences.

When making decisions, the person in authority should take into account various personal or objectives. Therefore, authority within the marital unit reflects the image of authority in the larger society, along with the traditions and cultural patterns that support it. It is like any social

phenomenon subject to the influence of factors of change, social and economic trends, and the dimensions of social and economic growth, as well as levels of cultural maturity, and so on.

The Qur'anic system is mentioned as specifically defining roles and establishing a psychologically sound hierarchy. The text argues against oppressive power dynamics within relationships and stresses that authority should be exercised from a position of responsibility, not domination. The lack of reflection of these concepts within families, and the interactions of family members with them, is said to explain the hierarchical dominance present in certain Arab societies.⁵

The Qur'anic systems, by specifying roles, sets up a sound psychological structure thanks to its sound hierarchy. The relationships based on the concept of qawamah should not and will not be sanctioned by the Qur'an to be coercive or dominating. Instead, power should be exercised from a position of responsibility. The weakness in reflecting these concepts within the family and the interaction of its members with them explains the authoritarian hierarchy present in backward Arab societies. The Qur'an has tasked men with qawamah, encompassing both financial provision and good treatment. These two elements, tied to the moral and material rights of human beings, are integral to human dignity. Squandering them deprives individuals of freedom and psychological well-being, subjecting them to a maze of psychological and social tricks.⁶ Therefore, spending within the legal limits means providing for the wife's needs justly. From a humane perspective, it entails spending on her in accordance with the husband's income and position. Al-Shafi'i narrates that Umar ibn al-Khattab wrote to the leaders of the armies who were away from their wives: "Either spend on them or divorce them, or send them a maintenance allowance for the period they are held back." Because Islam upholds justice and is a religion of trustworthiness, it considers the husband's financial status in the category of maintenance (kiswa), obligatory for the wife. If the husband is wealthy, he must clothe his wife in attire befitting the local customs. If he is poor, he should not demand more than what is customary for someone of his standing, and if he is in an average situation, he might ask for what is between the wealthy and the impoverished, but regardless of the situation, he is still required to provide for his wife in terms of clothing and maintenance. The husband's qawamah and material obligation confirm that a man must work hard to secure his wife's material and spiritual well-being first, and the children's well-being second. This is very important for the

⁵ see Lipset and Bendix , (Class status and power) and C. Wright mills particularly his last book : Power Elite

⁶ See: The psychology of the oppressed Man. Mustafa Hegazy produced by oppression.

family's stability. The husband must understand this obligation completely and not waver from carrying it out. In order to be eligible for qawamah and to exert moral power, he must do this. It also helps the wife to be ready to carry out her responsibility of keeping the household (Hafiziyya) ((Al-Ak, 2001, p. 96)).

The Qur'anic system grants the wife the primary job of providing care, even if it labels the husband as the guardian, encompassing leadership, authority, and control over the family. This involves managing internal connections and people resources, as well as the requirement for experience, attention, and psychological and emotional support.

The term "al-hafiziyya" is derived from both linguistic and terminological definitions. Linguistically, "hifz" is used to refer to the mental faculty that retains information leading to understanding, the act of keeping something in the mind in contrast to forgetting, and the use of that faculty. It is often used in the sense of protecting as in saying, " hafiztu hifzan," and is employed in various contexts such as inspection, undertaking, and care.

In Islamic legal terminology, the concept is mentioned in the Qur'an where it states, "Men are the guardians of women because Allah has favored some of them over others and because they spend of their wealth. So, the righteous women are obedient and guard the unseen. As Allah has protected, and to those whose disobedience you fear, admonish them, and leave them in their beds and beat them. But if they obey you, do not seek a way against them. Indeed, God is like you. Indeed, Ali is Great" (Surah An-Nisâ, verse 34)

The term "hafiziyya" here refers to the concept of women protecting, maintaining, and preserving in the absence of their husbands what Allah has ordered them to preserve. It is emphasized that this hafiziyya is due to their awareness of Allah's rights and not for the sake of show or ostentation (Al-Isfahani, pp. 244-245). The term is linked to the responsibilities and roles outlined for women in the context of family structure and marital relations, as mentioned in the Qur'anic verses.

It is narrated by Jarir, from Abu Huraira, may Allah be pleased with him, the Prophet, pbuh, said: "The best women are those who, when you look at them, they please you, and when you command them, they obey you, and when you are away, they take care of themselves and your wealth" (Hakim an-Nisaburi', Vol. 2, p. 161).

Imam Abu Bakr ibn al-Arabi, may Allah have mercy on him, explained that "hafiziyya" in this context means the wives refrain from doing anything in his absence that he dislikes

seeing when he is present. Sheikh Reda adds, “It means keeping secret everything related to the marital life, and none of them should disclose anything private to the other” (p. 38).

Hafiziyya, based on these verses, involves shielding marital intimacy and creating an atmosphere conducive to it. It also includes keeping the family's secrets and the secrets of the marital relationship, ensuring the safety of the family environment to promote stability, psychological well-being, and the education of family members. The manifestations of hafiziyya are seen in the Prophet's farewell address, when he stressed the rights and obligations of both spouses. This fulfills their human needs and pleases Allah (Sunan al-Tirmidhi, 1161).

Women are tasked with upholding the family's domestic interests and internal security. They must put forth every effort to enhance social, familial, educational, and psychological aspects of their lives. Women's roles involve preserving the family's internal interests and internal security. All that is needed of them is an effort to enhance social, familial, educational, and psychological relationships. Nevertheless, the Qur’anic framework's components collide with reality where different systems intersect and roles are subject to exchange, accumulation, and conflict due to rapid changes in society as well as the impact of and foreign philosophical legal restrictions in Islamic communities.

However, the roles within the framework of the Qur’anic system cannot be maintained unless qawamah and hafiziyya coexist in an interactive and complementary way, at both the cognitive and perceptual levels as well as in practice and behavior. In this system, Allah has entrusted the wife with the responsibility of hafiziyya and self-growth within the framework of the Sharia to guarantee the well-being of the family. Hafiziyya, in this context, enables the family to stabilize and survive. Here the wife plays a major role because she is the one who is entrusted with motherhood and all the tasks that encompass, from pregnancy to breastfeeding, and from nurturing to managing the internal affairs of the family. Hence, the Qur’an describes her as (the righteous and obedient women) (Ibn Manzur, vol. 2, p. 73)

This combination must be functional and structural as stated in the structural-functional approach in sociology, because the family is a complete unit and structure, and these roles are only fulfilled through positive behavioral and symbolic interaction to ensure high productivity. Nonetheless, they are bound by a particular standard reference in the Qur’anic system, which permits them to extract the principles of construction and interaction to guarantee a constructive process. This enables married partners to attain higher degrees of self-purification, as well as reform, righteousness, and human development. This positive process within the family space

involves knowledge, awareness, perception, embodiment, interaction, and exchange. It does not only achieve and ensure transcendence in the concepts of humanity but also enables the family members to adhere to standards and automatic discipline of the leadership, which should have necessary leadership capabilities: "Discipline develops ability, and the family is a school of discipline where the individual learns obedience to leadership (the father). In it, Allah says: "But do not say to them a word of a word, and do not repel them, but speak to them a noble word" (Surah Al-Isra, verse 23). Additionally, the individual learns many behavioral rules in the family. The Muslim family is the main center of discipline. If the ability to behave well increases, the degree of discipline does." (Ahmed, 1990, p. 32)

6. Roles Of Marriage

The many roles that marriage plays provide for empowerment and the fulfillment of family roles. Sociologists have identified several roles, some of which may differ depending on one's philosophical perspective. Murdock divides these four purposes into four categories: sexual, economic, reproductive, and educational. These are the functions that are most similar to those found in the Qur'an. The emotional-social function is also added. The other functions will be covered in the part that follows. Here, we will focus on the marital and social functions.

a. Sexual Function:

The Qur'anic system refers to the sexual function as the "role of protection and chastity," which takes on a broader meaning. This role includes all activities that result in legal sexual relations and free people from bodily material requirements. Three degrees of this intimate encounter—the visual communication level, the emotional communication level, and the sexual satisfaction level—allow for rejuvenation and wholeness. The rich legacy of jurisprudence has left behind a wealth of information that explains and clarifies the various levels and forms of protection, highlighting all the pleasures that Sharia protects to keep both partners secure from worldly temptations. The Sharia highlights how sacred sexual relationships are: "Even in the absence of temptations, sexual desire is the strongest human impulse, second only in power and capacity to the need for sustenance.

Any human being, no matter how strong his resolution, cannot endure the brunt of its purely natural activity, which calls for prompt advice, especially in the face of persistent temptations. Therefore, Allah legislated marriage and made it one of the Sunnahs of the

Prophets and Messengers and encouraged it. Allah says: “God desires to lighten the burden for you, and man was created weak” (Surah An-Nisa’, verse 28), in relation to women. Al-Qurtubi, may God have mercy on him, says in an interpretation of the Almighty’s saying: “And man was created weak” that is, weak individuals who lack the patience to stop having intimate relations with women (Al-Ici, vol. 5, pp. 19-20). It is stated in the interpretation of the Allah’s saying: “God does not burden a soul beyond its capacity” (Surah Al-Baqarah, verse 286).

Imam Al-Qurtubi, mahmoh, expounds in his interpretation of the divine verse: “And among His signs is that He created for you mates from among yourselves that you may dwell in tranquility in them, and He has placed between your affection and mercy” (Surah Al-Rum, verse 21). The initial understanding that exists between a man and a woman is that they are drawn to one another because of their deep inner power He finds peace in her, and she relieves him of his restlessness. The Imam goes on to say that the woman, or wife, has a duty to always answer her husband’s call (for intimate relation) voluntarily. If she objects, she is doing injustice and putting herself in a queer situation. This is further corroborated by a narration from the Hadith, as reported by Al-Bukhari on the authority of Abu Huraira, may Allah be pleased with him, from the Prophet, pbuh, who stated: “If a man invites his wife to his bed, and she refuses to come, the angels will curse her until morning” (Al-Bukhari, The Book of Marriage, vol. 7, p. 39).

Consequently, in the larger framework of human relationships, sentimental communication—which is based on a set of mechanisms derived from the guidance of the Prophet—achieves psychological closeness and facilitates unity between the two individuals, just as visual communication (Al-Ak, 2001, pp. 162-168) does in the context of marriage. Above all of them is what he said, pbuh: “Exchange gifts; you will love one another.” And Allah made the woman a beautiful companion in marriage. It is connected to all that is lovely in human heritage, love poems were written to celebrate her beauty, describing parts of her body, and portraits embodying her soul as an expression of beauty were painted. All the meanings of delicacy and transparency were associated with the spirit of the woman. Therefore, the Prophet recommended. All meanings of delicateness and transparency were connected to the woman’s essence. That is why the Messenger recommended it when he said: “Be gentle with the (perfume) glasses.” The gateway to a woman’s soul is presents. Words, perfumes, and flowers are the most exquisite things Allah has made. They help to satisfy the woman’s feelings, build her own confidence, and empower her to give without generously. Meanwhile, the

messengers to a man's heart are social respect and sexual satisfaction, and this is the essence of the difference between husband and wife. A man who is not satisfied sexually is not interested in an emotional relationship, just as a wife who is not satisfied emotionally is not interested in a sexual relationship. Both theoretical acceptance and psychological acceptance are sufficient to enable success in the sexual relationship and its continuity without experiencing the dullness and stagnation that most marital relationships sustain due to the lack of renewal of emotions and the mechanisms of visual communication despite the fact that the Prophet's practical Sunnah is so rich in this respect that many studies can draw insights about marital relationships from it.

b. Social-emotional function:

By defining the rules of affection and compassion, the spouses develop the social-emotional function between them, so the relationship between the spouses rises from the human level to the humane level. The marital relationship is able to perform its beneficial and interactive roles for the family and its surroundings because of the interaction between the spouses and between them and the family members, including fathers, brothers, and relatives, as well as providing all the etiquette of respect and honor. Socially, Allah said: "And among His signs is that He created for you mates from among yourselves that you may find tranquility in them, and He has placed between your affection and mercy" (Surah Al-Rum, verse 21), meaning affection and compassion between two strangers, so the meeting was a marriage), signifying love and sympathy between two strangers; so, the meeting was a marriage. It essentially calls for empathy and intimacy, and according to Ibn Abbas, "affection is a man's love for his wife" (Al-Qurtubi, vol. 17, p. 17). The Islamic Sharia defined the roles and detailed the responsibilities assigned to both parties, establishing an atmosphere of affection and love within the social space of the family. It is believed that the role of mercy and affection in a married relationship forms the moral foundation of the family and gives it strength in the structure of relationships. It is also the basis of tranquility and dwelling, as Allah Almighty said: "And among His signs is that He created for you mates from among yourselves, that you may find tranquility in them, and He placed between you affection and mercy" (Surah Al-Rum, verse 21). In his Interpretation of the last part of this verse, Rashid Rida says: "Affection includes the relationship between husband and wife, while mercy extends to all family members. The Islamic Sharia restricted the tranquility of the soul and made it specific to the wife, and did not restrict affection and mercy because tranquility is between the spouses whereas affection and

mercy are for everyone who joins them together through lineage, and they increase and become stronger after the birth of children” (Vol. 5, p. 32).

In the Qur’anic system, both the wife and the husband work for the family after emancipating the body from the demands that make them humans, raising the marital relationship to higher levels on the human aspect by developing love and affection, nourishing them through collaboration in life, and fulfilling the duties required by kinship. These standards of conduct are set by the Islamic law and include relationships with parents, in-laws, and relatives. Islamic good manners, based on Qur’anic teachings, prioritize the good relationship and mutual respect shared between both the husband and the wife. This involves good spirit, good character, good conduct, and a good-natured personality marked by faith. Priority is given to these qualities that are best embodied by the wife's character, as stated by Allah “So the righteous women are obedient and protect the unseen, as God has preserved” (Surah An-Nisa’, verse 34). Feelings change and spread widely into the family environment when they are combined with the emotions of fatherhood and motherhood. This situation establishes a solid social tie between the father, mother, and children—the members of the internal structure—and the other members of the family environment such as grandparents, uncles, and aunts, as well as with everyone else in the society in which this environment is situated. “The marital law is built upon these foundations and pillars, and it bears great moral and material fruits (dwelling in tranquility, affection, and mercy). Above all, it allows the multiplication of the human offspring, aiming to preserve the species and sustain it until Allah inherits the earth and all that is upon it” (Al-Ak, p. 167).

The Qur’anic system has set for the believer the practical model for this, exemplified in the life of the Prophet, pbuh, and his conduct. He represented the essence of loyalty in his relationship with his wife Khadijah, highlighting the levels of affection and mercy associated with it. In his testimony to her after her death during his visit to her companions, he said: 'She believed in me when the people rejected me and supported me with her wealth and soul.' His treatment of his wife Aisha is characterized by utter affection. Despite all the majesty of his status and the honor of his being, he bent down to allow her to perch on his back and watch the Abyssinians perform dances.

In a similar vein, the biography describes the Prophet's mercy and heart's kindness when our lady Aisha smashed Safiyyah's prepared food vessel out of jealousy. He smiled and said,

“Your mother is jealous, your mother is jealous,” as he bowed down, took the meal in his noble hand, and placed it in another vessel.

Furthermore, the Qur'anic system established a high standard for honor and decency when it mandated that a husband serve his wife, with the only thing standing in his way being the divine call to prayers. This was Aisha's account of the greatest human being, the Prophet Muhammad (pbuh), and maybe the verse that gives believing men and women guardianship: “And the believing men and believing women are guardians of one another” (Surah Al-Tawbah, verse 71). It indicates that both parties must have moral capacity, reflecting the Qur'anic system values and rules in dealing. Outside of this, this capacity for guardianship can be taken away and the parties become social fools who do not deserve to be guardians over themselves, let alone over those they support.

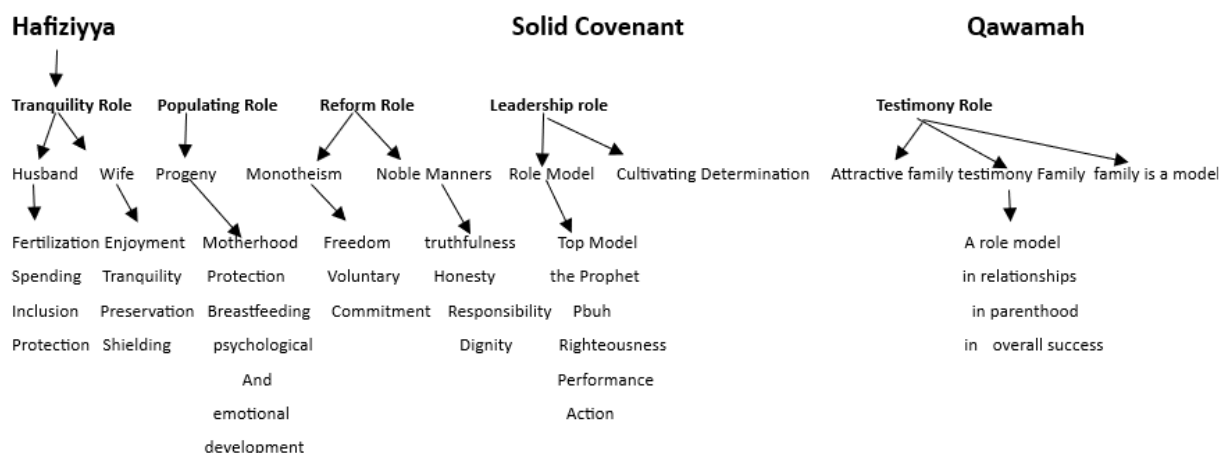
The conceptual system states that the social-emotional function is founded on the unity of origin; therefore, the criterion for the social structure on this foundation is the couples' collaboration in creating this relationship and working to preserve its stability. “And it is He who produced you from a single soul, so stable and stored up” (Surah, Al-An'am, verse 98). The unity of origin also requires belief in equality of responsibility within the family in order to maintain positive interaction between the system of rights and responsibilities and to ensure family security and stability: “And women shall be equal to those upon them, in what is fair” (Surah Al-Baqarah, verse 228), and the Allah's saying: “Whoever does evil will be recompensed only” (Surah Al-Qasiya, verse 15. Similar to it: Surah Al-Ghafir, 40/40).

Affection (Moufid, 2018) and mercy in the Qur'anic family are the elements that establish tranquility and comfort in the structure, moving it away from the concept of contractual partnership synonymous with secular marriages. In these kinds of marriages, relationships are based on dry, reciprocal material rights and duties. The Qur'an emphasizes that the believer should strive for supremacy in human values and aspire to embody humanitarian ideals, which improves these lofty meanings “you are the best nation brought forth for mankind, enjoining what is right and forbidding what is wrong” (Surah, Al-Imran, verse 110). The Messenger's testimony to us is documented in his biography, and our testimony to the nation and to the worlds needs to be documented by history through the embodiment of charity in the vision, and the social behavior of the believer is closely tied to the prerequisite of testimony on the Ummah (Islamic community), considered a viceregency role entrusted to the monotheist. The first embodiment of this viceregency takes place within the family, and from there, it spreads out.

“And thus, we made you A moderate nation, so that you may be witnesses over the people and that the Messenger may be a witness over you” (Surah Al-Baqarah, verse 143). Therefore, the testimony of the Messenger upon us is documented in his biography, and our testimony upon the nation and the world requires historical documentation by embodying benevolence in our vision and actions individually and collectively and if we consider the components of marital relationships and their functions from the perspectives of both the functional symbolic and constructivist schools, we can say that the Qur’anic social framework is based on both. The Qur’anic system has distinguished this framework by interconnecting its diverse and complementary parts in terms of roles (Qawamah/ Hafiziyyah). It has created a system of interacting symbols that begin at the barest minimum of justice and progress toward excellence and development, especially in social behavior and husband-and-wife relationships. Also, the system, in that it is based on a specific standard reference for the constants and starting points of the Qur’an and embodies the applied model in the minute details of what is required of companionship and the typical marital relationship in the applied model (the role model) of the Messenger, pbuh. The roles and functions in the Qur’anic system oughtn’t to be subjugated to the development of theories derived from personal experience. All that is needed are explanatory theories capable of formulating terms and drawing concepts that depict the precise role and detailed performance of the functions.

Benevolence And Historical Testimony

The Role and Functions in the Quranic System

References

- Al-Ak, K. A. (2001). *Building the Muslim Family in the Light of the Qur'an and Sunnah*. Dar Al-Maarif. Beirut-Lebanon. Fourth Edition.
- Ahmad, A. (1990). *Building A Virtuous Family*. Dar Al-Bayan Al-Arabi Lebanon-Al-Irfan Library Kuwait.
- Ahmad b. Hanbel, (1993). *Musnad*. Islamic Bureau for printing and publishing.
- Al-Asfahani, (2004). *Qur'anic Lexis*. The investigation of Ibrahim Shamsuddin. Publisher, Scientific Book House.
- Badawi, A. Z. (1993). *Social Sciences Terminology Dictionary*. Lebanon Library, Beirut.
- Baghawai, (1989). *Tafsir al Baghawai*. Publisher Taiba House.
- Al-Bayhaqi, (1176). *Sunan*. (Publication house not available).
- Al-Bukhari, M. b. İ. (1994). *Al-Adab Al-Mufrad*. (Publication house not available).
- Al-Bukhari, (1993). *The Book of Marriage*, Dar Ibn Kathir. Dar Al-Yamamah. Damascus Fifth edition.
- Al-Hakim, (1990). *Al-Mustadrak on the Sahihain*. Publisher Scientific Book House Beirut-Lebanon.
- Hejazy, M. (1981). *Psychology of the Oppressed Man*. Publisher Arab Development Institute. First Edition.
- Kouzes, J. & Posner, J. (2018). *Leadership Challenges*, Fifth Edition, Jarir Publication House.
- Lipset & Bendix, "Class Status and Power," as well as research papers by C. Wright Mills, especially "Power Elite."
- Al-Maraghi, A. M. (Publication date not available), *Tafsir Al-Maraghi*.
- Moufid, K. (2018). "Family Roles between the Qur'anic System and the Secular System," Doctoral Thesis, Moulay Slimane University, Faculty of Arts and Humanities, Beni Mellal, Publisher, Center for Family Studies and Research in Values and Law, First Edition.
- Muhammad Rashid, b. A. R. (1990). *Tafsir Al-Manar*. General Egyptian Book Organization.
- Muslim, (1334 h). *Sahih Al-Muslim*. Printing Houses in Turkey.
- Ibn Manzur, (1414 h). *Lisan al-Arab*. Dar Sadr Beirut third edition.
- Al- Tabari, (1434 h). *Jami' Al-Bayan in the Interpretation of the Qur'an*. Dar Alam Books, Riyadh.

Al-Qurtubi, (2006). *Al-Jami` fi Ahkam al-Qur'an*. Publisher the message foundation. First Edition.

Rida, M. R. (1990). *Tafsir Al-Menar*. Egyptian General Book Authority.

Rida, M. R. (1984). *Women's Rights in Islam*. Publisher, Islamic Bureau.

Rothschild, C. S. (1970). *The Study of Family Power Structure: A. Review 1960 -1969* *Journal of Marriage and the Family*. 32. pp. 539-552.

Sabri, M. (Publication date not available). *Quality Criteria in Family Management in the Qur'an*, Dar Al-Bashir for Culture and Sciences.

Suyuti, (1988). *Al-Jami Al-Saghir*. Islamic Bureau for printing and publishing.

The Holy Qur'an

Al-Tirmidhi. (1996). *Sunan*. Publisher Dar Al-Gharb al-Islami. Beirut, First Edition.

Etik Kurul İzni *Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Sosyolojisi alanına aittir.*

Çatışma Beyanı *Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.*

Destek ve Teşekkür *Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.*

اتفاقية اسطنبول والأسرة

Kamilya Tolunoğlu

Dr., Family Committee.
Board of Trustees of the
International Union of Muslim
Scholars (IUMS).
kamiliahelmy2013@gmail.com

قام المجلس الأوروبي في 11 مايو عام 2011م بإصدار اتفاقية دولية عنوانها: «اتفاقية مجلس أوروبا للوقاية من العنف ضد النساء، والعنف المنزلي ومكافحتهما»، وقرر عقد المؤتمر الذي يتم فيه إطلاق الاتفاقية في إسطنبول؛ مما أدى إلى أن أطلق عليها لاحقاً «اتفاقية إسطنبول»، أي أن إسطنبول لا علاقة لها بالاتفاقية في حقيقة الأمر، سوى أنها بلد استضاف فعاليات المؤتمر.

وقد وقّع على هذه الاتفاقية خمسة وأربعون دولة عضو في المجلس الأوروبي⁽¹⁾، فضلاً عن توقيع الاتحاد الأوروبي أيضاً كمنظمة دولية، ودخلت الاتفاقية حيز التنفيذ في 1 أغسطس 2014م. وقد وقعت عليها تركيا في 11 مايو/ أيار 2011م، ثم صدقت عليها في 12 مارس/ آذار 2012م (Council of Europe, 2011).

وترفع الاتفاقية شعار «حماية النساء من العنف»، وهو شعار رائع ولا يختلف عليه اثنان، ولكن في حقيقة الأمر، فإن الاتفاقية حملت في طياتها الكثير من الأفكار الغريبة، والتي أدى تطبيقها في الدول التي وقعت عليها إلى حدوث فساد كبير في الأسرة، والأخلاق، وانتشار الشذوذ الجنسي، وعزوف الشباب عن الزواج، وغيرها من المشاكل المجتمعية الخطيرة.

لهذا بدأت بعض الدول الأعضاء في المجلس الأوروبي بالانسحاب منها، لما سببته من آثار سلبية خطيرة على الأسرة والمجتمع. فقد انسحبت بولندا في يوليو/ تموز 2020م، بعد أن انضمت إليها في عام 2015م، حيث أعلن وزير العدل البولندي زبيغنيو زيوبرو أن تلك الاتفاقية قد انتهكت حقوق الوالدين، وأنها تحتوي على عناصر ذات طبيعة أيديولوجية، ولها أضرار على الأطفال، حيث تفرض عليهم تعلم النوع الاجتماعي «الجندر» (بي بي سي عربي، 26 يوليو 2020).

ثم أعلنت تركيا الانسحاب منها في مارس 2021م، ولنفس الأسباب، خاصة أن المادة (80) من الاتفاقية نصت على أنه: "يمكن لأي طرف، وفي أي وقت كان، الانسحاب من هذه الاتفاقية بإشعار موجه إلى الأمين العام للمجلس الأوروبي".

وليس فقط بولندا وتركيا من لديهما هواجس كبيرة بشأن الاتفاقية، فهناك عدد من الدول الأعضاء في المجلس الأوروبي، رفض بعضها التوقيع على الاتفاقية مثل أذربيجان، والبعض الآخر وقع ولكن لم يصدق عليها⁽²⁾، مثل: أرمينيا، وبلغاريا، والمجر، والتشيك، ولاتفيا، وليتوانيا، ومولدوفا، وروسيا، وسلوفاكيا، وأوكرانيا، وبريطانيا (Council of Europe, 2011).

1- المجلس الأوروبي هو منظمة دولية تأسست عام 1949، ويضم 47 دولة، وهو منظمة مختلفة عن الاتحاد الأوروبي المؤلف من 27 دولة.
2- التوقيع يتم في الأمم المتحدة، والتصديق يتم في البرلمانات الوطنية؛ لذا يمكن أن توقع دولة ولكن برلمانها لا يصدق على الاتفاقية.

Atf/Citation

Tolunoğlu,K(2023).İstanbul Sözleşmesi ve Aile Üzerindeki Etkisi . *Kaide Dergisi*, 1(1),105-111.

Tolunoğlu,K(2023).Istanbul Convention and Its Impact on the Family. *Journal of Kaide*, 1(1), 105-111.

أهم التهديدات التي تحملها «اتفاقية إسطنبول» للأسرة؟

تتكون الاتفاقية من 81 مادة، مقسمة إلى 12 فصلاً. وتعتبر اللغة الفرنسية والإنجليزية هي اللغة المعتمدة رسمياً لتلك الاتفاقية من قبل المجلس الأوروبي. وتحتوي الاتفاقية على كثير من الأفكار والمبادئ التي تشكل خطراً حقيقياً على الأسرة وعلى الأخلاق الأساسية في المجتمعات الإنسانية، من أهمها ما يأتي:

أولاً- التعريف الففاض لمصطلح «العنف ضد المرأة» و«العنف الأسري»:

• عرفت المادة (3/أ) في الاتفاقية «العنف ضد المرأة» بأنه: "انتهاك لحقوق الإنسان، وشكل من أشكال التمييز ضد المرأة، وأنه يعني كافة أعمال العنف القائمة على الجندر «gender-based violence» التي ينتج أو قد ينتج عنها ضرر أو معاناة بدنية، أو جنسية، أو نفسية، أو اقتصادية، بما فيها التهديد بهذه الأعمال، أو الإكراه أو الحرمان التعسفي من الحرية، سواء حدث ذلك في الحياة العامة أو الخاصة" (Council of Europe, 2011, Article 3-a).

• كما عرفت المادة (3/ب) «العنف الأسري» بأنه: "يعني جميع أعمال العنف الجسدي أو الجنسي أو النفسي أو الاقتصادي التي تحدث داخل الأسرة أو الوحدة المنزلية أو بين الأزواج أو الشركاء السابقين أو الحاليين، سواء كان الجاني - أو لم يكن- يشارك الضحية، أو شاركها سابقاً في نفس مكان الإقامة" (Council of Europe, 2011, Article 3-b).

ويبدو واضحاً في هذه التعريفات كم هي واسعة ومطاطة، ومن ثم يمكن وفقاً لتلك التعريفات أن يتم احتساب بعض الممارسات والأفعال الطبيعية «عنفًا أسريًا» أو «عنفًا ضد المرأة»، وقد تكون أفعال يقوم بها الزوج مثلاً من باب التوجيه لزوجته، أو الأب من باب التأديب لابنته، انطلاقاً من مسؤوليته في القوامة على الأسرة والولاية على الأبناء، وواجبه في الحفاظ عليهم.

فإذا منع الأب ابنته من أن يكون لها أي علاقات جنسية خارج نطاق الزواج، أو حاول منع ابنه من السقوط في هاوية الشذوذ الجنسي فإن سلوك الأب هذا يُعدّ «عنفًا أسريًا» ضد أبنائه، وفقاً للاتفاقية!

وبموجب تلك التعريفات المطاطة، يمكن أن يُساءل الزوج أو الأب ويعاقب على جريمة «عنف أسري» إذا ما منع زوجته أو أبنائه من القيام بأي فعل يرغبونه، حتى وإن خالف القيم الأخلاقية أو الاجتماعية أو الدينية أو شكّل ضرراً على النفس أو على الأسرة، كما أن أي إجراء تربوي أو تأديبي يتخذه الأب مع أبنائه يمكن أن يعتبر جريمة «عنف أسري» ضدّهم.

كما أن فتح الباب واسعاً أمام اللجوء للقضاء في مواجهة أبسط الخلافات الأسرية يوسّع رقعة الخلاف داخل الأسرة، ويفتح الباب أمام الدعاوى الكيدية بين أفراد الأسرة، وذلك بدلاً من السعي للإصلاح وتمتين العلاقات الأسرية.

ثم إن ذلك التعريف الففاض والمبهم لـ«العنف الأسري» يفتح الباب أمام التأويل واجتهاد القاضي، ومن ثم حتى وإن لم يتم العبث بقوانين الأسرة، فإن القضاء يمكنه أن يغيّر أحكام الأحوال الشخصية بدون أن يتغيّر النصّ القانوني.

• عرفت المادة (3/د) «العنف القائم على الجندر ضد النساء» كما يلي: "يقصد بتعبير «العنف القائم على الجندر ضد المرأة» العنف الموجه ضد المرأة لأنها امرأة أو الذي يؤثر على المرأة بشكل غير متناسب" (Council of Europe, 2011, Article 3-d).

وبناء على ذلك التعريف يتم توظيف مصطلح «العنف المبني على الجندر ضد النساء» في المجالات التالية:

أ- إعطاء الزوجة سلطة شكاية الزوج بتهمة استحدثتها الاتفاقيات الدولية، ألا وهي «الاغتصاب الزوجي»، أو «التحرش الجنسي»؛ لتتم معاقبة الزوج وفقاً لتلك الشكوى. (وهذا ما ورد في المواد 36، 40، 43، 46 من الاتفاقية).

ب- اعتبار التعامل مع المرأة أو الفتاة الشاذة جنسياً بشكل مختلف عن المرأة السوية جريمة «عنفًا مبنيًا على الجندر ضد النساء»، باعتبار أن «الجندر» يشمل الشواذ جنسياً، ويمكن معاقبة الأب الذي ينهر ابنته الشاذة أو يؤديها بتهمة ارتكاب العنف الأسري ضدها!

ثانياً- تطبيق التساوي التام في الحقوق والواجبات بين الشواذ جنسياً والأسوياء:

يتم دائماً إدماج الحقوق للشواذ جنسياً من خلال تعميم منظور الجندر في المواثيق الدولية، والذي تم بالفعل في اتفاقية إسطنبول، حيث عرفت المادة (3/ج) مصطلح «الجندر Gender» بأنه: "يعني أن الأدوار roles، والسلوكيات behaviours، والأنشطة activities والخصائص والسمات attributes هي مؤسّسة اجتماعياً socially constructed، والتي يعتبرها مجتمع معين مناسبة للنساء والرجال" (Council of Europe, 2011, Article 3-c).

³- وقد نشر المجلس الأوروبي أيضاً لذلك المصطلح بأنه: "يرتبط أكثر بالجندر، وهناك الأشخاص المثليون ومزدوجو الميل الجنسي ومغايرو الهوية الجنسية (LGBT+) يعانون أيضاً من العنف الذي يستند إلى توجههم الجنسي أو الهوية الجندرية؛ لهذا السبب، يقع العنف ضد هؤلاء الأشخاص في نطاق العنف القائم على الجندر. (Council of Europe, What is gender-based violence)

ويعني هذا التعريف: أن سمات الإنسان وخصائصه ليست أمورًا ثابتة، ولا مبنية على الفطرة التي خلقه الله عليها، بل هي متغيرة؛ لأنها -وفق التعريف- يتم تشكيلها والتحكم فيها وفقًا لثقافة المجتمع، فالمرأة تصبح زوجة وأم لأن المجتمع هو الذي يفرض عليها ذلك، والرجل يصبح زوجًا وأبًا وقيمًا على الأسرة لأن المجتمع هو الذي يفرض عليه ذلك!

كذلك طبيعة العلاقات بين البشر «الذكر والأنثى، أو بين الذكر والذكر، أو بين الأنثى والأنثى» لا تحكمها الفطرة ومبادئ الدين، وإنما تحكمها التنشئة المجتمعية، التي يقبلها المجتمع، ويراهما مناسبة للرجال والنساء!

فإذا قبل المجتمع فكرة الشذوذ الجنسي كحق من حقوق الإنسان، حينها يتم تصنيف الإنسان وفقًا لمصطلح «الجنس Gender» باعتباره (ذكر أو أنثى أو نوع من أنواع الشواذ) بدلاً من مصطلح «الجنس Sex» والذي يكون إما ذكرًا أو أنثى ولا شيء غيرهما.

وللتأكد من تطبيق «منظور الجنس» تطبيقًا كاملاً في كافة سياسات الدولة، نصت المادة (6) على أن: "تتعهد الدول الأطراف بإدراج المنظور الجندي في تنفيذ وتقييم أثر أحكام هذه الاتفاقية، وتعزيز وتنفيذ سياسات المساواة بين المرأة والرجل، واستقواء المرأة على نحو فعال".

كما نصت المادة (4-3) على: "حماية حقوق الضحايا، دون أي تمييز، خاصة التمييز القائم على الجنس sex أو النوع gender أو العرق أو اللون أو اللغة أو الدين أو الآراء السياسية أو غيرها من الآراء، أو الأصول القومية أو الاجتماعية، أو الانتماء إلى أقلية قومية، أو الثروة أو الميلاد أو الميول الجنسية sexual orientation أو الهوية الجندرية gender identity، أو العمر أو الحالة الصحية أو الإعاقة أو الوضع العائلي أو وضع المهاجر أو اللاجئ، أو أي وضع آخر" (Council of Europe, 2011, Article 4-3).

وتعد تلك المادة من أخطر المواد التي اشتملت عليها الاتفاقية، فهي تعطي كل الحقوق للشواذ جنسيًا، وذلك من خلال استخدام مصطلحات: «الجنس Gender» و«الميول الجنسية sexual orientation» و«الهوية الجندرية gender identity».

فعبارة «الحماية من التمييز القائم على الهوية الجندرية gender identity»، تعني إعطاء الشخص حرية اختيار نوعه، والهوية التي يرغب أن يظهر بها أمام الناس، ومن ثم يصبح الشذوذ الجنسي -وفقًا لتلك المادة- حقًا من حقوق الإنسان يحميه القانون، بل ويعاقب من يعامل الشواذ جنسيًا معاملة مختلفة عن غيرهم.

أما عبارة «الحماية من التمييز القائم على الميول الجنسية sexual orientation» فهي تعني إعطاء الشخص حرية أن يختار نوع الشريك الذي يقيم معه العلاقة الجنسية، وبالتالي تعطي الغطاء القانوني لممارسة الشذوذ الجنسي بين أبناء الجنس الواحد، رجال مع رجال، ونساء مع نساء.

كما تعتبر المادة من يتم معاقبته من الشواذ «ضحية»، وتدمج تلك الفئة مع فئات أخرى تستحق الدعم الحقيقي، مثل المضطهدين بناء على آراءهم السياسية، أو أصولهم العرقية أو دينهم... إلخ، وتساوي بينهم كأقليات مضطهدة تستحق الحماية وبين الشواذ الذين يستحقون العقاب القانوني والمجتمعي، وهي مساواة ظالمة لا يمكن تمريرها والموافقة عليها.

كما تضمنت المادة (60) المعنونة بـ«طلبات اللجوء المبنية على أساس الجنس» إعطاء المرأة الشاذة الحق في الحصول على اللجوء السياسي، من خلال اعتبار «العنف القائم على الجنس ضد النساء» من الأسباب المبررة للحصول على هذا اللجوء.

من المعتاد أن يكون سبب طلب اللجوء السياسي هو تعرض حياة الشخص أو سلامته للخطر في بلده بسبب مواقفه السياسية أو الدينية أو غيرها، لكن وفقًا لتلك المادة، يصبح الشذوذ الجنسي سببًا مبررًا للحصول على اللجوء السياسي في حال وجود قوانين تجرم الشذوذ في بلد الشاذ، بل ربما يحصل الشاذ جنسيًا على حق اللجوء السياسي في زمن وجيز، مقارنةً بغيره.

ثالثًا- إلغاء كافة الفوارق بين الرجل والمرأة، واعتبارها «تميزًا» يجب محاربته:

تتوزع الأدوار بين الرجل والمرأة داخل الأسرة والمجتمع بناء على التكوين الفطري الذي يولد عليه الإنسان، فالزوج له القوامة داخل الأسرة، والتي تفرض عليه تحمل مسؤولية الإنفاق، والولاية، والتأديب، وقيادة الأسرة وما يترتب عليها من أحكام.

والزوجة عليها أن تطيع زوجها ما لم يأمرها بمعصية، وترعى أطفالها وتربيهم على القيم والأخلاق الأصيلة، وهي ليست مكلفة بالعمل والإنفاق على نفسها أو على أولادها مثل الرجل.

أما الاتفاقيات الدولية، وعلى رأسها هذه الاتفاقية، فإنها تعتبر تلك الفوارق جميعًا «تميزًا ضد المرأة» يجب محاربته، وبناء عليه تتدخل في المنظومة التشريعية للدول لتجبرها على تطبيق بنود الاتفاقية.

وقد نصت المادة (4-2) على: "إلغاء كافة القوانين والممارسات التمييزية ضد المرأة" (Council of Europe, 2011, Article 4-2).

وبالتالي يتم ممارسة ضغوط شديدة على الدول لإقرار قوانين تحمل عنوان «حماية المرأة من العنف الأسري»، ليتم على أساسها إلغاء كل الفوارق بين الرجل والمرأة، سواء في الأدوار، أو في التشريعات، واعتبار تلك الفوارق «عنفا ضد المرأة» يجب تجريمه.

ولا تكتفي الاتفاقية بتغيير المنظومة التشريعية والقانونية داخل الدول، وإنما تعمل على تغيير الثقافة والأفكار تغييراً جذرياً، وتحويل المجتمعات النقية التي تعيش على الفطرة السوية، إلى مجتمعات منتكسة لا تعترف بوجود فوارق بين الرجل والمرأة، كما تعتبر الشذوذ الجنسي حق من حقوق الإنسان.

ولإحداث تلك التغييرات بشكل سريع، جاءت المادة (12-1) لتنص على أن: "تتخذ الأطراف التدابير الضرورية لتغيير أنماط السلوك الاجتماعية والثقافية عند النساء والرجال؛ من أجل استئصال الآراء المسبقة والعادات والتقاليد، وكل ممارسة أخرى قائمة على فكرة دونية المرأة أو على دور نمطي للنساء والرجال" (Council of Europe, 2011, Article 12-1).

وهنا يأتي دور اللعب بالمصطلحات، وقلب معانيها، حيث يتم وصف قوامة الرجل وطاعة الزوجة له بـ«دونية المرأة»، ووصف الأدوار الفطرية لكل من الرجل والمرأة بـ«الأدوار النمطية للنساء والرجال»، وذلك حتى يسهل تقبل فكرة إلغاء ريادة الرجل للأسرة، واختصاص المرأة بدور الأمومة، وتوحيد الأدوار بين الرجل والمرأة ثم اقتسامها، كأن يقتسم الرجل والمرأة مهام الأمومة ورعاية الأبناء مناصفة بالتساوي، وأن يقتسما مسؤوليات والقوامة كالإنفاق والولاية على الأبناء ورعاية الأسرة وغيرها بالتساوي.

ومن المعلوم بأن عدداً لا بأس به من الدول الأعضاء في المجلس الأوروبي هي دول يحكمها الدين، سواء كان الدين الإسلامي أو الدين المسيحي، وكلاهما يوكل مهمة قيادة الأسرة إلى الرجل، ورغم ذلك تتحدى الاتفاقية كل الأديان والتقاليد بكل وضوح، حيث نصت المادة (12-5) على: "عدم اعتبار الثقافة أو العادات أو الدين أو التقاليد أو الشرف مبرراً لأعمال العنف المشمولة بنطاق تطبيق هذه الاتفاقية" (Council of Europe, 2011, Article 12-5). مع الأخذ في الاعتبار الاتساع الشديد لمفهوم العنف في الاتفاقية كما أوضحنا آنفاً.

رابعاً- إقحام «منظور الجندر» في مناهج التعليم لغرسه في عقول الأطفال منذ الصغر:

ولضمان تنشئة الأطفال منذ الصغر على «منظور الجندر»، نصت المادة (14-1) على اتخاذ الحكومات "الخطوات الضرورية لإدراج مواد تعليمية في البرامج الدراسية الرسمية وعلى كافة مستويات التعليم"، وأن تتناول "موضوعات كالمساواة بين المرأة والرجل، والأدوار الجندرية غير النمطية للرجال والنساء non-stereotyped gender roles ... والعنف القائم على الجندر ضد النساء gender-based violence against women .." (Council of Europe, 2011, Article 14-1).

أي أن يُنشأ الطفل منذ الصغر على أنه لا يوجد أي فوارق بين الرجل والمرأة، مع التركيز على أن الأدوار داخل الأسرة يجب أن تكون موحدة، أي أن يتقاسمها كل الأدوار «الإنفاق، الرعاية، الأمومة، ... الخ». كما يتم إدماج موضوعات حول الشذوذ الجنسي في المدارس، لتربيتهم على تقبل الشواذ جنسياً، أو لتشجيعهم على أن يكونوا هم أنفسهم شواذ جنسياً، وأن يتعلموا أن تغيير جنسهم هو حق لهم، ولا يجوز أن يعترض حتى الوالدين على هذا الحق!

خامساً- الحيلولة دون تسوية النزاعات الأسرية، والإصرار على توقيع العقوبات بشكل فوري:

يفترض أن تكون الأولوية دائماً للإصلاح الأسري، وتسوية النزاعات الأسرية حفاظاً على الأطفال وصحتهم النفسية. ولكن نجد الاتفاقية تحرص على توقيع الجزاء بشكل عاجل وفوري، ومنع أي محاولة للصلح، حيث نصت المادة (43) على: "حظر إلزامية الإجراءات البديلة لتسوية النزاعات، بما فيها الوساطة والتوفيق، فيما يتعلق بكافة أشكال العنف المشمولة بنطاق تطبيق هذه الاتفاقية".

وبناء على تلك المادة، فإن الزوجة إذا اتهمت زوجها بممارسة العنف "البدني أو النفسي أو الاقتصادي أو التهديد بأي منها"، وقامت بشكايته إلى الجهات المختصة، لا يجوز لها التراجع عن تلك الشكوى، وأصبح توقيع العقوبات على الزوج لازماً وفورياً وفقاً للمادة 50. ثم يُمنع ذلك الزوج -وفقاً للمادة 52- من دخول المنزل لفترة من الوقت.

سادساً- تطبيق مبدأ «استقواء المرأة Women empowerment»:

«استقواء المرأة Women empowerment» مصطلح أنتجته الحركة النسوية الراديكالية Radical feminism، وانتقل إلى مجتمعاتنا من خلال إقحامه في الموائيق الدولية الخاصة بالمرأة، مثل وثيقة القاهرة للسكان 1994، ووثيقة بكين 1995، وغيرهما.

والهدف من «استقواء المرأة Women Empowerment» هو تحقيق «استقلال المرأة» عن الرجل والأسرة، وتحكمها التام في جسدها وخصوبتها؛ حيث نص الدليل الصادر عن الأمم المتحدة حول «استقواء النساء Women

Empowerment» أنه يتحقق بخمسة أمور؛ من بينها: "الحق في الحصول على القوة للتحكم في حياتهن control their own lives، سواء في داخل المنزل أو خارجه" (United Nations Population Information Network, 1995).

وترتكز اتفاقيات ومواثيق المرأة الدولية على ثلاث مصطلحات رئيسة يتم ربطها دائماً ببعضها لتحقيق أجندة الأمم المتحدة الخاصة بالمرأة والسكان، ألا وهي: مصطلح «استقواء المرأة Women empowerment» ومصطلح «الجنس» ومصطلح «العنف ضد المرأة» في منظومة متكاملة للوصول إلى تحقيق «برامج الأمم المتحدة المتصلة بالسكان»، والتي تهدف إلى تخفيض النسل في الدول «النامية»، ويظهر ذلك واضحاً في وثيقة السكان والتنمية (1994م) التي نصت على: "إن تعزيز المساواة والإنصاف بين الجنسين Gender equality وتمكين المرأة Women empowerment (4)، والقضاء على العنف ضد المرأة بجميع أشكاله، وكفالة قدرة المرأة على السيطرة على خصوبتها، أمور تمثل حجر الزاوية في البرامج المتصلة بالسكان والتنمية" (Report of the International Conference on Population and Development, 1994).

وقد أشار تمهيد اتفاقية إسطنبول والمادة (1/ب) إلى أن «استقواء المرأة» هو الوسيلة لتطبيق المساواة التامة بين الرجل والمرأة، والادعاء بأن تلك المساواة هي السبيل لحماية المرأة من العنف.

سابعاً- مصادر التمويل:

فرضت اتفاقية إسطنبول على الحكومات أن تقوم بتمويل كل البرامج والسياسات التي تترتب عليها، كما فرضت عليها تقديم كل الدعم بما فيه التمويل للجمعيات ومنظمات المجتمع المدني التي ستعمل على تطبيق الاتفاقية! حيث نصت المادة (8) على: "تخصص الأطراف موارد مالية وبشرية تتناسب مع التطبيق الملائم للسياسات المتكاملة والتدابير والبرامج الهادفة إلى الوقاية من كافة أشكال العنف المشمولة بنطاق تطبيق هذه الاتفاقية ومكافحتها، بما فيها السياسات والتدابير والبرامج الخاصة بالمنظمات غير الحكومية والمجتمع المدني" (Council of Europe, 2011, Article 8).

كما تستغل الاتفاقية انتشار الفقر في الكثير من الدول، لتفرض على الدول الأعضاء ربط المساعدات التنموية التي يقدمونها للدول المحتاجة بدمج قضية «منع العنف ضد المرأة» و«العنف المنزلي» الواردة بالاتفاقية، فقد نص البند (4) من المادة (62) على أن: "تسعى الأطراف، كلما كان ذلك مناسباً، إلى دمج منع العنف ضد المرأة والعنف المنزلي ومكافحتها في برامج المساعدة على التنمية المقدمة لصالح دول أغيار" (Council of Europe, 2011, Article 62-4).

ثامناً- المتابعة والرصد:

وضع المجلس الأوروبي نظاماً محكماً لمتابعة الدول الأطراف في تطبيقها للاتفاقية، تلخص في الخطوات الآتية:

- نصت المادة (66) على تكليف "فريق خبراء لمكافحة العنف ضد المرأة والعنف المنزلي"، يطلق عليه GREVIO، يتكون من 10 أعضاء على الأقل و15 عضواً على الأكثر، يقوم برصد تنفيذ الدول الأطراف للاتفاقية، وهو ما يشكل ضغطاً متواصلًا من المجلس الأوروبي على الدول الأطراف للتطبيق الكامل للاتفاقية. ويشترط أن يتكون ذلك الفريق من أشخاص لهم خبرة مهنية في مجال «مساواة الجنس gender equality»، ويتمتع ذلك الفريق بحصانة خاصة، نصت عليها الاتفاقية؛ حتى يتمكن من المتابعة والرصد.

- ووفقاً للمادة (68)، تقوم الدول الأطراف برفع تقارير حول تطبيق الاتفاقية، يعرض على فريق الخبراء للنظر فيه وتقييمه. ويمكن أن يقوم بزيارة الدول الأطراف لاستكمال ما يشاء من المعلومات.

- تشجع المادة (68-5) منظمات المجتمع المدني على رفع معلومات وتقارير للمجلس الأوروبي حول تطبيق الاتفاقية، وهو دور خطير جداً، يمثل اختراق من قبل المجلس الأوروبي لبنية المجتمعات، من خلال تلك المنظمات.

- تؤكد المادة (68-12) على قيام «لجنة الأطراف» -بناءً على تقرير فريق الخبراء- بإصدار توصيات للدول الأطراف باتخاذ تدابير معينة، مع تحديد تواريخ لتنفيذ هذه التدابير؛ تسريعاً لتطبيق الاتفاقية.

- تشجع المادة (70) البرلمانات على المشاركة في رصد التدابير المتخذة لتطبيق الاتفاقية.

مما سبق، يتضح النظام المحكم الذي وضعه المجلس الأوروبي لمتابعة الحكومات في تطبيقها للاتفاقية، ولعلنا نلمس أثر تلك الاتفاقية -وغيرها من الاتفاقيات الدولية المتعلقة بالمرأة والطفل- في تفكك الأسرة، وانهيار منظومة الأخلاق، وانتشار الشذوذ الجنسي، واستقواء الشواذ على مستوى العالم الغربي.

4- في المواثيق الدولية تتم ترجمة مصطلح «Women empowerment» إلى «تمكين المرأة»، وهي ترجمة خاطئة؛ لأن تمكين المرأة تعني Women enablement. أما «استقواء المرأة»، والهدف منه تحقيق «استقلال المرأة»، عن الرجل والأسرة، وتحكمها التام في جسدها وخصوبتها.

وبعد خمس سنوات من اعتماد الاتفاقية، تم فتح الباب ليتم دعوة دول غير أعضاء في المجلس الأوروبي للانضمام إليها. ولم تعد عضوية الاتفاقية قاصرة على الدول الأعضاء في المجلس الأوروبي (Council of Europe, 2011,) (Article 62–4).

وعلى الرغم من انسحاب تركيا وبولندا من الاتفاقية، ورفض العديد من برلمانات الدول أعضاء المجلس الأوروبي التصديق عليها، إلا أن الحكومة التونسية طلبت من المجلس الأوروبي أن يوجه إليها الدعوة للانضمام إلى الاتفاقية، وباتت تونس تواجه فعليًا خطر الانضمام إلى تلك الاتفاقية.

ونوجه الدعوة إلى سائر الدول والحكومات، أن تستمد قوانينها الوطنية من دينها وقيمها، وأن تحترم إرادات شعوبها وتقاليدها، وتتخذ قرارها بالانسحاب من أي اتفاقيات دولية تتسبب في تدمير الأسرة والقيم والأخلاق. لعل من أخطر تلك الاتفاقيات: اتفاقية القضاء على كافة أشكال التمييز ضد المرأة (سيداو CEDAW)، واتفاقية حقوق الطفل (CRC)، التي أصدرتها هيئة الأمم المتحدة، ووقعت عليها معظم حكومات العالم، وتسببت في إحداث تغييرات خطيرة في المنظومة القيمية والأسرية على مستوى العالم كله.

المراجع:

أولاً- مرجع باللغة العربية:

بي بي سي عربي، (26 يوليو 2020)، اتفاقية إسطنبول، بولندا تنسحب من المعاهدة المناهضة للعنف ضد المرأة، تم الاسترجاع من: <https://www.bbc.com/arabic/world-53541190>

ثانياً- مراجع باللغة الإنجليزية:

Council of Europe, (2011), *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, No.210, retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>

Council of Europe, *What is gender-based violence?*, retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/what-is-gender-based-violence>

Report of the International Conference on Population and Development, (1994), Cairo, retrieved from: <http://www.un.org/popin/icpd/conference/offeng/poa.html>

United nations population information network (POPIN), UN Population Division, Department of Economic and Social Affairs, with support from the UN Population Fund (UNFPA), Guidelines on Women's Empowerment.

Etik Kurul İzni Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Sosyolojisi alanına aittir.

Çatışma Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Değerlendirme Makalesi/Evaluation Article

Geliş Tarihi/Received: 15.12.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 25.12.2023

Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

Women and Family Commission

**SAMİA RAHEEL
QAZI**

Dr., International Muslim
Women Union

sameea.qazi@gmail.com

CONTENTS

Foreword by Ayesha Noor

Foreword by Samia Raheel Qazi

Women and Family Commission

Vision, Mission, Aim

Organizational Diagram

Objective Chart

*Woman
What Is Empowerment?
Process of Women Empowerment
Social Empowerment
Steps for the Stability of Family
System
Family: The Key Institution of
Society
Family, Islam and Muslims
Family and Contemporary
Challenges*

*Economic Empowerment
Political Empowerment
Objectives
Status of Family in the West
Modern Era and Challenges
Final Word*

Atıf/Citation

Raheel Qazi, S.(2023). Kadın ve Aile Komisyonu. *Kaide Dergisi*, 1(1), 112-135.

Raheel Qazi, S.(2023). Women and Family Commission. *Journal of Kaide*, 1(1), 112-135.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

Women and Family Commission

Vision

The Women and Family Commission envisions women as the solution builders of the future and no nation can progress without women's participation. The womenfolk must be ensured opportunities, protection, and security because they are the better half of the world's population.

The Commission is committed to refining women's empowerment for the comfort and progress of their families, societies, and nations. The commission will direct and guide women to work together for the sake of family institutions in accordance with Islamic, civilized, and cultured values.

The Women and Family Commission will provide an effective forum for women to ensure their representation and viewpoint on all relevant issues and areas of concern.

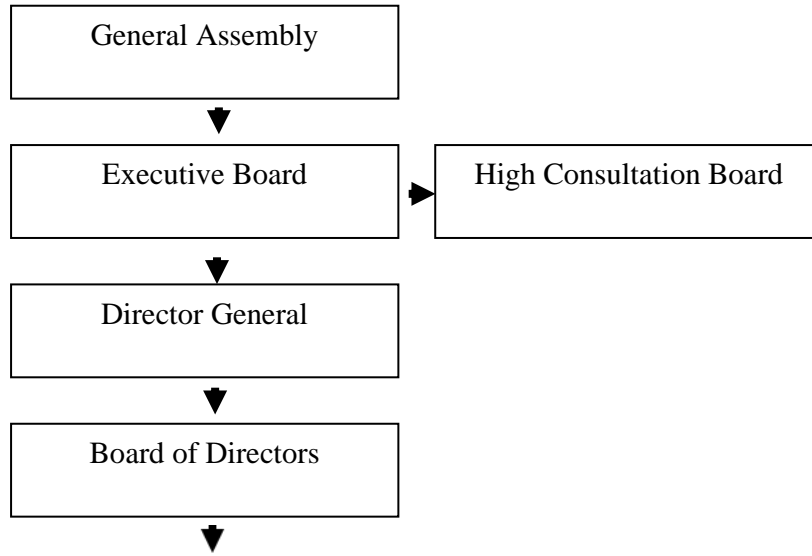
Mission

To integrate women and community into the mainstream of the national development process by improving the educational, economic, social, and political well-being of women to strengthen the family institution.

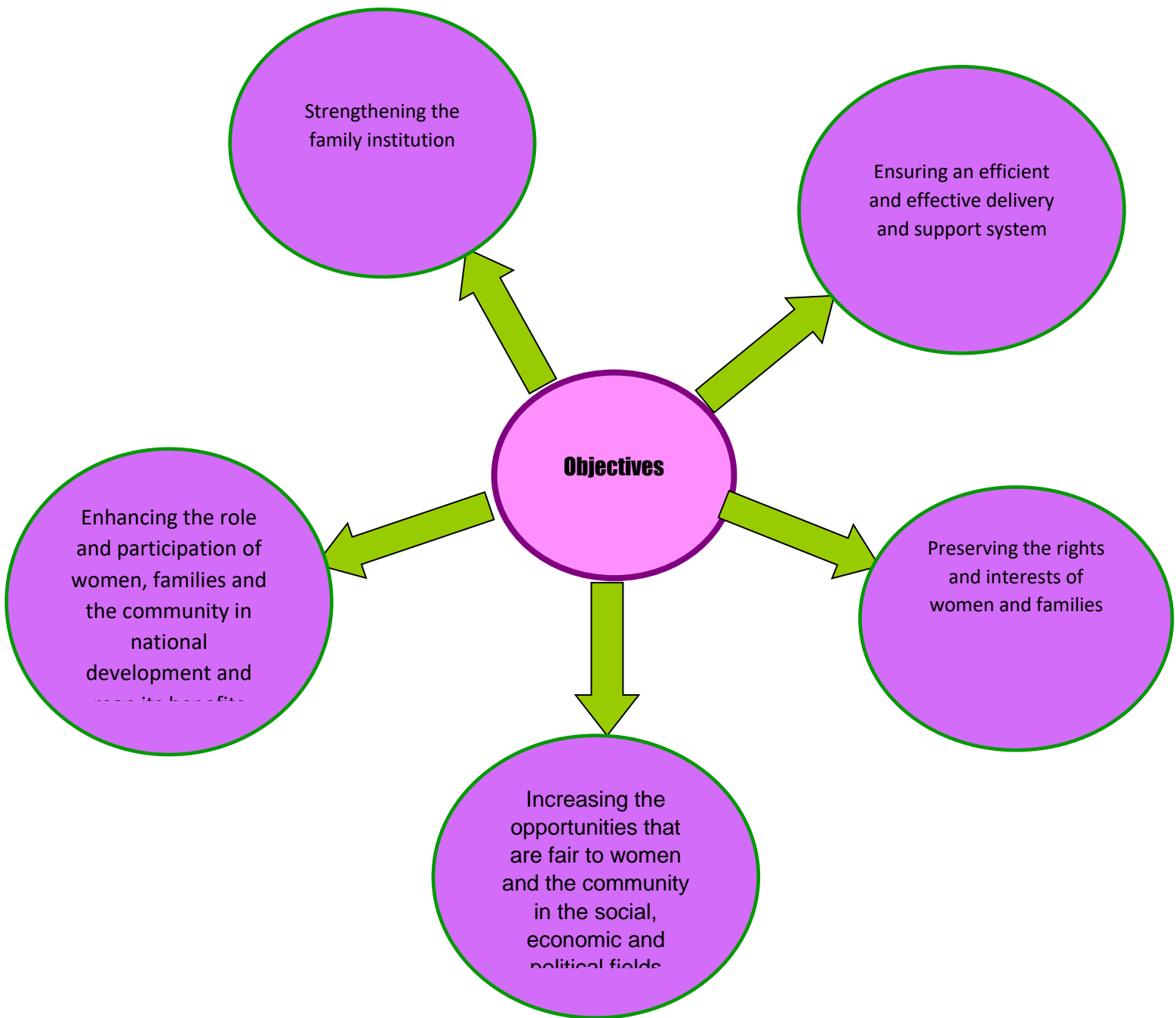
Aim

Helping women to realize and share their strategic responsibilities to ensure the provision of efficient and effective social development services to develop a harmonious community and peaceful globe.

Organizational Chart of Women and Family Commission

Director	Director	Director	Director	Director
Consultation Board	Consultation Board	Consultation Board	Consultation Board	Consultation Board
Strategic Research and Planning	Basic Principles of New World Order and Human Rights	Commissions for Dialogue and Organizing interfaith Dialogue	Monitoring global & International Media agenda for women to counter Anti-Islamic propaganda	Lobbying through Universities, media and parliamentarians

Woman

It was the age before the advent of the last prophet Muhammad (PBUH). The very presence of woman was intolerable; she was touching the depths of humiliation, and inferiority. While the woman was fighting for her survival, Muhammad (PBUH) the prophet of mercy arrived with a revolutionary message not only for the oppressed woman but also for the whole of human beings. He not only pulled out the entire nation from the ditch of blaze but also did a great kindness by delegating ownership of uncountable rights to who, which was only there to be buried alive not by someone else but their own dears and nears in the past. He honored the woman in their own natural context. He released them from all those uncivilized burdens and barbaric clutches being imposed on them by traditional tribal and uncivilized society. He released them from those golden chains; which women had been wearing for a long. He gave the Muslim women a dynamic and dominant role in the society.

It is the pride of Muslim women that the first person who responded positively to the call of the beloved prophet Muhammad (PBUH), was no one but a woman: Hazrat Khadija, his beloved wife and a famous woman entrepreneur.

Hazrat Ayesah bears a distinguished position amongst the jurists of Islam. Even the jurists of the modern age give verdicts based on those sayings narrated by her.

Hazrat Fatima bears the status of a role model as an ideal woman leader for contemporary Muslim women. She was raised and nurtured in the lap of that mother, who was enjoying the honor as a torchbearer to be the first ever-Muslim woman. She spent her life under the cool shadow of that great father, whose love and loyalty are the sole source of our deliverance. She became the spouse of that great person, Hazrat Ali, who was declared by the prophet Muhammad (PBUH) as the part of his body and sword of Allah. She got the honor to be the mother of martyr leader Hazrat Imam Hussain, whose blood will remain as a beacon for youth of all ages struggling against the evil agenda of forces of tyranny.

The very incident of Karbala which has become a symbol of resistance and sacrifice in the face of tyrant powers in the history of mankind, reached the world only through the bold voice of a woman: Hazrat Zainab.

The spirit of these women who made history through their passion, sacrifices, and commitment to their families and causes of life is a reminder to the daughters of the Muslim Ummah, never to surrender in the face of evil powers, no matter how powerful, and tactful they

are. Today the daughters of Ummah are again standing at a crossroad to either take sides with forces of righteousness confronted by the forces of evil and tyranny in the name of feminism and liberalism or remain silent spectators.

Mother: A Training Institution

There is no doubt that a welfare society is totally based on prosperous families and every prosperous family depends on a mother. Who gives birth to children, rears them with affection, preens their department, alleviates their behavior, and makes them good and moderates human beings. A committed and ideal mother ornaments her progeny with all good manners such as love of learning, bashfulness, modesty, piety, and thankfulness, and at the same time warns them against inappropriate practices.

A mother is really a unique blessing of Allah, the Almighty, who defuses sparkling beings of her warm love on the offspring, has and enlivens this world with her presence. The opening buds, smiling flowers, soft velvety grass, sky kissing snow cap mountains, rhythmic music of flowing streams, noisy cascades, amorous songs of beautiful birds, icy winds, lush green trees, laden with sumptuous fruit, and a bewitching panorama of sunset and sunrise – in short, all colors of life are dependent on the mother who causes our existing in the world.

Hazrat Abu Huraira reported that a person enquired about the holy prophet (PBUH)! “O Allah’s messenger! Who among the people deserved more of my better treatment?” The holy prophet (PBUH) says “Your mother.” He again said: Then? The holy prophet (PBUH) said: “Your mother.” He requested “Then?” The holy prophet (PBUH) says: “Your mother.” He asked “Then?” The holy prophet (PBUH) said: “Your father.” (Bukhari, Muslim).

There is no denial of the fact that the serene, sound, and solid foundation of every society is dependent and indebted to the sincere efforts and sacrifices of the women. The revival and survival of humanity are dependent on women, especially on mothers. To cope with emerging challenges, we have to commit ourselves to the rights and honors being ensured by Islam to women without any hesitation or reluctance. To begin with this process of honoring women with their due rights, we must have a clear image of this whole process of empowerment in mind.

What is Empowerment?

Empowerment is a continuous process, a series of conscious steps taken by individuals to access economic, educational, and health resources; and to express and defend their rights. Empowerment is not about wresting power from an individual or a group of individuals. It means an end, not an end to itself.

Individuals with limited access to resources and control over their own lives are vulnerable to exploitation and violence. Within particular societies, women primarily have less power as compared to men. The process of empowering women, therefore, is to incline the unequal balance of power in favor of women whilst acknowledging manly concerns. This cannot be over-emphasized as the process of empowering women is directed towards support, not antagonism, from men.

Empowerment supports and encourages the voices raised by subordinate or deprived positions to encounter mutually beneficial solutions that will bring a renaissance. However, for renaissance, there must be a corresponding realization for change. Specific actions in policies, programs, and appropriate facilitation are a few of the factors to bring a renaissance that will improve and enhance the status of women in family, community, economic, political, and legal spheres.

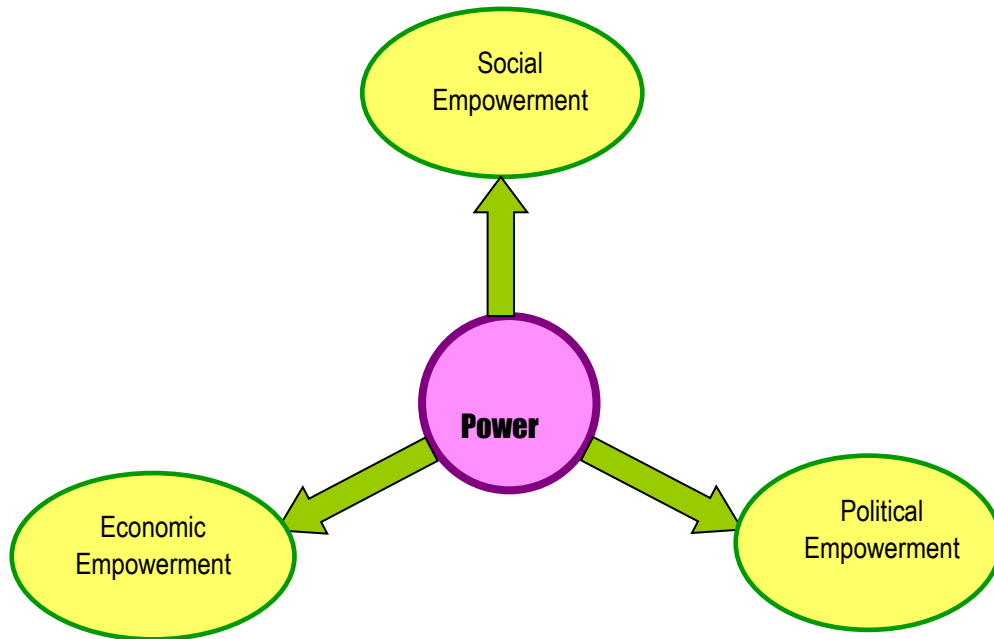
The empowerment of women aims to equip women with knowledge, information, and ideas to question and challenge, to gain greater access and control over resources (material, human and intellectual). It addresses gender inequality and discrimination that have a direct impact on women's health and, indirectly, other aspects of their lives. It focuses on particular areas of rights and works towards establishing the extent to which women are empowered to assert, express, and defend their rights.

Process of Empowerment of Women

The true empowerment of a woman lies in their commitment to their family, society, and nation. This empowerment has two dimensions: physical and spiritual. We strive to empower women in terms of all possible dimensions with the rights delegated by Islam and our culture so that they can contribute to the strengthening of family and its norms, which in return will enhance their sanctity, status, and dignity.

To understand the empowerment process and to help define the context for undertaking women's empowerment initiatives, a set of five major domains of empowerment are identified:

Vision of Women Empowerment

Social Empowerment

It means recognition of women's status and their services at home and in society on national and international levels.

- a. Status and involvement in major decisions
- b. Protection from all types of discrimination and violence within the society, family, and home
- c. Right of expression and self-determination

I. Protection of self-esteem and sanctity

- Women must be protected from physical assaults by taking legal and social measures.
- Honor killing should be declared as murder.

- Unethical and un-Islamic customs as well as deprivation of the right to inheritance, maintenance, education, and health should be abolished through strict legal measures and public educational campaigns.
- Measures must be taken to promote an environment where both genders are not competitors but supporters, helpers, well-wishers, and sources of inspiration for each other.
- Instead of mutual tug of war under the banner of rights, they should be encouraged to contribute and concentrate on their responsibilities and duties.
- Men should be educated and trained to be polite and kind to their women.
- Working women must be protected from physical and sexual harassment at their workplaces and proper punishments should be given to violators.
- Working women must be provided legal protection and security for their jobs.
- Working hours must be flexible so that women can take care of their families as well.
- The working age limit should be increased for working women so that they can have a financially stress-free life.
- Day-care centers should be established for working mothers at working places.
- In government institutions, working women should be provided residential facilities at the nearest possible places to their workplaces.
- Working women and their spouses should be placed in one locality to enable them to look after their families effectively.
- Lower-income women and widows should be provided shelter in low-price housing schemes.

II. Education

Educational security for a woman means their access to formal, informal, and technical education on an equal basis without any discrimination of gender at all stages of life.

- Recognition of their right to be informed and ability to express their viewpoint.
- Primary education should be obligatory for all children, especially for girls.
- Every union council should be responsible for arranging free primary education for children living in that constituency.

- Every union council must have a center for technical education for women to help them attain a degree of self-reliance.
- The art products of rural women should be introduced to urban areas and markets.
- The ratio of educational institutions should be kept equal for both genders.

III. Transport

- Women must have a special section in all public transport.
- Occupation of reserved seats for women by male passengers should be declared a legal offense.
- Women must be provided separate waiting shelters at all bus stops.

IV. Health

Health security means the provision of all facilities, information, and guidance in terms of health especially reproductive health and child-rearing.

- Every locality must have a Basic Health Unit with facility of a doctor.
- Arrangements should be made to educate working women, housewives, and girls about food, nutrition, health and disease protection, child-rearing, and effective parenting.

Political Empowerment

The woman must have knowledge of government affairs and state policies about all issues.

- Participation in non-family groups (e.g. public protests and political campaigning)
- Access to free and speedy justice and advocacy
- Security and revival of all those rights “safeguarded and delegated by Islam” to women.

I. Power of decision and representation

- Mother is the queen of the home and responsible for child-rearing. She should be trusted to have an equal say in the decision process at the level of home and state.
- Aged parents, especially mothers, should be consulted while making decisions, which can affect their future.
- Women must be consulted before their marriages are decided, and their viewpoints must be upheld.

II. Right to professionalism

- Women should be encouraged to join professional institutions.
- Women should be given representation in institutions dealing with politics, economics, and media.

III. Right to legal protection

- Women must have access to the legal support system.
- Women must have access to law institutions.
- Women's cases must be dealt with speedily.
- They must be protected if they cannot protect themselves against aggression and violence.
- Women must be given an additional facility of bail or bail before arrest on personal guarantees.
- Women must not be kept in lock-up with male prisoners.
- Women should not be interrogated by male police officials in custody.

Economic Empowerment

It means economic security and ownership of property, cash, savings, and businesses in terms of women's ability.

These steps are required to be taken to provide economic assistance and security to women, which will help them to be more empowered to contribute to society, their future, and their families positively.

I. Right to maintenance

- Women's maintenance should be the responsibility of their male relatives.
- A widow, if not independent financially, should be looked after by her parents, relatives, and the state.
- Every husband should be bound to pay the amount of Meher promised to his wife in the marriage contract.
- Every man must be responsible for the food, clothes, shelter, and education of his family.
- Failing to comply with these duties may be subject to registration of a case in family courts.

II. Right to inheritance

- Women should get a fair deal in getting their share.
- Women should have a share in their family properties and assets after marriage.
- A share should be the legal property of a woman without any interference from male relatives.
- Measures should be taken to protect and preserve the property of widows and orphans.
- Governments should take measures to help women get access to legal documents and practically utilize their shares accordingly.
- Failing to comply with these duties may be subject to registration of a case in family courts.

III. Right to business

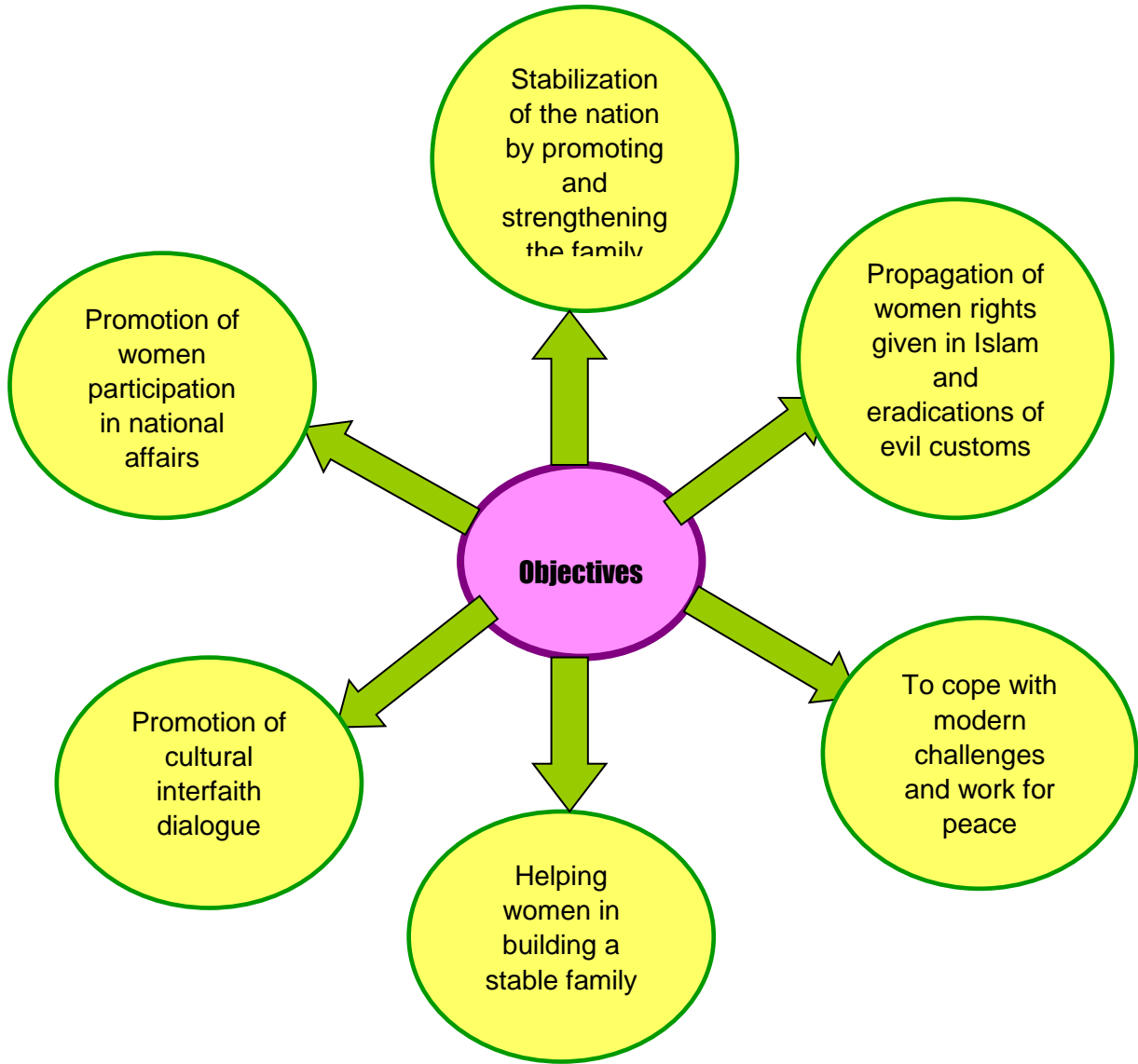
- Women should have a full right to exercise their powers to hold, run, sponsor, and take share in any business, which is permissible under the law of the state.
- Women should have full authority to make decisions and chalk out future strategies.
- The government must take measures to facilitate women entrepreneurs.

- Rural women's products should be marketed and delivered to major national markets for better returns.
- Governments issue small credits to facilitate new beginners.
- Training should be imparted to manage small business.

IV. Steps for the stability of the family institution

- Women and men are not competitors but supplementary and complementary to each other.
- Media must be used to bring harmony among the members of the family.
- Male family members will be responsible for the financial maintenance of female family members.
- A culture of broader and stable family... a shelter and protection for women should be promoted.
- The institution of marriage should be made more feasible and manageable.
- The culture of dowry should be discouraged.

Family and Focus of Objectives

Objectives

1. Strengthening the family institution
2. Striving for the protection of women's sanctity, dignity, and honor as well as restoration of women's pride as a child and mother.
3. Educating society about the range and scope of powers delegated by Islam to all women about their rights of ownership and inheritance and extending practical support for its true implementation.

4. Elimination of un-Islamic customs, traditions, and discriminations causing threats to women's rights and dignity through a massive campaign to educate and help women to overcome prevailing injustices committed against them.
5. Finding practical solutions to the problems of the modern era and clarification of doubts about the status of women in Islam.
6. Directing and guiding Muslim women to work together for the sake of progress, peace, and prosperity inspired by Islamic values and teachings.
7. Disseminating awareness of Islamic norms and values among Muslim women and guiding them to play their role in building and developing an ideal and stable family system.
8. Strengthening the bonds of cooperation, compassion, and benevolence among women of different cultures, religions, and ideologies around the globe by promoting a culture of interfaith dialogue and exchange of information to achieve a collective purpose of the dominance of justice, equity, upright conduct, and rejection of all types of repression, injustice, and conflict.
9. Educating and helping Muslim women to achieve their due rights as recognized by their religion, making them mindful of their duties towards building a stable and strong family unit, culminating in the development of a more stable and sublime civilization through extensive training and counseling sessions.
10. Enhancing the role and participation of women, families, and the community in national development to reap its benefits.
11. Increasing and promoting opportunities that are fair to women, families, and communities in the social, economic, and political fields.
12. Preserving and protecting the rights of women, families, and the community in a just and fair way, without any discrimination.

Family: The Key Institution of Society

Man is socialized by nature. This instinct and other external environmental needs compel him to live a social life. The first initiative to establish a family system on the surface of the Earth was taken by the Lord of the Universe, Almighty Allah (The God) through the creation of Adam and his life partner, Eve which ultimately led to the establishment of society.

The family unit is a fundamental institution of our society. The divine religions made marriage an institution of a legal relationship between man and woman for the propagation and continuation of the human race through the system of family. This then produces ties of kinship and community, which in turn, gradually develops further ties. The family is an instrument of continuity, which prepares the succeeding generation to serve human civilization and to discharge its social obligations with devotion, sincerity, and enthusiasm. This institution does not merely recruit cadets for the maintenance of human culture but positively desires that those who are to come will be better members of society. In this respect, the family can be truly called the source of progress, development, prosperity, and strength of human civilization. Islam therefore devotes much attention to the issues relating to the family and strives to establish it on the healthiest and strongest possible foundations.

The correct relationship between man and woman is marriage, a relationship in which social responsibilities are fully accepted and which results in the emergence of a natural family. Any relationship without wedlock promotes irresponsible behavior, which ultimately threatens the very existence of a peaceful and responsible society.

Society is made up of groups of families, primarily known as family ‘units’. If these units are healthy and strong, the society will be healthy and strong. If these units are infirm and weak, the society will be fluid. Stable families lead to the emergence and creation of stable and responsible societies, which provide solid foundations for a strong nation.

The family strengthens when man and woman are bound in a lifelong covenant of marriage and strive together for the purposes of the continuation of the human species, the rearing [of] children, the regulation of sexuality, the provision of mutual support and protection, the creation of an altruistic domestic economy, and the maintenance of bonds between the generations. (www.worldfamilypolicycenter.org)

Family and World’s Major Religions

The family is essential to social progress. However, the family – particularly in the developed world – is functioning less well than (perhaps) at any other time in history. Hence, as members of society, and as people of faith, we must work together to restore the family to its proper strength and function.

The threats facing men, women, children, and the family do not confront one faith, country, or culture alone. All religious faiths, all cultures, and all countries must stand together to combat the erosion of morality and the family. The profound importance of the natural family transcends religious and cultural boundaries.

The Quran:

The Qur'an states that "Allah has made for you mates from yourselves and made for you out of them, children and grandchildren." (The Qur'an, Al-Nahl (Sura 16:72).

The Bible:

The Bible, in the second chapter of Genesis, reflects the same truth: "And the Lord God said, It is not good that the man should be alone." (The Holy Bible, Genesis 2:17.)

The Torah:

The profound importance of the family unit established by Adam, Eve, and their children is recognized in The Torah and explained in the Catechism of the Roman Catholic Church.

(The Torah, Bereishis 2:18 (explaining that man was not intended to live alone, but to marry)

The family is the original cell of social life. It is the natural society in which husband and wife are called to give themselves in love and the gift of life. Authority, stability, and a life of relationships within the family constitute the foundations for freedom, security, and fraternity within society.

The fundamental truth that the natural family is the basic unit of society, furthermore, extends beyond the great monotheistic religions of Christianity, Islam, and Judaism. The classic Taoist text, The Chuang Tzu, explains that familial ties are the basis of any stable society because "when people are brought together by Heaven . . . when troubles come, they hold together."

Family, Islam, and Muslims

In Islam, the family is a divinely established institution of human society. It is an institution of love, care, compassion, and kindness. It brings progress, prosperity, peace, and tranquility. It nurtures values and makes human beings civilized.

For Muslims, the family is the central institution; it is at the center of both theology and sociology: 'The family is a divinely inspired institution that came into existence with the creation of man. The human race is a product of this institution and not the other way round'. Not surprisingly, the most intricate rules and regulations guide family life. About a third of the legal injunctions in the Quran deal with family matters. These aim to produce the attitudes and behavior patterns that Islam wants to foster in society. In addition, they cover different generations: a Muslim family is an extended family, normally with three or four generations within its circle.

Islam is the religion of equality. This principle is never more explicit than in the Quranic instructions to men and women on how to become good Muslims, 'If any do deeds of righteousness - be they male or female - and have faith, they will enter Heaven' (Surah 4: verse 124). In Surah 33, verse 35, the equality of men and women, the need for both to believe, to speak the truth, to be humble, to give alms, to fast, and to be modest, is emphasized by constant repetition of the words 'men . . . and women . . .'

Even in the controversial area of divorce, it is necessary to point out that both men and women have the right to separate from each other. The Prophet himself on grounds of incompatibility granted the first divorce initiated by a woman. This gives women a tremendous advantage in society.

At the same time, men have duties towards the women of the family. Not only wives but also all women must be maintained by their immediate male relatives, even if they have means of their own. Men receive a larger share of a family legacy than women to preserve the law of inheritance and make them bound to take care of their women's welfare and needs as well.

Islam puts a lot of emphasis on human beings being extremely affectionate towards their offspring. Contrary to this, children are asked to be extraordinarily careful and softhearted while caring for their parents: 'Show kindness to parents . . . Lower to them the wing of humility out of tenderness' (Surah 17: verses 23-4).

Our beloved prophet particularly evokes a very strong emotional response of affection among Muslims and said” Heaven, lies beneath the feet of the mothers.

Family and Contemporary Challenges

Woman as well as the family (the basic unit of civilization), is under multi-pronged assault. History bears testimony that the nations that wielded power, conquered neighbors, and raised empires could not survive the decay stemming from the disintegration of the family. It tore them from below, deprived them of young blood, sapped their creative energy, enervated their economy, and finally led to their decimation. Sodom, Gomorrah, Iran, Greece, Rome, and Babylon, all vanished from the face of the Earth when the family system degenerated. Family is the bedrock of a healthy society. It is the fountainhead of love, affection, kinship, and respect between people that constitute a community, or in the more modern sense, nation. It supplies the social glue to the human relationships. Neglect or decay of the family results in social disorder and chaos.

When we look at the situation of Muslims today, we can find many problems that affect their family life. This alarming situation, if continually uninterrupted, may lead to the destabilization and destruction of the Muslim family.

The dangerous results of that destruction will not only affect the spouses but will affect the whole family and the community in general. This could mean the destruction of society and the failure to transmit Islam to the next generation.

We can attribute this problem to many causes. These are the most important ones:

- Ignorance of Muslims and heads of - families about what the Muslim family should be according to Islamic Laws.
- The influence of desires, selfishness, and un-Islamic customs and traditions over the behaviors of the members of the family.
- Many Muslims don't care and don't take this issue seriously until they reach the point of divorce, disintegration, or close to it.
- Exposure to unethical ways of living and unchecked media.
- Lack of guidance and training to protect and enhance family at the community level.

- Absence of Islamic NGOs and pressure groups to counter the “evil agenda” of liberal and secular feminist NGOs and organizations.

Status of Family in the West

The West has been facing problems due to a weakened family system. Today, women and children of the US as well as developed Western countries are paying a heavy price due to the jolting pillars of the family. Only in the USA, single-parent families have registered a 200 percent rise since 1970, 36 percent of children admit that they make their own meals, an estimated 70 percent of juvenile criminals say they come from single-parent homes, an average child would have watched 8000 televised murders and one hundred thousand acts of violence before finishing elementary school, and 26 percent girls aged 15 reported being sexually active. This “liberalization” which is promoted by some international monetary organizations in the West is setting its roots in the East, especially the Muslim countries still having some regard for the basic values and norms of a stable family. It is time to question if we would prefer to choose the ruinous track or if we will fight to bring back the family on the track of stability and growth.

Marriage, the basic bond between two souls, and the most elementary relationship is the first target of attack. It is already on decline in the West. Chastity is not the virtue expected of bachelors or spinsters. Nor are single adults barred from adopting children which are aplenty. Marriage, children, and parenthood are, therefore, unrelated phenomena.

The family has taken a major drubbing because marriages are being replaced by ‘live-in’ relationships not like husbands or wives but only boyfriends or girlfriends. As conceptions loomed as a reality, abortions were legitimized. The right to abortion has become a slogan and feminists started to defend this as a cause.

Meanwhile, the media and the feminists glamorized the idea of dual working-parent households. Commercialization demands a larger number of working hands. Women were brought out of their homes and introduced into the glowing furnaces of factories. But they were assigned only inferior positions. The simultaneous focus was kept on reinforcing their femininity. Lotions, potions, garments, and cosmetics siphoned away all that she supplemented to the family income. Women’s absence from the kitchen meant more implements, processed and frozen foods, instant mixes, babysitters, washing machines, and nannies, altogether a hike in domestic budgets enough to offset the rise in family income.

As housewives deserted homes, kids if there were any, inherited lonely homes. The absence of mothers and fathers invited drugs, drinks, pornography, movies, and even the early dawn of sex awakening. Free sex victimized women the most. Increased teenage pregnancies, AIDS scare, and abortions ravaged many homes in this peaceful world. Many teenage girls dropped out of schools and were raised in single-parent families, fathers having walked out of their lives Scot-free.

Today the Western metro stations bear pictures of teenage mothers tugging their babies in prams and streets, and the youth engaged in crime and drugs. The decrease in the birth rate led to the aging problem and a rise in life expectancy (with better health services), the Western societies run the risk of soon losing out working hands but having more mouths to be fed.

More ominously, vast numbers of aged and sick are likely to constitute a vote bank that no political party can ignore. This vote bank is likely to demand more geriatric drugs, wheelchairs, and a robust social security system instead of unemployment-providing factories.

Modern Era and Challenges

Whether intended or not, these new threatening patterns of liberalism and modernization will push a similar social agenda at the global level with more concentration on Muslim populations. Being an ultimate target, the institution of family is under assault from the media with distinct alien influence; the consumer lobby inspired by the developed world hard-sell techniques; films drenched deep in liberalized values, and legislation that draw on Western legal sources complement that role.

The most alarming aspect of the ongoing campaign for the rights of women is to weaken the structure of the family and introduce some modifications to their choice. They accuse the institution of family as a contributor to the exploitation of women. Almost all the feminist writers have not only raised questions about the family system and marriage but could not stay back to criticize it. Their literature is full of advocacy and preaching to revolt family system. They promote a philosophy to underrate the services of a woman as a mother and a housewife as compared to her role as a serving woman in offices and factories. They strive to achieve their utopian objective of creating an equation between both genders in every sphere of life. This movement has proven to be a major source of controversy for causing great damage to the honorable cause of women's rights. In Europe, intellectuals and sociological experts have been

calling for the restoration and preservation of family, marriage, and other social values. After realizing their mistakes, the West is coming back towards the preservation of family while contrary to this we are axing the roots of family in the name of modernization and liberalism. The former British PM John Major's campaign for "Back to Basics" is the most significant example of such initiatives. US President Bill Clinton took it as one of his election manifestoes to restore family values and norms in the USA if he was re-elected to the office. It is an eye-opener for us to trace back our roots and stick to our values and norms otherwise, sooner our family will be a part of history and our coming generations will be there to pay the price.

Islam gives due importance to the abilities, qualities, and significance of both genders equally, but sets different targets and boundaries for both, due to their physical, biological, and natural strengths and differences. Islam does not hesitate to recognize gender equality, but its parameters are quite different from those of the modern era, which has miserably failed to give the required results.

Family Development

- Strategic research and planning for the development of women and family
- Development of Modular Training Packages
- Training and education of mothers and target groups
- Family counseling
- Promotion of women rights and advocacy
- Evaluation and monitoring
- Corporate planning
- Human resource managements
- Information technology services
- Establishment of working relationships with media and NGOs

Final Word:

We must call upon society and followers of all religions at all levels to return to basic truths regarding the status of women and families: almost all religions recognized this truth for centuries and scientific research in the modern era validated it. The best way to improve society

is to improve its families and its women. By contrast, the quickest way to destroy society is to weaken its families and disturb the natural role and status of its women.

We must all see what is lying before our eyes. The time has come to recognize and act upon it.

Together to establish a sound world order where there is justice and equity between both genders and where they together can work for the stability and prosperity of family, the key institution of society.

There is a saying that “Winners make things happen and losers let things happen” as well as “Women are the architects of the nation”. So, to realize this universal reality, these architects of the nation have to join their hands to make things happen rather let things happen as the case it is now.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Sosyolojisi alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>
